

ADVOCATENBLAD

SINDS 1918

ACHTERGROND

Carrièreswitch: Advocaat als hoger beroep

KRONIEKEN

Bestuursprocesrecht, Insolventierecht, Personen- en familierecht

INTERVIEW

Rocket Lawyer Charley Moore wil ook Nederland veroveren

BURN-OUT

Als het werk je de baas is

Thema-
nummer
Ondernemen

Als de kosten van de zaak het probleem zijn.

Redbreast financiert omvangrijke procedures in commerciële geschillen in binnen- en buitenland. Indien u zich afvraagt of een zaak in aanmerking komt, neem contact op met Rein Philips op 020 891 2100 óf mail naar rein.philips@redbreast.com.

www.redbreast.com

November 2016

96e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 8 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofredacteur

Kees Pijnappels

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn, Nathalie Gloudemans-Voogd, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden

Leonard Böhrer, Halime Celik, Jack Linssen, Martijn Maathuis, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiaan Oberman, Marc Padberg, Theo van Schagen, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2016-7, p.

Aan dit nummer werkten mee

Erik Jan Bolsius, Jiri Büller, Halime Celik, Sjoerd van der Hucht, Renee Jacobs, Jean-Pierre Jans, Matthijs Kaaks, Lars Kuipers, Tijn van Osch, Robert Sanders, Tatiana Scheltema, Bart van Tongeren, Catrinus van der Veen, Jaap-Jelle Vollaard, Peter de Weerd, Paul van Wijngaarden, Rob Zwanenberg

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.

Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.

De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070 - 335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 240 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattending. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan. Valt de aanvang van een abonnement niet samen met het kalenderjaar, dan wordt over het resterende gedeelte van dat jaar een evenredig deel van de abonnementsprijs in rekening gebracht. Het abonnement kan alleen schriftelijk tot uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Voor vragen over uw abonnement kunt u contact opnemen met Boom distributiecentrum via tel. 0522-23 75 55 of tijsdritten@boomdistributiecentrum.nl.

Adreswijzigingen

Boom distributiecentrum via tel. 0522-23 75 55 of tijsdritten@boomdistributiecentrum.nl. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies

Maarten Schüttel

Advertentiedeelnemers

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Rainer Berg / HH

© Sjoerd van der Hucht

REDACTIONEEL

NAJAAR

DOOR / KEES PIJNAPPELS

November. Het licht sijpelt weg uit de dag, de blaadjes vallen. Geen deprimerender maand dan november. Niet helemaal toevallig dus, dat we in dit nummer stilstaan bij burn-outs in de advocatuur. Nu is de man met de hamer ongetwijfeld het hele jaar actief, maar in het najaar schijnt hij de meeste slachtoffers te maken. De psychische weerstand is dan net wat minder.

Een burn-out is niet voorbehouden aan advocaten, het fenomeen doet zich overal voor. De beroepsgroep loopt wel bovengemiddeld veel risico. Waarom? Erik Jan Bolsius gaat er in zijn verhaal (pagina 16) uitgebreid op in aan de hand van gesprekken met onder anderen een psycholoog en ervaringsdeskundigen. Het zit 'm uiteraard in de specifieke kenmerken van de advocatuur: de combinatie van complexiteit, zorgvuldigheid en dienstbaarheid. Als je dan meer hart voor de zaak hebt dan voor jezelf, loop je een risico.

Dit nummer handelt niet alleen over arbeidsrisico's, ook over kansen en uitdagingen. Als advocaat ben je ondernemer – of maak je deel uit van een onderneming. Geregeld dient zich de vraag aan: wat nu? Het kantoor draait goed – of niet, maar welke keuzes maken we voor de lange termijn? Blijven we binnen de huidige grenzen of gaan we daarbuiten? Een vraag die ook letterlijk te nemen is, blijkt uit het achtergrondverhaal van Sabine Droogleever Fortuyn (pagina 37).

Het buitenland lonkt naar Nederlandse kantoren, andersom geldt hetzelfde. Rocket Lawyer komt naar Nederland. CEO Charley Moore legt uit aan Nathalie Gloudemans-Voogd wat hem drijft (pagina 40). Het interview maakt nog eens duidelijk hoezeer het advocatenvak verandert. Verandering. Deze editie van het *Advocatenblad* staat er bol van.

Lees bijvoorbeeld de reportage van Francisca Mebius (pagina 23) over de cursus KEI die secretaresses onlangs volgden. Het zal nog de nodige voeten in de aarde hebben voordat iedereen het digitaal procederen in de vingers heeft. Zie ook de interviews (pagina 28) met mensen die drastisch het stuur omgooiden en pas in tweede instantie advocaat werden. Ze zijn daar heel gelukkig mee, maar ook kritisch over de negatieve kanten van de beroepsgroep. Stof tot nadenken, op een herfstachtige dag bijvoorbeeld. Dat biedt het toneelstuk RACE (pagina 20) overigens ook.

Het *Advocatenblad* herbergt niet alleen journalistieke verhalen. Het biedt met de periodieke kronieken ook tientallen pagina's jurisprudentie, de berichten van de NOvA en juridische artikelen. Zo buigt de Arnhemse raadsheer Tijn van Osch zich over geschillen rondom advocatendeclaraties. Daar hebben de veranderingen niet helemaal het beoogde effect gehad. Tja, herfst. Toch wel een mooie tijd van het jaar. Buiten wordt het onaangenaam. Des te plezieriger om binnenshuis lekker te lezen in een blad dat met zorg is gemaakt.

DEZE EDITIE

Carrièreswitch
**Advocaat als
hoger beroep**

Themanummer
Ondernemen
**Groeien over
de grens**

ACTUEEL

- 10** Vernieuwing beroepsopleiding: Terug naar de basis?
- 20** Schaakspel met advocaten
- 23** Les in KEI

ACHTERGROND

- 16** Burn-out: 'Ik kon het hele weekend alleen nog maar huilen'
- 28** Carrièreswitch: Advocaat als hoger beroep

THEMA ONDERNEMEN

- 37** Groeien over de grens
- 40** Rocket Lawyer klaar om Nederland te veroveren
- 45** Het nieuwe regen maken
- 48** Offertes winnen: 'De klant beter begrijpen dan hijzelf'

JURIDISCH

- 56** Analyse: Geschillen om declaraties advocaten blijven zaak civiele rechter

- 63** Opinie: De onzinnigheid van strikte termijnen
- 67** Even oprissen: Onrechtmatige daad en eigen schuld

KRONIEKEN

- 71** Bestuursprocesrecht
- 80** Insolventierecht
- 89** Personen- en familierecht

VAN DE NOVA

- 95** Ordeberichten
- 100** Transfers
- 104** Van de tuchtrechter
- 106** Ten slotte: column Bart van Tongeren

RUBRIEKEN

- 3** Redactioneel, Colofon
- 6** Het Dilemma, Tweets, Poll
- 7** Cijfers, Citaat, Column
- 9** In Beeld
- 15** Ter Zitting, Agenda
- 26** Frisse Neus: Florence van Rossum
- 34** Lawyers for lawyers
- 53** Gezien
- 55** Canon
- 61** Ondertussen op het Binnenhof

**Schaakspel
met advocaten**

Vernieuwing
beroepsopleiding
**Terug naar
de basis?**

WIJ PLEITEN VOOR HET OOSTEN.

KienhuisHoving brengt je verder. Naar Enschede, het dynamische centrum van Twente. Waar de business bloeit en genieten van het leven een grondrecht is. Op een terras op de Oude Markt, een van de vele landgoederen of gewoon thuis, in je eigen achtertuin. Lekker leven is hier niet moeilijk. Een uitdagende baan vinden evenmin. Kijk voor al onze vacatures op www.kienhuishoving.nl. Ook laten we je graag ons Wetboek van het Oosten zien!

HET DILEMMA

Advocaten doen het niet vaak en niet graag: een klacht indienen tegen een beroepsgenoot. Drie advocaten vertellen over hun afwegingen om al dan niet een kwestie te laten voorleggen aan de tuchtrechter.

DOOR / NATHALIE GLOUDEMANS-VOOGD

Paul van Passel, advocaat bij Alkemade & Van Passel Advocaten in Nijmegen

‘We hebben net als piraten een code’

‘Ik merk dat de welwillendheid tussen advocaten onderling wel minder is geworden. Toch wil je geen klacht indienen tegen een collega of confrère; ik wil eerst het verhaal van de andere kant horen. Eén keer heb ik het overwogen. Er was van mij een toevoeging overgenomen waarover de andere advocaat nog moest afrekenen, maar die gaf geen thuis. Uiteindelijk heb ik de deken benaderd om te bemiddelen en dat is goed verlopen. De deken had het terecht gevonden als er een klacht was ingediend. Maar we hebben net als piraten een code. Als we die overboord gooien wordt het een jungle.’

Geeske van Campen, familierechtadvocaat bij Holla Advocaten in Den Bosch

‘Vanuit juridisch perspectief moest ik wel’

‘Je wilt niemand pakken en klagen is ook niet altijd in het belang van je cliënt. Ik heb vaker overwogen een klacht in te dienen. Regelmatig zie ik ernstige overtredingen van de gedragsregels. Maar mijn cliënten zijn niet gebaat bij een oorlog tussen advocaten. Uiteindelijk

heb ik maar één keer een klacht ingediend. Het was een aansprakelijkheidskwestie: ik had een zaak overgenomen van een advocaat die een beroepsfout had gemaakt. Ik heb die niet meer recht kunnen zetten. Mijn cliënten heb ik geadviseerd die advocaat aansprakelijk te stellen. Het oordeel van de raad van discipline weegt in zo’n civiele procedure toch mee. Vanuit juridisch perspectief moest ik wel.’

Jeroen Veldhuis, advocaat bij Visser & Van Solkema Advocaten in Amsterdam

‘Je bent er toch wel even mee bezig’

‘Ik zie wel vaker schending van de gedragsregels. Op zitting uit de school klappen over schikkingsonderhandelingen zonder toestemming bijvoorbeeld. Dat kap ik meteen af. Je hebt geen toestemming, dat is in strijd met de gedragsregels en dus klachtwaardig, zeg ik dan. Toch heb ik nog nooit een klacht ingediend. Dat heeft meer met tijd en kosten te maken. Je bent er toch wel even mee bezig. De vraag is ook: wie gaat het betalen en wat schiet je cliënt er mee op? Ik voel me niet zo’n hoeder van de advocatuur dat ik degene ben die dan maar een klacht moet indienen tegen elke overtreding van de gedragsregels.’

@ADVOCATENBLAD

Je verbaast je soms over confrères door tuchtrechtspraak te lezen. Lees ‘onaangekondigd bezoek’ in @Advocatenblad @AHTDEHAAS

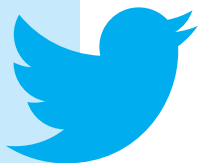
Wat een interessant laatste nummer van het @Advocatenblad, complimenten! Even de highlights gelezen, de rest vanavond lekker op de bank. @HannekeMoons

Goed artikel in @Advocatenblad over voor- en nadelen van online #scheiden. advocatenblad.nl/?p=90818 @ivledder

Mooi themanummer #innovatie in #advocatuur @Advocatenblad. Met interessant overzicht met LegalTech startups @juriblox

Bedrijfsjuristen en advocaten, lees het interview van @Gloudevrouw met @DCaseyF in @Advocatenblad! En dan zijn boek @NiekvandePasch

Good morning! Ik sta in het @Advocatenblad! @jannekemulder

POLL

Digitalisering zorgt voor het verdwijnen van duizend fte aan administratieve banen bij de Rechtspraak. Hoe is dat bij u op kantoor?

Wij hebben de meeste administratieve taken al wegbezuinigd **25%**

Bij ons vervallen er ook administratieve **20%** banen door KEI

Voor ons zal dat waarschijnlijk niet gelden **55%**

CIJFERS

38%

Percentage van de onderzochte zaken waarvan het vonnis uit eerste aanleg in civielrechtelijk hoger beroep (deels) werd vernietigd.

Bron: *Civielrechtelijke appelrechtspraak*, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 2016.

CITAAT

‘Families zoeken naar antwoorden, zonder beschikking over het dossier is dit een helse klus en soms onmogelijk.’

Advocaat Sébas Diekstra schrijft in een brandbrief aan de Tweede Kamer dat nabestaanden met vragen over de toedracht van het overlijden het onderzoeksdossier standaard moeten kunnen opvragen (diekstravanderlaan.nl/nieuws, 23 oktober 2016).

COLUMN

DOOR / MATTHIJS KAAKS

ADEQUAAT

De veelbesproken columniste Ebru Umar zat nog geen dag vast in Turkije of premier Rutte hing al aan de telefoon. Minister Koenders tikte niet alleen zijn Turkse collega op de vingers, maar haastte zich bovendien publiekelijk duidelijk te maken wat er voor de verdrukte burger wordt gedaan: ‘Mijn ministerie, de ambassadeur en ik hebben vanaf het moment van de arrestatie in nauw contact gestaan met Ebru Umar. We blijven bijstand verlenen en hebben voortdurend contact met de Turkse autoriteiten. Het ministerie heeft geadviseerd in de keuze voor een advocaat om haar bij te staan. We hebben ook intensief contact met haar familie gehad.’ De onbekende Romano van der Dussen zat twaalf jaar onschuldig vast in Spanje. Ten onrechte was hij gebrandmerkt als verkrachter. De Nederlandse overheid wist in elk geval vanaf 2010 dat hij onschuldig was. Het ministerie van Buitenlandse Zaken had daar zelfs bewijs van. Maar hier ontbrak de schijnwerper. Hier was geen enkel politiek gewin. In al die jaren kreeg Van der Dussen geen telefoontje van de minister-president. Ook niet van de Minister van Buitenlandse Zaken. Een onderknuppel zond een rapportje en ging over tot de orde van de dag. Dat was adequate rechtshulp, zei Koenders onlangs, toen de staat nalatigheid werd verweten. We kennen inmiddels de reflex van de overheid om elk verwijt van nalatigheid meteen te willen

smoren met de doodoener dat er op ambtelijk niveau adequaat is opgetreden. Adequaat is een beladen term uit het overheidsjargon. Toen elf burgers in vreemdelingen-detentie stierven door de Schiphol-brand van 2005, wist oud-minister Verdonk onmiddellijk te vertellen dat haar mensen ‘heel adequaat’ hadden gehandeld. Niettemin verscheen er later een vernietigend rapport en werden er ambtenaren vervolgd wegens dood door schuld. Officier van justitie Lucas van Delft handelde ook heel adequaat toen hij de Thaise autoriteiten verzocht om rechtshulp bij een onderzoek naar witwassen door de gepensioneerde coffeeshophouder Johan van Laarhoven. Het leidde per ongeluk tot een praktisch levenslange veroordeling in Thailand. Minister Van der Steur trekt zijn handen er vanaf. Van Delft is nu tijdelijk parketsecretaris omdat hij zelf anoniem had gewaarschuwd dat hij zou worden geliquideerd in een andere zaak. Dat hij loog is jammer, maar verder was de melding wel degelijk adequaat, vindt het OM. Over een dik jaar mag hij weer rechtshulp-verzoeken rondsturen. Van Laarhoven stuurde een wanhopige brief naar koning Willem-Alexander. Het leidde tot een berichtje in de krant. Wie slachtoffer is van een justitiële dwaling moet geen heil van de overheid verwachten. Hem wens je vooral een vasthoudende advocaat. Zo iemand als Atticus Finch, de heroïsche advocaat uit Harper Lees *To kill a Mockingbird*. En een lange adem.

Dirkzwager zorgt dat u het weet.

Wij delen onze kennis graag.

Het juridische antwoord op een simpele vraag, is vaak gecompliceerder dan verwacht. Met gezond verstand komt u een heel eind, maar voor een écht antwoord is meer kennis nodig. Dirkzwager deelt die kennis graag met u. Ontdek snel hoe Dirkzwager haar kennis deelt op **www.partnerinkennis.nl**

Maak kennis met **Dirkzwager**
advocaten & notarissen

IN BEELD

ER KAN ER MAAR ÉÉN DE WINNAAR ZIJN

DOOR / NATHALIE GLOUDEMANS-VOOGD BEELD / PETER KOS (DEJAVU FOTOGRAFIE / PLEIT)

Zeven uur wachten ze al op de uitslag. Die ochtend gaven de oprichters van legal tech start-ups LegalThings, Lexoo en SignRequest bij PLEIT2016 een pitch voor hun product. Daarna mochten de 650 professionals uit de juridische sector in het publiek stemmen op hun favoriet. Dat publiek is verdeeld, heeft Jeroen Zweers, innovatiedirecteur bij Kennedy Van der Laan en de voorzit-

ter van de vakjury van de Dutch Legal Tech Startup Awards, zojuist gezegd. De jury keek naast het aantal stemmen naar schaalbaarheid en internationale mogelijkheden van het product. Het was een lastige opgave, vond de voorzitter. Dan noemt hij de naam van de winnaar. SignRequest, een platform voor digitale ondertekening van documenten, wint. Er is hoorbare ontlading bij de winnaars

en zichtbare teleurstelling bij de oprichter van LegalThings. Maar de finale halen is al een overwinning, vindt Zweers: 'Uit alle inzendingen uit binnen- en buitenland zijn na een strenge selectieprocedure deze drie meest veelbelovende start-ups overgebleven. Dat is voor alle drie de start-ups al een prestatie op zich. Jezelf op een podium zo kunnen profileren, is iets om enorm trots op te zijn.'

VERNIEUWING BEROEPSOPLEIDING TERUG NAAR DE BASIS?

DOOR / FRANCISCA MEBIUS BEELD / GERHARD VAN RHOON

De huidige beroepsopleiding, pas vier jaar geleden van start gegaan, wordt opnieuw tegen het licht gehouden. De Nederlandse orde van advocaten is een grondig onderzoek gestart naar de beroepsopleiding van de toekomst. De eerste bevindingen zijn binnen.

De toenemende specialisatie in de balie, de grotere diversiteit wat betreft grote, middelgrote en kleine kantoren en de enorme ontwikkelingen op het gebied van IT. Dat zijn voor de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) de redenen om de beroepsopleiding opnieuw onder de loep te nemen. Momenteel neemt de NOvA baliebreed een groot aantal interviews af. In het voorjaar van 2017 staan groepssessies met advocaten en maatschappelijke organisaties op de planning. In de zomer van 2017 worden de contouren van de nieuwe opleiding zichtbaar.

‘Als dat aanleiding zou geven om wijzigingen aan te brengen, is er daarna nog wel een jaar nodig om de opleiding in te richten en om een aanbieder te vinden,’ zegt algemeen deken Bart van Tongeren. Het nieuwe contract met Uitvoeringsorganisatie CPO-Dialogue, dat in maart ingaat, is recent getekend. Gekozen

is voor een contractduur van drie jaar met de mogelijkheid om het na twee jaar aan te passen, mochten de uitkomsten van het onderzoek van de NOvA ‘majeure wijzigingen’ behelzen.

MAATWERK

Van Tongeren benadrukt dat de gesprekken pas net zijn begonnen en dat er nog niets definitiefs gezegd kan worden over de beroepsopleiding van de toekomst. Wel wil hij een tipje van de sluier oplichten wat betreft de bevindingen tot nu toe. Uit de gesprekken die al zijn gevoerd, blijkt ten eerste dat er behoefte is aan meer flexibiliteit van de opleiding. ‘Men wil maatwerk,’ aldus Van Tongeren. ‘Flexibiliteit in tijd en in combinatie van vakken. Wat men vraagt, is

een brede opleiding die toch recht doet aan specialisatie. Ethiek en het aanleren van vaardigheden vindt men van groot belang, maar de vraag speelt of dit binnen de beroepsopleiding gegeven moet worden of dat hier een grotere rol voor de patroon of het kantoor weggelegd is.’

Een andere bevinding van de NOvA is dat binnen de balie wordt gezegd dat het instapniveau van de stagiaires wisselend is en dat de toegang tot de beroepsopleiding best wat selectiever mag zijn. Van Tongeren: ‘Doordat het

instapniveau wisselend is, wordt ook het niveau van de groepen wisselend. Dit kan weer invloed

hebben op de kwaliteit.’ Verder wordt het belang van de patroon benadrukt. Dat zou in de toekomst misschien kunnen leiden tot hogere ei-

‘Het instapniveau van stagiaires is wisselend’

sen aan diens rol. Ook speelt de vraag of de beroepsopleiding niet meer een verbindende factor moet zijn als het gaat om de diversiteit van de balie en komt het belang van IT naar voren. In een belronde van het *Advocatenblad* wordt de aandacht voor technologische ontwikkelingen herhaaldelijk genoemd. Volgens advocaat Niek van de Pasch van Van der Putt Advocaten is een brede oriëntatie op de rol van de advocaat in de samenleving van nu en straks nodig. Met de toegenomen aandacht voor ethiek en vaardigheden is de beroepsopleiding volgens hem de goede weg ingeslagen. 'Maar de technologische ontwikkeling blijft daarbij helaas helemaal buiten beeld. Het is hoog tijd dat we de geesten in de advocatuur

rijp maken voor de veranderingen die bijvoorbeeld kunstmatige intelligentie en big data onvermijdelijk teweegbrengen.'

HERHALING

De opleiding is te veel een herhaling van de universiteit, wordt daarnaast geregeld gezegd. 'Met het ophalen van weggezakte kennis is niets mis, maar dat kan thuis ook,' vindt Diana Mensinga, advocaat bij e-Legal incasso advocaten en sinds maart 2015 bezig met de beroepsopleiding. 'Ik had deze tijd liever besteed gezien aan júst het toepassen van vakinhoudelijke kennis op concrete situaties.' Jaargenoot Rick Janse, advocaat-stagiaire bij Ploum Lodder Princen, ziet dit ook als belangrijkste kritiek-

punt. 'Inhoudelijk is de opleiding goed vergelijkbaar met de bachelor Rechtsgeleerdheid. Bij een beroepsopleiding zou je verwachten dat er veel aandacht is voor de praktijk. Dat is helaas niet altijd voldoende het geval. Het gebrek aan aansluiting bij de praktijk is een veelgehoord punt van kritiek onder de advocaat-stagiaires en is daarom ook meermaals besproken bij klankbordbijeenkomsten over de opleiding.'

De Brauw Blackstone Westbroek en de Law Firm School vinden dat de oplossing hiervan ligt in het overhevelen van het vaardighedenonderwijs van de beroepsopleiding naar de kantoren zelf. 'We moeten terug naar de basis,' stelt Brechje van der Velden, voorzitter van het bestuur van de ►

Law Firm School en partner bij Allen & Overy. 'Als advocaat combineer je specialistische kennis met juridisch instinct, daadkracht en ervaring. Dat leer je vooral in de praktijk. Een echtscheidingsadvocaat moet andere vaardigheden ontwikkelen dan een M&A-advocaat en de manier waarop je opereert, hangt bovendien ook samen met de identiteit van een kantoor. Ik zou in de opleiding wel aandacht willen blijven houden voor beroepsethiek: het is belangrijk om daarover met advocaten uit verschillende hoeken van de balie gedachten te vormen.'

RISICO

Van der Velden vindt dat ervoor moet worden gewaakt dat de opleiding niet te kostbaar en tijdrovend wordt. 'Het risico bestaat dat straks alleen (middel)grote kantoren het nog kunnen opbrengen om stagiaires aan te nemen, terwijl het belangrijk is dat baliebreed advocaten worden opgeleid, met name ook in de sociale advocatuur.'

Eelco Meerdink, partner en

bestuurslid bij

De Brauw, ziet

ook graag meer

aansluiting bij

de dagelijkse

praktijk. Hij

ziet graag dat

het vaardighedenonderwijs voor De Brauw in het Engels plaatsvindt. 'Of het nu gaat om onze internationale arbitragepraktijk, *cross-border litigation*, *regulatory enforcement* of M&A: de zaken zijn grotendeels in het Engels en ook bij onze cliënten is de voertaal vaak Engels. Het vaardighedenonderwijs van de orde is inhoudelijk onvoldoende aangesloten bij deze praktijken. Neem bijvoorbeeld de *skills* die horen bij een gewoon getuigenverhoor: die zouden moeten worden aangevuld met de *skills* die bij een *cross-examination* horen. Zo zijn er nog vele voorbeelden te noemen. Natuurlijk

zijn sommige basisvaardigheden voor iedereen nuttig, maar die gaan pas echt goed geleerd worden als ze kunnen worden toegepast in de bestaande praktijk.'

TEVREDEN

Advocaat-stagiaire Rick Janse is geen voorstander van het overhevelen van het vaardighedenonderwijs naar de kantoren. Hij vreest dat kantoren zich te snel richten op specifieke vaardigheden die voor hen van belang zijn. 'Ik ben eigenlijk heel tevreden over het vaardighedenonderwijs nu, ook al kan er ook op dit vlak meer aansluiting met de praktijk worden gezocht.' Volgens Janse kunnen een paar kleine wijzigingen de opleiding al een stuk beter maken. Zo stelt hij voor om basiscolleges als niet-verplicht op te nemen in de digitale leeromgeving. 'Studenten die hun basisniveau willen opkrikken, kunnen dit dan thuis doen. Hiermee ondervang je ook voor een deel het probleem van wisselende instapniveaus van stagiaires.'

Ook Juuk Hulshof, advocaat bij Van

Goud Advocaten en

sinds maart klaar met

de opleiding, is tevre-

den over het vaardighe-

denonderwijs en vindt

dat in elk geval een

deel van het vaardighe-

denonderwijs bij de opleiding moet blijven. Volgens hem is vooral de reflectie op jezelf en de andere deelnemers van grote toegevoegde waarde. 'Welke vaardigheden gaan je goed af en welke minder? Hoe gaat dit bij anderen? Zelfs als de vaardigheden je al aardig goed afgaan, maakt het je meer bewust van die vaardigheden en de toepassing daarvan. Vaardighedenonderwijs is "soft" en de vruchten die je daarvan plukt, zijn wellicht minder aanwijsbaar dan bij een cognitief vak. Toch meen ik dat juist op lange termijn, als het vaardighedenonderwijs is ingesleten, de positieve gevolgen daarvan merkbaar zijn.'

MIX

De Uitvoeringsorganisatie CPO-Dialogue, die de komende jaren zorg draagt voor de uitvoering van de beroepsopleiding, juicht het toe dat er naar het curriculum van de beroepsopleiding wordt gekeken.

'De wereld van de advocatuur verandert razendsnel, dat heeft gevolgen voor de opleidingsbehoefte,' zeggen Marianne van den Bosch en Monique van de Griendt, directie Beroepsopleiding Advocaten.

'Door in te spelen op toekomstige ontwikkelingen blijft de opleiding relevant en wordt de aansluiting bij de praktijk beter. De opleiding bestaat uit een mix van online leren en contactonderwijs met ruimte voor individuele leerbehoeften. Dit maakt dat aanpassingen gemakkelijk doorgevoerd kunnen worden.

We hebben een groot en kundig netwerk van advocaten en andere professionals opgebouwd die weten wat de praktijk vraagt en wat een moderne advocaat moet kunnen.'

Volgens Van Tongeren worden alle bevindingen verzameld om uiteindelijk tot een kwalitatief goede toekomstbestendige beroepsopleiding te komen. 'Alle smaken zijn nog mogelijk. Er is in deze fase nog sprake van een blanco vel op de tekentafel dat we langzaam gaan invullen. Daarna gaan we kijken wat de bevindingen zijn en leggen we dit naast de huidige opleiding.'

Maar hoe ziet Van Tongeren de beroepsopleiding van de toekomst zelf het liefst? 'Persoonlijk hoop ik dat er een flexibele opleiding komt, waarin maatwerk wordt geleverd voor de stagiaire in opleiding. Met in het oog houdend de diversiteit in de balie, maar ook de cohesie van de balie. Er moet wat mij betreft ergens in de opleiding een gemeenschappelijke factor zijn. Dan denk ik met name aan ethiek. Gedragsregels zal men altijd moeten leren en dat kan goed in gezamenlijkheid.' ■

'Niet te kostbaar en tijdrovend'

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen, een vak apart!

Er zijn genoeg redenen te bedenken waarom u 's avonds om 21.00 uur een juridisch vertaalbureau nodig heeft. JMS Textservice is altijd bereikbaar en beschikbaar om direct met uw vertaalopdracht aan de slag te gaan en ook binnen korte deadlines de juiste kwaliteit te leveren.

Zo wordt uw deadline onze zorg.

ADVOCAAT CENTRAAL

SOFTWARE VOOR DE ADVOCATUUR

“ Het is een betrouwbaar, overzichtelijk en gebruiksvriendelijk product ”

mr. H. van der Wege
Hest van de Wege & van Asten Advocaten

Tel. (035) 543 55 66 www.advocaatcentraal.nl

TOGA *atelier*
S c h o u t

Kwaliteit met oog voor detail

BIO-toga van lichtgewicht Cool Wool

www.toga-atelierschout.nl
info@toga-atelierschout.nl

Industrieweg 51
3044 AS Rotterdam
Tel.: 010 245 07 66
di t/m vr 9:00 - 17:30
zaterdag op afspraak

Aantjes Zevenberg
ADVOCATEN

C A S S A T I E
IN CIVIELE ZAKEN

Mr. K. Aantjes
aantjes@aantjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@aantjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.azcassatie.nl

Cultivating excellence
through coaching & training

✓ **Legal English Writing Skills**
1 & 8 december, Amsterdam
5 & 12 december, Den Haag

✓ **Dutch Law in English**

✓ **English in Commercial Mediation**
7-8-9 november, Den Haag

✓ **Contract Drafting in English**

✓ **Branch Out Legal English Blog**
www.branch-out.eu/blog

www.branch-out.eu | info@branch-out.eu | 070-888 2899 | Postbus 64747 2506 CC Den Haag

TER ZITTING

MAATWERK

DOOR / LARS KUIPERS

Elektrische rolstoel of scootmobiel? De gemeente Zwolle doet aan standaardoplossingen, maar de MS-patiënt wil maatwerk.

Mevrouw V. heeft multiple sclerose. Jarenlang reed ze in een gewone rolstoel die haar man kon duwen, maar dat veranderde toen hij in 2013 een hartaanval kreeg. Duwen ging niet meer, en om haar bewegingsvrijheid te behouden, ging mevrouw V. op zoek naar een alternatief. Dat heeft ze nu: een opvouwbare elektrische rolstoel. Zelf gekocht nadat de gemeente haar eerste verzoek om een elektrisch aangedreven rolstoel had afgewezen. Ze is er hartstikke blij mee; ze kan hem zelf in haar auto tillen en ze kan er overal mee naartoe. Vandaag kwam ze er moeiteloos de rechtbank mee binnen. Maar er is een probleem: de gemeente Zwolle ziet hem niet zitten. Volgens de gemeente heeft mevrouw V. recht op een maatwerkvoorziening: een scootmobiel, een gewone rolstoel en een abonnement op de taxibus. Twee jaar na het eerste contact met de gemeente zit mevrouw V. bij de bestuursrechter in Zwolle. Haar wens: een persoonsgebonden budget ter hoogte van de aanschafprijs van haar rolstoel. Nadat ze in bezwaar was gegaan tegen de eerste afwijzing kwam een ergotherapeutisch medewerker van een extern bureau haar elektrische rolstoel bekijken. Opnieuw volgde een afwijzing. Niet duurzaam genoeg, niet snel genoeg, te kleine actieradius. En met passages over de beperkingen die ze ondervindt als gevolg van haar ziekte. De rechter richt zich tot de vertegenwoordiger van de gemeente Zwolle. 'Uit niets,' zegt hij, 'blijkt dat een arts mevrouw V. heeft onderzocht.' 'Dat klopt,' geeft de mevrouw van de gemeente toe. 'Vindt u dat niet een beetje gek?' vraagt de rechter. 'Dat u zich beroept op een advies van een arts die mevrouw nooit heeft gezien? De ergotherapeutisch medewerker is geen arts. Er staan ook allerlei aannames in het rapport. Mij bekruipt het gevoel dat de gemeente vrij klakkeloos heeft overgenomen wat er in de rapportjes staat zonder zich af te vragen of u het hiermee zou redden.' Daarna heeft de raadvrouw van mevrouw V. weinig meer te doen. 'Dat een maatwerkvoorziening nodig is, staat niet ter discussie. Maar die moet wel aansluiten bij de persoon in kwestie. De stoel die mijn cliënt nu heeft, schept voor haar de beste mogelijkheden.' 'Ik zal een tussenuitspraak doen,' zegt de rechter. 'Dat advies moet over. En daarna zal ik kijken of de gebreken zijn hersteld.' Het lijkt een gewonnen zaak. Maar wat blijft hangen, is de vraag die meneer V. in de gang stelt. 'Wat zijn we vandaag nou eigenlijk opgeschoten?'

Meer weten? Lees een uitgebreide versie op advocatenblad.nl, rubriek Ter Zitting.

AGENDA

LETS TALK ABOUT TAAL

Taal geeft ons het gereedschap om kennis over te brengen, om iemand anders te overtuigen of om het oneens met elkaar te zijn. Maar taal beperkt ook onze mogelijkheden, want taal geeft ons (ongemerkt) de kaders waarbinnen we denken en dromen. Het KennisCafé: *Lets talk about taal* is een avond praten over praten met wetenschappers en deskundigen.

Datum: 21 november, 20.00 uur.

Locatie: De Balie, Kleine-Gartmanplantsoen 10, Amsterdam.

Ga naar debalie.nl voor meer informatie en aanmelding.

POPULISME EN DEMOCRATIE

Bedreigt populisme de democratie? Daarover gaat prof. dr. Herman Philipse (filosofie, UU) met oud-politica Femke Halsema in gesprek. Hoe moeten we de onvrede over het politieke systeem begrijpen? Welke rol spelen de media? En is de democratie daadwerkelijk aan vernieuwing toe? Deze vragen komen daarbij onder meer aan bod.

Datum: 22 november, van 20.00-21.30 uur.

Locatie: Universiteit Utrecht, Academiegebouw (aula), Domplein 29, Utrecht.

Ga naar sg.uu.nl/agenda/2016 voor meer informatie.

JAARCONGRES GEZONDHEIDSRECHT

Doel van het congres is om deelnemers in één dag op de hoogte te brengen van de actuele ontwikkelingen en verdiepende thema's binnen het gezondheidsrecht. Na de plenaire opening worden twaalf deelsessies gegeven waarvan deelnemers er vier kunnen bijwonen. Thema's zijn onder meer: EVRM en invloed op het gezondheidsrecht, tuchtrecht, conflicten tussen medisch specialisten en privacy in de zorg.

Datum: 9 december.

Locatie: Postillion Hotel Utrecht Bunnik, Bunnik.

Ga naar kerckebosch.nl voor meer informatie en aanmelding.

Aantal burn-outs in de advocatuur stijgt gestaag

‘Ik kon het hele weekend alleen nog maar huilen’

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS

Het aantal burn-outs in de advocatuur stijgt hard. Het taboe moet eraf, anders verandert er nooit iets, vinden ervaringsdeskundigen. Twee advocaten delen hun ervaringen, twee coaches geven advies.

Het aantal schades ten gevolge van psychische problemen in de advocatuur is tussen 2010 en 2015 met negentien procent toegenomen ten opzichte van de vijf jaar ervoor, blijkt uit cijfers van verzekeraar Movir. De marktleider in arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor vrijgevestigde advocaten wil geen absolute cijfers geven, maar stelt dat het om honderden extra gevallen gaat. Gemiddeld zijn advocaten meer dan twee jaar arbeidsongeschikt ten gevolge van psychemeldingen, waar de verzekeraar burn-out en depressie onder schaaft. Ook recent onderzoek van de Jonge Balie geeft reden tot zorg. De helft van de jonge advocaten geeft aan een slechte balans tussen werk en privé te hebben. Eén op de vijf jonge advo-

caten werkt meer dan zestig uur per week. Bijna de helft ervaart een (te) hoge werkdruk op kantoor. Het risico op uitval is hoog, stelt de Jonge Balie. Meer concrete cijfers zijn er in Nederland niet voor de advocatuur. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat zo'n dertig procent van de advocaten in aanmerking komt voor 'mental health intervention'.

EENPITTER

Leg de functie-eisen van een advocaat naast de redenen waarom iemand een burn-out krijgt en het mag een wonder heten dat er advocaten

zijn die *geen* burn-out oplopen tijdens hun carrière. Een goede advocaat is

ambitueus, oplossingsgericht op het perfectionistische af, collegiaal en sociaal en staat dag en nacht klaar voor zijn cliënt. Ook kan hij mak-

kelijk zijn sociale leven opzijzetten als het druk is op kantoor.

Natuurlijk zal geen advocatenkantoor precies die functie-eisen in een vacaturetekst zetten, maar in de praktijk gaat het er wel vaak zo aan toe. Met als gevolg: een stijgend aantal burn-outs in de advocatuur, en zeker niet alleen bij grote kantoren, weten ze bij Movir.

‘Neem desnoods rookpauzes, ook al rook je helemaal niet’

Juist een eenpitter die geen nee kan zeggen, het lastig vindt om te acquireren en te langzaam gaat op de digitale snelweg zit thuis met burn-outklachten.

JONGE HOND

Advocaat Arjen Paardekooper (47) was zo'n jonge hond, die voldeed aan het beeld van de alles kunnende advocaat. 'Het is bijna twintig jaar geleden, ik was 26 en werkte bij een klein, ambitieus kantoor. Als je op zondag niet werkte, deed je niet mee. Ik woonde *tegenover* kantoor, in een appartement *van* kantoor. Ik weet nog precies wanneer het fout liep. Ik had op een vrijdag mijn laatste beroepsexamens gedaan en ging naar de kroeg. Daar leek het wel of ik uit mijn lichaam was getreden. De volgende ochtend kon ik zelfs de krant niet lezen. Bij de huisarts zat ik alleen maar te huilen, die wist het gelijk: een burn-out.'

Paardekooper ging er een halfjaar tussenuit, begon toch te snel weer en kreeg daarna de ruimte om op arbeidstherapeutische basis terug te komen. 'Ik moest het heel rustig opbouwen. Als ik 's middags moe was, ging ik pitten op de *chaise longue* van mijn patroon.' Paardekooper bleef advocaat en is inmiddels partner bij het Amsterdamse Blenheim Advocaten. Hij noemt zichzelf de burn-outpolitie van kantoor, omdat hij extra alert is op de werkdruk van zijn collega's. 'We hebben een vaste psycholoog die elke maand een inloopkoffie heeft, met maar één taak: de work-life balance monitoren.'

ZUIDAS

Jana van der Pennen (31) wil voorlopig niet terug naar de Zuidas. Ze is net terug van een reis door Azië, die ze ondernam na haar burn-out. Ze herinnert zich het moment dat het misging. 'Begin mei was ik wat ziek, mijn moeder was jarig en ik had eindelijk een rustig weekend ►

Arjen Paardekooper

© Mike van den Toorn

Hoe herken je een burn-out?

Lichamelijke klachten: extreme vermoeidheid, slaapproblemen (wakker worden voor je wakker gaat), hoofdpijn, duizelig, maagklachten, vastzittende schouders, lagerugpijn, eerder verkouden of griepig, eczeem, je kunt niet tegen fel licht, geluid of drukte.

Psychische klachten: je bent prikkelbaar, gaat piekeren, kunt je moeilijk ontspannen, wordt somber, kunt niet meer genieten van dingen, wordt vergeetachtig, angstig, kunt je niet meer goed concentreren, hebt schuldgevoelens, hebt geen zin meer om afspraken te maken, je werk gaat meer moeite kosten, je ervaart meer afstand tot je werk.

Jana van der Pennen

© Jean-Pierre Jans

voor de boeg. Toen kwam er toch weer een spoedklus door. Op dat moment werd alles blanco in mijn hoofd. Ik kon het hele weekend alleen nog maar huilen. Ik sprak erover met mijn leidinggevende en de hr-manager. Ik kreeg een coach, zou normale uren gaan draaien, maar bleef doorgaan. Je geest is zo sterk, die houdt je aan de gang. Een paar weken later zat ik alsnog thuis. Mijn lichaam was op.'

Van der Pennen werkte bij een Zuidas-kantoor in een transactiepraktijk. Het kantoor heeft haar geweldig begeleid, benadrukt ze. 'Wellicht had ik al eerder stappen in een andere richting moeten nemen toen ik merkte dat ik geen energie meer uit mijn werk haalde. Ik heb er zes jaar keihard met plezier gewerkt, maar nu is dat klaar. Ik dank mijn burn-out, want door die periode weet ik waar ik wel naartoe wil.' Van der Pennen is bezig met het opstellen van een ondernemingsplan voor een *social enterprise* (een onderneming met een maatschappelijke missie) rondom *burn-out empowerment*. 'Mensen schamen zich voor een burn-out, willen die het liefst gelijk weer vergeten. Ik wil ze helpen om met een glimlach terug te kijken op het nut ervan.'

PERFECTIONISTISCH

Alles werd blanco, het leek of ik uit mijn lichaam was getreden, ik kon niet meer tegen geluiden en drukte: deze lichamelijke signalen confronteerden Paardekooper en Van der Pennen met hun burn-out. De Amsterdamse psycholoog en burn-outcoach Klaran van 't Vlie vindt dat goed verklaarbaar: 'Een burn-out is heel lichamenlijk, niet psychisch, maar je krijgt er wel psychische klachten van. Het is het gevolg van een langdurig roofofbouwproces in je lichaam. Vaak overkomt het juist loyale, betrokken en sterke mensen. Zij leggen de lat te hoog, zijn perfectionistisch.'

Test je mentale weerbaarheid

In de eerste maanden nadat Movir de mentale veerkrachtscan voor advocaten introduceerde (in 2012), vulden ongeveer 1.000 advocaten deze in. Een kwart van hen vertoonde toen een hoog stressniveau. Tot begin 2016 hadden bijna 2.000 advocaten de scan ingevuld en was het percentage advocaten met een hoog stressniveau gegroeid van 25 naar 43. Doe de test op www.elestia.nl/mentaleveerkracht/.

Werken na een burn-out

Advocaat Arjen Paardekooper was nog lang bang voor een nieuwe burn-out, maar inmiddels ziet hij vooral de voordelen van die periode. 'Ik ben er een betere advocaat van geworden omdat ik veel beter heb leren relativeren. Ik heb meer rust, meer afstand kunnen nemen.' Hoe doet hij dat?

- Ondersteuning: een vaste chauffeur, coach en *personal assistant* nemen veel werk uit handen: 'Daardoor kan ik me focussen op mijn werk en hou ik tijd over voor mijn gezin.'
- Rust: zes weken zomervakantie, regelmatig een lang weekend weg. 'En mijn werktelefoon gaat dan echt uit.'
- Vraag je af voor wie je wilt werken. 'Aan het eind van het jaar neem ik afscheid van klanten die me meer energie kosten dan goed voor me is.'
- Elk eerste gesprek met een nieuwe klant is gratis. 'Ik wil eerst weten of ik een klik heb. Ik wil niet werken voor iemand die ik een eikel vind.'
- Eerder aan de noodrem trekken. 'Ik draag mijn werk direct over als ik voel dat ik over mijn grens ga. Dat gebeurt me nog steeds een keer per jaar.'
- Regelmatig sporten. 'Daarmee maak je endorfine aan, het mooiste medicijn dat er is.'

Dat het advocaten mogelijk vaker overkomt dan andere professionals, zit volgens de Utrechtse coach Eveline Tjabbes (50), zelf ooit advocaat, in het 'u vraagt, wij draaien'-karakter van het werk. 'Je brandt op als er te lang iets van je gevraagd wordt wat je niet helemaal bent. Dat hou je best lang vol, op wilskracht, maar op een zeker moment gaat de rek eruit.' Haar advies: 'Neem jezelf serieus, vraag je af waarom en voor wie je het eigenlijk doet. Wees jezelf bewust wat je nodig hebt om goed in je vel te zitten en heb het lef grenzen te stellen als dat nodig is. Zeg nee, als je echt nee voelt. Dat laatste is veelal taboe. Vooral mensen met een grote *drive* en veel verantwoordelijkheidsgevoel lopen het risico over het randje te gaan.'

BALANS

Tjabbes komt genoeg hardwerkende advocaten tegen die denken 'laat haar maar kletsen'. 'Met hard werken op zich is niks mis, zeggen ze dan. Dat is ook zo, zolang er een redelijke balans is tussen wat energie geeft en wat energie kost. Dat is heel persoon-

lijk. Om op te laden is voor de een af en toe sporten heilig, voor de ander de kinderen naar bed kunnen brengen. Ik hamer erop dat je je eigen behoeftes leert kennen en ze serieus neemt. Er is moed voor nodig om je dat af te vragen, maar het voor- komt dat je in een negatieve spiraal terechtkomt van energieverlies, geen lol meer in je werk, onzekerheid en angst niet te voldoen.' Klaran van 't Vlie: 'Men vindt dat stress erbij hoort. Je moet toch door, is het idee, dus dat doe je op je stresssysteem. Maar het is eigenlijk je noodstelsel, het gebruik daarvan wordt duur betaald. De volgende dag ben je namelijk nog vermoeider. Eigenlijk zou je dan rust moeten pakken, maar in plaats daarvan ga je weer op de stresshormonen adrenaline en cortisol verder. Je immuunsysteem gaat onder invloed daarvan op een laag pitje. Vaak zie je een burn-out dan ook het eerst aan verkoudheid, griepjes, eczeem, maag-

en darmproblemen.' Klaran van 't Vlie noemt het haar missie om *tools* te geven om een burn-out te voorkomen. Zoals? 'Kijk naar je taken: waar kun je bochten afsnijden? Doe niet alles op honderd procent en neem meer rust, want van pauzes herstel je. Neem desnoods rookpauzes, ook al

rook je helemaal niet. Minstens zo belangrijk is dat je je regelmatig afvraagt waar je kantoor voor staat en of dat *matcht* met jouw "ware noorden". Als het daar te ver vanaf ligt, gaat het mis.'

Tjabbes: 'Veel advocaten vinden het beangstigend om toe te geven dat ze echt even niet kunnen werken. Maar juist mensen die niet willen falen, hollen zichzelf uit.' Klaran van 't Vlie merkt dat burn-outklachten in de advocatuur nog steeds een taboe zijn. 'Je mag niet falen. Ik hoor ze vaak zeggen dat advocatuur topsport is. Maar juist topsporters zorgen heel goed voor zichzelf. Joop Zoetemelk zei het al: "De Tour wordt in bed gewonnen."'" ■

'Op een zeker moment gaat de rek eruit'

SCHAAKSPEL MET ADVOCATEN

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Entertainment op een smaakvolle manier, gekoppeld aan advocaten die 'mooieverhalenvertellers' zijn. Eric de Vroedt (44) is regisseur van het toneelstuk *RACE* dat zich afspeelt op een Amerikaans advocatenkantoor. 'Advocaten opereren alsof ze schaken, van argument naar tegenargument'.

Regisseur Eric de Vroedt

© Barrie Hulleigie

De witte, flamboyante, rijke zakenman Charles Strickland wordt beschuldigd van verkrachting van een zwarte vrouw. In de publieke opinie wordt hij helemaal afgebrand als seksist en racist. Hij laat zich vervolgens verdedigen door de zwarte advocaat Henry en diens witte confrère Jack. Op hun kantoor werkt ook een zwarte advocaat-stagiaire. Het toneelstuk *RACE* heeft veel analogieën met de zaak van IMF-directeur Dominique Strauss-Kahn die in 2011 beschuldigd werd van verkrachting van een zwart kamermeisje. Puur toeval, want het stuk is twee jaar voor de DSK-affaire geschreven. 'De verdediging van de advocaten die volgde op de beschuldiging van Strauss-Kahn ging niet over de vermeende verkrachting zelf, maar was erop gericht om het "zwarte" kamermeisje kapot en ongeloofwaardig te maken. Zo ook in *RACE*,' vertelt De Vroedt vanuit zijn kantoor. De Vroedt is sinds 1 september 2016 artistiek leider en regisseur bij het Nationale Toneel in Den Haag dat vanaf volgend jaar, na een fusie met twee theaters, Het Nationale Theater zal heten. Met *RACE*, de eerste voorstelling sinds zijn aantreden, wil De Vroedt het publiek laten zien dat toneel meer is dan het opvoeren van klassieke stukken als Shakespeare. 'Toneel heeft te maken met het leven van nu, de maatschappij en de politiek. Dat wil ik in mijn nieuwe repertoire laten zien. *RACE* is voor die missie het ideale begin, omdat het een directe reactie is op de brede discussie over racisme. Het is de zwartepietendiscussie en de minder-minderdiscussie rondom Geert Wilders, maar dan op hoog niveau.'

‘Is de zwarte advocaat-stagiaire aangenomen omdat ze talent heeft? Of was het gewoon een lekker wijf?’

Het spannende aan het stuk is volgens De Vroedt dat

het zich volledig op het advocatenkantoor afspeelt en dat er alleen gepraat wordt over de zaak van de witte zakenman. Eerst speelt de vraag of de twee advocaten de zaak wel of niet moeten aannemen, vervolgens worden ze de zaak ‘ingerommeld’ door een iets te vlugge handeling van de zwarte stagiaire, en daarna ontspint zich een discussie over de zaak zelf. ‘Het interessante is dat de discussie zich gaandeweg verschuift naar alle onbewuste en bewuste racistische handelingen en motieven die spelen binnen het advocatenkantoor. Is de zwarte advocaat-stagiaire aangenomen omdat ze talent heeft? Was er sprake van positieve discriminatie? Of was het gewoon een lekker wijf? Er blijkt bijvoorbeeld dat de witte advocaat antecedentenonderzoek naar haar heeft laten doen voordat ze werd aangenomen, maar dat niet deed bij de witte sollicitanten.’

De Vroedt wil met het stuk laten zien dat mensen vaak denken progressief en vooruitstrevend te zijn, terwijl

ze onbewust toch racistisch denken.

‘Hier in

het theater denken wij ook dat we modern en kleurenblind zijn, maar vervolgens hebben we een totaal wit bedrijf en een totaal wit publiek. Dat zie je binnen veel groepen en ook bij advocatenkantoren zal dit spelen. In het stuk wordt de witte advocaat neergezet als de *good guy* die denkt vooruitstrevend te zijn door samen te werken met een zwarte partner. Ondertussen deelt hij de lakens uit en de zwarte advocaat conformeert zich hier altijd aan.’

Het stuk staat dicht bij de werkelijkheid, aldus De Vroedt. Als voorbeeld noemt hij de Amerikaanse presidentsdebatten. ‘In deze debatten wordt op allerlei manieren gespeeld met de waarheid. Ik denk zelfs dat

het stuk nog een milde uitvoering is. Vaak is de werkelijkheid nog absurder. Neem de zaak van O.J. Simpson. Die werd tot één grote racismezaak gemaakt. In Nederland gebeurt dat ook steeds meer, vooral door de media.’

De Vroedt denkt dat de speelstijl die in *RACE* wordt gehanteerd veel te maken heeft met hoe advocaten opereren. Het stuk is geregisseerd alsof mensen een schaakspel spelen. Er wordt gepraat in zetten, van argument naar tegenargument en zovoort. ‘Dat heeft een link met een zeker cynisme van de rechtbank en advocaten. Namelijk dat argumenten uitgewisseld worden om iets te bereiken en dat je ze niet op tafel brengt omdat je er heel erg in gelooft. Als advocaat speel je misschien heel emotioneel, maar dat is vaak alleen maar een schaakzet om in een proces een bepaald doel te bereiken.’

Het toneelstuk **RACE** is vanaf 1 november 2016 tot en met 14 januari 2017 in verschillende theaters in Nederland te zien. De Koninklijke Schouwburg in Den Haag, de Stadsschouwburg Utrecht en de Rotterdamse Schouwburg bieden advocaten een korting van 5 euro per ticket. Bestellen kan via de site van de betreffende theaters, met actiecode **Advocaten**. Ga voor meer informatie naar www.nationaletoneel.nl/advocatenblad.

VU LAW
ACADEMY

www.vula.nl

Incompanycursussen

Actuele inzichten uit wetenschap en praktijk

Incompanycursussen afgestemd op uw specifieke wensen en leerdoelen, direct toepasbaar in uw praktijk. Verken onze expertises, bekijk de vele cursussen en maak kennis met onze topdocenten.

VU
VRIJE UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

IS VERDER KIJKEN

Het sluitende puzzelstuk

CAMINADA & VAN LEEUWEN
gerechtsdeurwaarders & incasso

Ondernemingsweg 2D
2404 HN Alphen aan den Rijn
T 0172 44 36 34
F 0172 44 36 50
E info@cvi-incasso.nl
I www.cvi-incasso.nl

STRESS?

Lees volgende maand onze special
bij *Advocatenblad*

movir

Tilburg Maastricht Arbeidsrecht TMA

TILBURG UNIVERSITY

een samenwerkingsproject van

Maastricht University

Na een tweede succesvolle leergang bieden de universiteiten van Tilburg en Maastricht met ingang van **januari 2017** opnieuw in 10 cursusdagen een derde leergang arbeidsrecht aan onder de naam

Tilburg Maastricht Arbeidsrecht (TMA)

De kosten van TMA bedragen € 5.450- (incl. lunch, cursusmateriaal, afsluitend diner). Tot 1 november ontvangt u bij inschrijving een vroegboekorting van €350.-

Als docenten zullen optreden: Mw.Mr. H. Bogaard, Prof.Mr. G.C. Boot, Mr.Dr. J. van Drongelen, Mr.Dr. R.A.A. Duk, Mw.Mr.Dr. M.Y.H.G. Erkens, Mr.Dr. P. Fluit, Prof. Mr. F.B.J. Grapperhaus, Drs. P. van der Heijden, Prof.Mr.A.R. Houweling, Mw. Prof.Mr. M.S. Houwerzijl, Mr.Dr. S.F.H. Jellinghaus, Mw.Mr.A.A. de Jong, Mw.Prof.Mr. S. Klosse, Mr.Dr.W. Plessen, Mw.Prof.Mr.W. Roozendaal, Mr.Dr. L.C.J. Sprengers, Mr. P.Vestering, Mw.Mr.Dr. D.J.B. de Wolff.

TMA richt zich op de gevorderde arbeidsrechtjuristen, met name uit de regio Brabant, Limburg en Zeeland, en wordt gehouden in Hotel Pullman Cocagne te Eindhoven.

De docenten zijn geselecteerd op academische kwaliteit en kennis van die praktijk en zijn veelal in de rechtspraktijk werkzaam. Alle kernonderwerpen van het arbeidsrecht komen aan de orde.

Deze leergang is erkend als specialisatienopleiding door de VAAN. TMA levert 60 PO-NOVA-studiepunten op.

Voor meer informatie: marlie.sprengers@maastrichtuniversity.nl

LES

IN

Digitaal procederen heeft niet alleen gevolgen voor advocaten. Ook juridisch secretaresses moeten een nieuwe werkwijze aanleren. Het *Advocatenblad* woonde een workshop over digitaal procederen bij. 'Die termijnen, dat wordt wel een dingetje.'

DOOR / FRANCISCA MEBIUS BEELD / SJOERD VAN DER HUCHT

KEI

Gedaagde wordt verweerder. Stellen wordt verschijnen. Conclusie van antwoord wordt verweerschrift. Grieven worden gronden. Rolbeslissing wordt regiebeslissing. Er klinkt luid geroezemoes wanneer Floor Zijdenbos van Flora's Secretary Services haar inleiding over de modernisering van de rechtspraak besluit: 'We gaan een deel van ons mooie vakjargon verliezen.' Direct daarop volgen sussende woorden. 'Wees gerust, de akte, het vonnis en de beschikking blijven gewoon. Die worden straks wel ondertekend met een digitale handtekening.' Waar de ruim twintig juridisch secretaresses met name van schrikken is dat in civielrechtelijke en

bestuursrechtelijke procedures het roljournaal komt te vervallen. 'O jee, dat is juist zo overzichtelijk.' Het programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) en de invoering van het digitaal procederen brengen enorme veranderingen voor juridisch secretaresses. Een ontwikkeling waar interim juridisch secretaresse, opleider en auteur van het boek 'Juridisch secretaresse, onmisbaar in de rechtspraak' Zijdenbos niet omheen kan. De workshop 'Digitaal procederen' wordt door het hele land gretig afgenomen. Eind september

reisden 21 secretaresses en een advocaat af naar Waddinxveen voor de workshop. De algemene gevoelens over digitaal procederen kenmerken zich door onzekerheid. 'Een goede ontwikkeling, maar ook heel spannend.'

'Zorg dat je advocaat het dossier op het bureaublad heeft staan'

Waar de secretaresses met name tegenaan lopen, is de verandering op het gebied van termijnen. Het indienen van wat in de toekomst de

procesinleiding gaat heten, hoeft niet meer op een vooraf bepaalde roldag, maar kan altijd. Wisselende ►

deadlines dus, die veel secretaresses voor hun baas of afdeling in de gaten moeten houden. 'Dat wordt wel een dingetje,' zegt Elles van Schie van RWV Advocaten in Leiden. 'Wij werken met meerdere secretaresses voor zes advocaten. Het bewaken van de termijnen moet heel strikt en iedereen moet elkaars werk kunnen overnemen.'

BAGGER

Walter Römelingh, strafrechtadvocaat bij Haagrecht Advocaten in Den Haag en de enige advocaat en man binnen het gezelschap, werkt al deels digitaal. Hij ziet dat ook als knelpunt en heeft het dan met name over de notificaties die je in je mailbox krijgt wanneer er iets gebeurt binnen een dossier. 'De meeste notificaties die je krijgt, zijn bagger. Hierdoor heb ik over een oproepingsbericht heen gelezen. En daar kwam ik dus pas achter toen de rechtbank belde om te vragen waar ik bleef.'

Désirée Pronk, secretaresse bij Brussee Lindeboom Advocaten in Den Haag, maakt zich vooral zorgen over de mensen die geen computer

hebben of slecht Nederlands spreken. Daarnaast noemt ze het frauduleus dat het indieningsrecht via de gemachtigdenpas voor secretaresses niet is geregeld. 'Een advocaat kan bij nader inzien zeggen dat hij de opdracht voor indiening van een processtuk niet heeft gegeven waardoor iets niet rechtmatig is ingediend. En hoe zit het bovendien met de beveiliging van wifi in de rechtszaal?' Ander punt van discussie is hoe de gedaagde in de toekomst wordt opgeroepen. De tussenkomst van een deurwaarder voor betekening van de procesinleiding is straks niet meer verplicht. De termijn gaat lopen op het moment dat de procesinleiding wordt geüpload in het webportaal van rechtspraak.nl of via het aansluitpunt. De oproeping die hierna plaatsvindt, kan en mag vormvrij. 'Maar bij niet-verschijnen wordt verstek toch alleen verleend als de gedaagde bij exploit is opgeroepen?' vraagt Van Schie. Zijdenbos beaamt dit. 'En daarom zullen veel advocaten de procesinleiding toch gewoon via de deurwaarder versturen (artikel 113 Rv). Dat kost net als nu geld, maar is

én sneller én je weet dat bij niet-verschijnen van de verweerder verstek verleend kan worden.'

ASSERTIEF

Zijdenbos geeft gedurende de workshop verschillende tips om het de secretaresses in de toekomst zo gemakkelijk mogelijk te maken. 'De belangrijkste: let op termijnen, onder meer door te zorgen voor een onderscheidend e-mailadres waar de notificaties op binnenkomen. En wees assertief als je na notificatie omvangrijke processtukken van de verwerende partij in het digitale dossier vindt. Zo zie je niets over het hoofd en ben je op tijd voor de volgende stap binnen het dossier.' Ook raadt Zijdenbos aan niet tot het laatste moment te wachten met indienen. 'Een computerstoring op je eigen kantoor zou funest kunnen zijn.' En nog een belangrijke: 'Zorg er in de zittingszaal voor dat je advocaat altijd het dossier op zijn of haar bureaublad heeft staan of geef het op papier mee. Dit voor het geval wifi niet werkt. En vergeet de anti-meekijkfolie op zijn of haar laptop niet.' ■

TEST REDELIJK POSITIEF

De zogenaamde prepilot, waarbij de eerste advocaten bij de rechtbanken in Gelderland en Midden-Nederland het digitaal procederen in civiele zaken mochten uitproberen, is vorige maand afgerond. In november beslist de Raad voor de rechtspraak of het licht voor het vervolg op groen kan.

Het hangt van deze uitkomst af of in februari gestart wordt met de pilot verplicht digitaal procederen bij de rechtbanken in Gelderland en Midden-Nederland. Wat vinden de advocaten die meededen aan de prepilot?

Uit een belronde van het *Advocatenblad* blijkt dat de ervaringen tot nu toe positief zijn, maar dat een aantal problemen nog moet worden opgelost voordat de pilot van start kan gaan. 'We hebben tijdens de prepilot een aantal fictieve casussen digitaal gedaan, vertelt Harm van Gaal, partner bij Van Goud Advocaten. 'De zaken varieerden van eenvoudig tot ingewikkeld. Bij elke zaak liepen we wel tegen een paar problemen aan. Zo diende ik een verweerschrift in, maar dat kwam niet binnen bij de rechtbank. Dat soort zaken moet worden opgelost voordat de pilot kan starten. Daar wordt nu hard aan gewerkt. Wij als kantoor gaan vrijwillig starten met digitaal procederen op het moment dat deze storingen zijn opgelost.'

Ook Leonard Böhmer, partner bij CMS Derks Star Busmann, zegt dat er nog bugs moeten worden verwijderd. 'Tijdens de testen deden zich nog allerlei onvolkomenheden en onhandigheden voor. Maar daar is het ook een prepilot voor.' Huan Tan, partner bij Benvaor, heeft het gevoel dat er goed geluisterd werd naar de kritiek en suggesties. 'Wij merkten dat op de volgende testdag alweer verbeteringen waren doorgevoerd. Wel hoorde ik aan de kant van griffie geluiden over de traagheid van het systeem. Die moeten zijn opgelost voordat de pilot begint.'

OVERZICHTELIJK

Over het systeem zelf zijn de advocaten positief. 'Inloggen gaat gemakkelijk, het is overzichtelijk en het uploaden werkt prima,' aldus Van Gaal. Wat volgens Tan helpt, is dat het portaal mijnrechtspraak.nl wat kleur en opmaak betreft lijkt op de site van het roljournaal. Wel hebben de advocaten nog enkele tips. Zo zou het volgens Van Gaal handig zijn als de notificaties per mail een nummer bevatten dat overeenkomt met de nummers van de documenten binnen de procedure. 'Dan weet je meteen waar het over gaat. Dit is vooral makkelijk als je veel procedeert.'

Tan oppert op sommige plekken vraagtekenblokken toe te voegen met een toelichting. Ook zijn de procesdossiers volgens hem nog niet goed geordend. 'De procesinleiding wordt gerangschikt na de daarbij behorende producties. Dat is niet logisch.' Tan vindt verder dat gebruikersfouten geen gevolgen mogen hebben voor de partijen bij de procedure. 'Het zou goed zijn als soepel wordt omgegaan met bijvoorbeeld het missen van termijnen doordat het uploaden niet goed is gegaan, terwijl de gebruiker dacht dat het allemaal wel goed ging.'

‘ARBEIDSRECHT IS KORTEBAAN RACEN’

TEKST / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / JEAN-PIERRE JANS

Arbeidsrechtadvocate Florence van Rossum richt zich op Franse bedrijven in Nederland. Die niche bedient ze vanuit een netwerk van advocaten. ‘Eenpitter heeft een slechte connotatie.’

Een frisse neus haal je per definitie buiten, maar Florence van Rossum (56) wil toch echt even haar ‘kantoor’ laten zien, voordat ze de Amsterdamse Vijzelstraat in stapt. Ze huurt er een flexibele werkplek in het gebouw van Spaces, wereldwijd verhuurder van dit soort kantoren. Als lid van de businessclub kan Van Rossum ook in Londen, Parijs en andere wereldsteden werken. Ze heeft er geen secretaresse of eigen kamer, evenmin een afgesloten dossierkast. ‘Dat is allemaal overbodige ballast. Ik werk papierloos en ben twee jaar geleden begonnen met werken in de *cloud*. De NOvA is hier geweest voor controle en heeft het goedgekeurd. Als je maar een

postadres hebt, een plek om mensen te ontvangen en de zaken verder op orde hebt. Ik zit hier dagelijks, maar kom ook bij klanten en werk regelmatig thuis. Waarom zou ik een duur kantoor huren, terwijl ik net als de meeste advocaten de helft van de tijd niet op kantoor ben?’

Eenmaal buiten wandelt Van Rossum naar Maison Descartes, waar tot voor kort het Franse consulaat zat en het *Institut Français*. ‘Mijn moeder is Française, en had hier haar eerste baan voor zij hoogleraar Frans werd aan de UvA.’ Haar Franse roots heeft Van Rossum, sinds ze voor zichzelf begon in 1994, in haar werk verweven. Als advocate arbeidsrecht richt ze zich met name op

Franse bedrijven met vestigingen in Nederland.

De naam, Van Rossum Guyon, suggereert een groot kantoor, maar ze is zelfstandig. Fel: ‘Ik werk in een netwerk, waarom kunnen mensen niet accepteren dat dat net zoveel waard is als die zogenaamde maatschap, alsof die zo heilig is! Het is een netwerk van advocaten met hun eigen specialisme, die hoge kwaliteit leveren. Guyon is de familienaam van mijn moeder, die laat direct de link met Frankrijk zien. Ik zag onlangs een mooie uitdrukking die typeert wat ik doe: “Working apart together”. Ik werk samen met andere Frans-Nederlandse advocaten in ons netwerk *Le Gap (Groupe Avocats Pays-Bas, red.)* en zit in het bestuur van de Franse KvK. Voor jurisprudentie-overleg sluit ik wekelijks aan bij arbeidsrechtsspecialisten van Vestius Advocaten en ook bij Spaces werk ik met een aantal andere advocaten.’ Van Rossum heeft de dubbele nationaliteit, maar zegt niet te adviseren over het Franse recht. ‘Ik adviseer in het Frans over het Nederlandse arbeidsrecht. Er zijn vierhonderd vestigingen van Franse multinationals hier, genoeg markt voor mij.’ Ze beschrijft een zaak van een

Wie is Florence van Rossum?

- 1994-heden: Advocatenkantoor Van Rossum Guyon, oprichter netwerk ‘le Gap’, lid VAAN
- 1988-1994: Advocaat bij Stibbe
- Gescheiden, één kind

‘We beginnen met iets boven wat we willen bereiken, doen handjeklap en komen er al vrij snel uit’

Franse manager, ‘echt een Fransman oude stijl’, die direct toen hij hier aantrad een conflict kreeg. ‘Hij was niet gewend aan het ‘ja maar’ van zijn Nederlandse personeel, dat vaker dan hem lief was de discussie aanging. Ik heb hem geleerd hoe hij daarmee om moet gaan. Dan ben ik ook een beetje psycholoog en hr-adviseur, maar dat maakt het werk juist zo leuk!’

Van Rossum adviseert vaak over ontslag van werknemers. ‘Het gaat om de manier waarop je dat doet. Je kunt iemand netjes ontslaan door diegene correct te bejegenen. Dat geldt ook voor de onderhandelingen, je moet niet voor een dubbelteje op de eerste rang willen zitten. Fransen zijn heel principieel en gaan de onderhandelingen in met de stelling dat iemand geen cent krijgt. In Nederland zijn we uit op een compromis. We beginnen met iets boven wat we willen berei-

ken, doen handjeklap en komen er al vrij snel uit.’

In het begin van haar carrière werkte Van Rossum zes jaar bij Stibbe. Ze zou worden voorgedragen voor de maatschap, in 1994, maar besloot voor zichzelf te beginnen. ‘Iedereen dacht dat ik gek was geworden, maar eigenlijk had ik het wel gezien. Ik heb er veel geleerd, maar zag mezelf niet een leven lang daar.’ Ze heeft er geen spijt van gekregen, zegt ze. ‘Ik heb veel vaste cliënten die steeds bij me terugkomen, het is heel leuk om voor ze te werken. Ik snap ze, weet wat ze willen, kan snel schakelen. Arbeidsrecht is kortebaant racen, je lost in een paar weken of hooguit maanden echt iets op. Je bestudeert het vraagstuk, adviseert, onderhandelt, schikt, klaar. Ja, ik ben in letterlijke zin een eenpitter, maar die term heeft een vreselijke connotatie. Ik werk nog steeds voor multinationals.’ Ook een

zelfstandig advocaat kan continuïteit leveren voor zulke opdrachtgevers, stelt ze. ‘Ik hoor die kritiek vaker. Het irriteert me dat mensen naar de zwakke plekken zoeken in mijn manier van werken, alleen omdat het anders is. Vorig jaar was ik wat langer ziek en toen heeft een collega voor me waargenomen.’

Na een wandeling over de grachten wil Van Rossum naar het Amsterdam Museum, voor een foto bij een schilderij over de aankomst van Napoleon in Amsterdam. ‘Napoleon heeft er in de negentiende eeuw voor gezorgd dat de bestaande gebouwen in de wet werden neergelegd. Die *Code civil* heeft hij ook in Nederland ingevoerd en dat was een enorme verbetering. Ik heb de restauratie van de twee magistraten op het schilderij gefinancierd. Voor mij komt in dit schilderij alles wat ik met Frankrijk en Nederland heb samen.’

CARRIÈRESWITCH ADVOCaat ALS HOGER BEROEP

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Van muzikant, docente, directiesecretaresse en makelaar tot advocaat. Hoe is het om na een succesvolle carrière binnen een heel ander vakgebied advocaat te zijn? De advocaten die het *Advocatenblad* sprak, hebben één ding gemeen: ze werken allemaal binnen een zelfstandige praktijk of hebben deze ambitie. Deze verworven vrijheid willen ze nooit meer kwijt. Minpunten zijn er ook. De sfeer binnen de beroepsgroep bijvoorbeeld. 'De cultuur van over de hoofden van cliënten geld maken. Ik vind het gemiddeld om te huilen.'

‘De willekeur binnen het familierecht bij de rechtbanken vind ik vaak verbijsterend’

Minke Hoelen (62)

Vorige beroep: hogeschooldocent muziektheorie aan een faculteit muziek en eigenaresse van een privépianospraktijk

Advocaat sinds: 2003

Momenteel: advocaat en mediator bij Rotshuizen Geense Advocaten in Leeuwarden

Specialisatie: personen- en familierecht

Motivatie: ‘Mijn belangstelling voor mensen, met name het gedrag van mensen gepaard met mijn interesse voor het rechtssysteem, leidden tot mijn keuze om voor de advocatuur te kiezen.’

Ik was musicus maar ben ook iemand van de regels. Een beroep als advocaat kwam dus niet uit de lucht vallen. Ook al deed ik hier voor heel iets anders, er zijn aardig wat overeenkomsten. Het in het openbaar optreden, het creatief zijn en het harde werken bijvoorbeeld. Als docente muziektheorie aan de Hogeschool voor de Kunsten leerde ik mijn studenten hoe muziek in verschillende stijlen is ontwikkeld. Aan muziek zijn heel veel regels verbonden, anders zou muziek niet klinken. Mijn keuze voor de studie rechten is gemaakt toen ik in 2000 ontslagen werd vanwege een reorganisatie. Vlak daarvoor had ik voor mijn plezier een module recht gevolgd en ik besloot door te zetten. Mijn broer was toen ook net bezig met een carrièreswitch van musicus naar advocaat. Hij werkt nu voor Houthoff Buruma. Bij Rotshuizen Geense advocaten kreeg ik de kans om de beroepsopleiding en vervol-

gens de vFAS-opleiding te volgen. Heel leuk om weer “in de schoolbanken” te zitten, vooral omdat ik daarvoor heel lang docent ben geweest. Is mijn verwachting van de advocatuur uitgekomen? Ja en nee. Ja, het is een prachtig vak. Nog steeds. En nee, de advocatencultuur is me tegengevallen. De cultuur van over de hoofden van cliënten geld maken en de vechtersmentaliteit. Vaak vind ik het om te huilen. Ik had wat meer beschaving verwacht. Ik doel met name op de categorie advocaten die in het familierecht liever op een vechtscheiding aanstuurt dan op een schikking, daarbij negerend wat voor ellende dit teweegbrengt bij de kinderen van cliënten. De uurtarieven als men niet in aanmerking komt voor een toevoeging zijn bijna niet op te brengen voor een particulier en kunnen tot een financieel debacle leiden bij cliënten. Ik vind dat een deel van de collega's daar te weinig rekening mee houdt.

Het declaratiesysteem is hier mijns inziens mede een oorzaak van. Ook vind ik het ontzettend tegenvallen hoe de overheid tegen de advocatuur aankijkt. Al die bezuinigingen op de sociale advocatuur en de rechterlijke macht. Ook het financiële aspect had ik echt anders verwacht. Toch heb ik nooit spijt gehad. De vrijheid van een eigen praktijk vind ik heerlijk. En mensen zijn zo blij met je hulp. Als docente moest ik vaak leuren bij studenten om ze in beweging te krijgen. Wennen was dat het als advocaat altijd maar afwachten is of je inspanning eindigt in een positief resultaat. De willekeur binnen het familierecht bij de rechtbanken en de jeugdinstellingen vind ik vaak verbijsterend. In met name procedures rond omgangsregelingen is de uitkomst van de zaak veel meer dan vroeger onvoorspelbaar. Er worden aanmerkelijk meer fouten gemaakt in beschikkingen dan voorheen. Daarnaast is er de sterk wisselende kwaliteit van de onderzoekers van de Raad voor de Kinderbescherming en andere jeugdinstellingen. Maar dat alles weegt niet op tegen de waardering die je als advocaat krijgt. Ik denk erover in verband met mijn persoonlijke omstandigheden om op mijn 65ste te stoppen, maar ik ga liever door tot ik 67 ben. ▶

Simone ten Haaf (50)

Vorige beroep: verschillende functies binnen het bedrijfsleven

Advocaat sinds: 2010

Momenteel: advocaat bij Vermeulen & Ten Haaf Advocaten in Rotterdam

Specialisatie: ondernemingsrecht en arbeidsrecht

Motivatie: 'De mogelijkheid om advocaat te worden had ik voor mezelf eigenlijk uitgesloten, alleen al vanwege mijn leeftijd en salarisniveau. Mijn oude leidinggevende heeft me aangemoedigd om advocaat te worden.'

Ik pas niet in een standaard advocatenkantoor. Advocaten vinden mij wat raar. In hoe ik praat en mensen benader. Ik ben heel direct. Dit komt denk ik vooral door mijn achtergrond in het bedrijfsleven en de bouw. Na de sociale academie en een studie overheidscommunicatie heb ik veel verschillende banen gehad. Van pr-medewerkster voor medisch specialisten tot verkoopster van houtherstelprojecten bij een schildersbedrijf. Uiteindelijk heb ik gekozen voor het secretaressesvak. Zo ben ik jaren secretaresse geweest voor een strafrechtadvocaat, secretaresse van de voorzitter van de raad van bestuur voor Radio Holland en uiteindelijk directiesecretaresse bij installatiebedrijf Van Dorp. De studie rechten ben ik gaan volgen in de periode bij Radio Holland, omdat het een nuttige basis is voor een secretaresse op dat niveau. De mogelijkheid om advocaat te worden, had ik voor mezelf eigenlijk uitgesloten, alleen al vanwege mijn leeftijd en

salarisniveau. Mijn leidinggevende bij Van Dorp heeft mij echter na mijn afstuderen aangemoedigd om advocaat te worden en deze kans heb ik gepakt. Drie jaar geleden ben ik mijn eigen praktijk gestart. Heerlijk die vrijheid, maar ook lastig. Ik ben niet zo van de acquisitie. Elke maand is weer een risico, ook al loopt het goed. Waar het mij om gaat als advocaat is pret maken, oftewel werkplezier. Daarnaast moet ik een fatsoenlijke boterham verdienen en wil ik vijf tot tien procent van de winst aan goede doelen kunnen geven. Dat lukt tot nu toe. Wat me tegenvalt, is de sfeer binnen de beroepsgroep. Hoe advocaten met elkaar omgaan. Het

‘Advocaten vinden mij wat raar. In hoe ik praat en mensen benader. Ik ben heel direct’

© Jiri Buller

is soms zo strijdend en formeel-juridisch. Ik ben heel blij dat ik ook een andere carrière heb gehad. Al die andere werkervaring maakt je basis als advocaat breder. Ik heb jarenlang directeuren en ondernemers op de voet gevolgd. Daar leer je van en daar heb ik nu binnen mijn praktijk heel veel aan, ook puur bedrijfsmatig gezien. Ik kijk verder dan het juridische. Ik wil weten waar de pijn zit. Samen met de cliënt de vinger op de niet-juridische plek leggen, geeft vaak veel ruimte in de zaak. Er komt dan veelal ook meer begrip voor het standpunt van de wederpartij en dat helpt bij het vinden van een oplossing.'

Vanaf mijn vroege jeugd was ik altijd met muziek maken bezig. Als pianist en later ook als componist en producer. Zo speelde ik in de jaren tachtig in de band Roberto Jacketti & the Scooters en daarna in Lois Lane, toen nog een beginnend bandje. In die periode ben ik ook rechten gaan studeren. Totdat Lois Lane ineens een groot succes werd. Ik stopte met de studie, maar maakte wel de afspraak met mezelf dat ik het ooit weer op zou pakken. Het waren supergoede jaren. Ik mocht samen met Lois Lane en Prince het album *Precious* compo-

neren en produceren en reisde de hele wereld over. Toen het grootste succes voorbij was, zes jaar later, ging het weer knagen. Muziek maken *an sich* is voor mij onvoldoende en geeft te weinig intellectuele uitdaging. Uiteindelijk werd ik op mijn 31ste advocaat bij een advocatenkantoor (Van der Kroft Advocaten) dat gespecialiseerd was in muziekrecht en waar ik in door ben gegaan. Mijn wensen en verwachtingen zijn helemaal uitgekomen. Ik werk met en voor creatieve mensen en het werk is creatief gedreven. En ik werk nog steeds in de branche waar mijn passie ligt. Ik zou

niet meer terug willen. De vrijheid vind ik prettig. Ook het morele deel hiervan. De vrijheid in de keuze wie je wel en niet bijstaat. The Pirate Bay, een bedrijf dat inbreuk op auteursrecht faciliteert, zou ik bijvoorbeeld niet bij kunnen en willen staan. Het grote verschil met mijn vorige leven als muzikant is dat ik toen een vogeltje was dat rondfladderde en alles op basis van gevoel deed. Nu moet ik soms een pak dragen, zakelijk en harder zijn en word ik ingehuurd vanwege een juridische vraag, bijvoorbeeld over muziekplagiaat. Het kan dus niet alleen meer op gevoel. Ik zie het wel als een groot voordeel dat ik bij musici herken wat hen beweegt. Ik kan daardoor de juiste snaar raken. Een vertaalslag maken van hun beweegredenen die een rechter ook begrijpt. Het schrijven van een advies of een pleidooi is voor mij hetzelfde als het componeren van een popsong: het moet compleet, overtuigend en 'to the point' zijn. Ik kan dit vak nog heel lang blijven doen. Tot mijn pensioen of tot ik een wereldhit schrijf. Want muziek laat ik nooit los.' ►

‘Nu moet ik soms een pak dragen, zakelijk en harder zijn’

Rob van Dongen (49)

Vorige beroep: uitvoerend muzikant, producer en componist

Advocaat sinds: 1997

Momenteel: oprichter/advocaat bij Dikhoff Van Dongen Advocaten in Amsterdam

Specialisatie: media en entertainment

Motivatie: 'Muziek maken gaf mij te weinig intellectuele uitdaging. Het componeren doe ik er nog steeds bij. Ik blijf advocaat tot ik een wereldhit schrijf, *not!*'

Conflicten leren begeleiden?

Kies voor de koploper in mediation!

Persoonlijk
Professioneel
Informeel

The Lime Tree is al 20 jaar marktleider in mediation opleidingen. We hebben kwaliteit hoog in het vaandel staan. Onze opleidingen zijn geaccrediteerd door de Mediatorsfederatie Nederland (MfN). De trainers zijn zelf zeer ervaren mediator en actief in de praktijk. Hierdoor blijft de kennis op peil en de aandacht scherp.

Mediator worden

We bieden een 6-, 8- en 12-daagse basis mediation opleiding aan. Met een zesdaagse opleiding leer je mediationvaardigheden die je direct in je werk kunt inzetten. Volg een 8 of 12-daagse MfN geaccrediteerde opleiding om zelfstandig mediator te worden.

Waarom bij The Lime Tree?

- Grondlegger van mediation in Nederland en marktleider sinds 1996.
- Alle trainers zijn zeer ervaren mediator
- De mediation basisopleiding start maandelijks
- Ruim aanbod in vervolgoopleidingen.
- Locaties: Amsterdam, Den Haag, Dordrecht, Hulshorst en Wolfheze.

Persoonlijk studieadvies

Wil je weten welke opleiding het beste bij jou past? Download een gratis brochure op www.thelimetree.nl of neem contact op voor persoonlijk studieadvies.

Binnenkort beginnen?

Onze basisopleiding start maandelijks op verschillende locaties in Nederland.

Basisopleiding in:

- Wolfheze
- Den Haag
- Amsterdam

Start op:

22 november
7 december
19 december

10% korting
op module 1!

Kijk voor meer data, beschikbaarheid en prijzen op:

www.thelimetree.nl

Ellen Kooijmans (55)

Vorige beroep: makelaar bij Kooymans Makelaars

Advocaat sinds: nog niet, doel om beroepsopleiding te starten in 2017

Momenteel: juridisch medewerker bij Lichtstad Advocaten in Eindhoven

Specialisatie: civiel recht

Motivatie: 'Ik ben rechten gaan doen om meer juridisch advies te kunnen geven als makelaar. Nu ben ik op weg naar een carrière als advocaat.'

'Ik hou ervan om zaken tot in de puntjes uit te zoeken. Dat deed ik als makelaar ook'

© Jiri Büller

Ik ben eigenlijk per ongeluk op weg naar een carrière als advocaat. Ik ben vijf jaar geleden begonnen aan een studie rechten om meer juridisch advies te kunnen geven aan klanten van mijn makelaarskantoor. Ik vond het fantastisch. Toen mijn collega-makelaar twee jaar geleden besloot te stoppen, heb ik dit als een kans aangegrepen en ben ik als juridisch medewerker aan de slag gegaan. Bij Lichtstad Advocaten leiden ze me goed op en ik weet nu zeker dat ik volgend jaar september, als mijn master is afgerond, wil doorstromen naar de beroepsopleiding. Wat ik zo leuk vind aan het werk als jurist? Ik hou ervan om zaken tot in de puntjes uit te zoeken. Dat deed ik als makelaar ook. Daarnaast zie ik veel andere overeenkomsten tussen een makelaar en een advocaat. Zo ben je als makelaar veel aan het onderhandelen. Zelfs in de rechtbank komt het soms op onderhandelen aan. Met de cliënt

en met de tegenpartij. Daarnaast heb ik als makelaar goed leren luisteren en geleerd het beste eruit te halen voor de klant. Voor een advocaat gaat dit nog verder. Met deze verdieping ben ik heel blij. Voor een makelaar gaat het om verkoop, verhuur of waardebepaling en dan is het weer klaar. Als advocaat krijg je casussen die veel complexer zijn en veel meer uitzoekwerk vergen. Daar word je voor beloond en dat is heel bevredigend. Door mijn studie kan ik me nu nog niet vol op de praktijk richten. Zodra ik

afgestudeerd ben, wil ik graag weer gewoon fulltime aan de slag. Verder is het wennen dat ik nu weer een baas heb. Dat gaat prima, maar het is toch even anders. Het is goed dat ik hier in leer gedijen, want ik zie mezelf in de toekomst niet als eenmansadvocaat. Ik zal altijd samenwerking zoeken, iemand om mee te sparren, ook al verwacht ik dat ik voor mijn eigen klantenbestand kan zorgen door mijn netwerk uit de makelaardij. Maar eerst maar eens zorgen dat ik advocaat-stagiaire word.' ■

LAWYERS FOR LAWYERS

MET DE KONING STERVEN IN THAILAND OOK MENSENRECHTEN EEN BEETJE

DOOR / TATIANA SCHELTEMA

Sinds de coup van 2014 houdt het Thaise leger het land stevig in zijn greep. Nu lijken de militairen de dood van koning Bhumibol aan te grijpen om hun macht te consolideren. De vorige maand bekrachtigde interim-grondwet verschaft hun ongebreidelde macht. Slecht nieuws voor de mensenrechten, zegt de Thaise advocate June Charoensiri.

Een schokkend GIF-je ging *viral* op Facebook: een Thaise vrouw van middelbare leeftijd die de straat oversteekt, wordt door een jongere vrouw ineens keihard in haar gezicht geslagen. De reden: de vrouw droeg een blauwgrijze jurk in plaats van zwart, en zou eerder in de bus hebben geklaagd over het koningshuis. Twee agenten die ernaast staan, doen niets.

Uit de commentaren eronder blijkt dat de vrouw geestelijk gehandicapt is, maar één opmerking is veelzeggend: 'Het seizoen van de heksenjacht is begonnen.'

Advocate June Charoensiri kent meer van dit soort voorbeelden, vertelt ze via Skype. 'Foto's van mensen die geen zwart dragen, worden gepost op social media, mensen worden beschuldigd van disrespect voor wijlen de koning en van majesteitsschennis. Iemand werd zelfs belaagd bij zijn huis, mensen probeerden hem naar buiten te slepen. Het werd zeer gewelddadig maar de autoriteiten grepen niet in.'

Nu de Thai door de dood van hun geliefde koning Bhumibol Adulyadej in diepe rouw zijn gedompeld, maakt Charoensiri zich ernstig zorgen over de toekomst van haar land. Sinds de wettig gekozen regering van Yingluck Shinawatra (de zus van de in 2006 verdreven populistische telecommagnaat Thaksin Shinawatra) in 2014 door het leger aan de kant werd gezet, wordt het land geregeerd door de Nationale Raad voor Vrede en Orde (NCPO) met generaal Prayuth Chan-ocha aan het hoofd.

Thailand kent een lange geschiedenis van militaire coups – twaalf sinds 1932 – die vrijwel altijd door de koning werden gesteund. Door zijn morele gezag en immense populariteit bij het volk hield hij de militairen meestal wel in toom. De vraag is of dat onder zijn opvolger zo blijft. Na een referendum op 5 augustus werd de absolute macht van de NCPO in een interim-grondwet geconsolideerd. Orders van de NCPO kregen met terugwerkende kracht een wettelijke status, waardoor de coupplegers van strafrechtelijke vervolging werden gevrijwaard. Leden van de junta genieten strafrechtelijke immuniteit.

Daarnaast kan de NCPO of de senaat (grotendeels samengesteld uit generaals) een minister-president benoemen.

De NCPO beloofde om volgend jaar verkiezingen te houden. Maar onder de oppervlakte glijdt het land in rap tempo af naar een militaire dictatuur. Sinds de coup worden veel zaken tegen burgers door militaire rechtbanken achter gesloten deuren behandeld, met name zaken rond majesteitsschennis.

De wet op majesteitsschennis, met straffen van drie tot vijftien jaar, wordt door de machthebbers misbruikt. De internationale mensenrechtenorganisatie FIDH schreef in februari dit jaar in een rapport dat de kans op vervolging vanwege majesteitsschennis sinds 2014 is verdrievoudigd. Die wet was overigens al problematisch voordat de militairen aan de macht kwamen, zegt Charoensiri, omdat iederéén volgens deze wet aangifte kan doen. 'Mensenrechtenactivisten wordt zo effectief de mond gesnoerd,' zegt ze. 'Daarnaast werden politici en mensenrechtenactivisten door de NCPO opgeroepen zich te melden; deden ze dat niet, dan zouden ze door een militaire rechtbank worden vervolgd. Voorafgaand aan het referendum zijn 218 mensen aangeklaagd op grond van "samenscholing van vijf of meer mensen met politieke doeleinden", nadat ze zich kritisch hadden uitgelaten over de grondwet.'

Ook Charoensiri zelf hangt een rechtszaak boven het hoofd. Vorig jaar stond zij veertien studenten bij die tijdens een demonstratie tegen het militaire regime waren gearresteerd. Toen een agent haar auto zonder gerechtelijk bevel wilde doorzoeken, weigerde ze waarop ze zelf werd aangeklaagd op verdenking van medeplichtigheid aan samenscholing, verduistering van bewijsmateriaal en het niet-opvolgen van een bevel van een ambtenaar in functie. 'Veel mensen denken dat het wel meevalt, dat Thailand nog steeds een *cool* land is waar je fijn kunt relaxen en shoppen. Wat veel toeristen zich niet realiseren, is dat we al twee jaar onder een militair bewind leven. En dat onze democratie op zeer geraffineerde wijze om zeep wordt geholpen.'

Workshop (hele dag)

'Meer
Acquisitieplezier
voor
Advocaten'

Nu van € 395,-
voor € 295,- p.p.

- 16 december 2016
- 20 januari 2017
- 3 februari 2017

www.profacq.nl/advocaten

ADVOCAAT CENTRAAL

SOFTWARE VOOR DE ADVOCATUUR

“ Na jarenlang gewerkt te hebben met diverse omslachtige tijdschrijf systemen is AdvocaatCentraal een verademing ”

mw. mr. D. Witberg
Witberg Hoorn
Advocaten

Tel. (035) 543 55 66

www.advocaatcentraal.nl

i.v.m. pensioen aangeboden

ADVOKATENPRAKTIJK TER OVERNAME

goedlopend met veel vaste klanten
zeer gunstig gelegen bij centrum Nijmegen
met eigen parkeerterrein in sfeervol pand
BELANGSTELLING?

[advokatenpraktijkterovername@gmail.com]

professional partner
in foreign and
international law

✉ info@iji.nl

☎ 070 - 346 09 74

🐦 in

Het Internationaal Juridisch Instituut adviseert
sinds 1918 rechters, advocaten en notarissen over
internationaal privaatrecht en buitenlands recht

- ✓ Vermogensrecht
- ✓ Familierecht
- ✓ Internationaal procesrecht

- ✓ Uitwinning zekerheden
- ✓ Faillissementsrecht
- ✓ Aansprakelijkheidsrecht

Kijk voor een compleet overzicht van onze diensten op www.iji.nl

THEMA ONDERNEMEN

Oprichter van Rocket Lawyer, Charley Moore, vertelt over zijn plannen voor de Nederlandse markt. Verder in deze themaspecial Ondernemen: hoe kunnen advocaten business development inzetten om nieuwe klanten binnen te halen? Marketingconsultant Peter de Weerd legt uit hoe je offertes en *pitches* wint. En: ondernemen in het buitenland is *hot*. Het *Advocatenblad* licht drie kantoren uit die hun buitenlandse praktijken elk op hun eigen manier vormgeven.

Groeien over de grens

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

Ze gaan internationale samenwerkingsverbanden aan en richten buitenlandse vestigingen op. Advocatenkantoren plaatsen hun piketpaaltjes meer en meer over de Nederlandse grens.

Wie het nieuws bijhoudt, kan er niet omheen. Nederlandse advocatenkantoren ontplooiën volop activiteiten over de grens. Zomaar een greep uit de vele ontwikkelingen: De Brauw Blackstone Westbroek opende dit jaar een *hub* in Frankfurt en breidde de vestiging in Singapore uit met een arbitragepraktijk. Het Bossche BANNING zet dit jaar vestigingen op in New York en Singapore. Advocatenkantoren Buren en HIL International Lawyers & Advisers fuseren om de slagkracht van hun op China gerichte praktijk te vergroten. De internationalisering van de advocatuur staat niet op zich. Onderzoek van organisatieadviesbureau Berenschot, *Strategy Trends 2016*, wijst uit dat het merendeel van de CEO's in uiteenlopende branches kansen in het buitenland ziet. Aan het onderzoek deden meer dan vijfhonderd bedrijven mee. Respondenten werkzaam in de zakelijke dienstverlening vormden de grootste groep (38 procent). Bijna de helft van de bedrijven voorziet dat buitenlandse afzetmarkten in de toekomst belangrijker worden dan de Nederlandse markt. Nederlandse bedrijven richten zich in toenemende mate op de internationale markt, zegt ook Steven Brakman, hoogleraar internationale

economie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Niets nieuws onder de zon, voegt hij daar aan toe. In de zestiende eeuw hadden we tenslotte al de VOC. De transportrevolutie van de negentiende eeuw bracht de globalisering, gekenmerkt door mondiale concurrentie, op gang. Brakman: 'Nu maken we weer zo'n revolutie mee, die heeft te maken met de ICT. Technologie maakt het mogelijk het productieproces op te knippen om vervolgens te bezien waar op de wereld afdelingen het best tot hun recht komen. Softwareafdelingen worden verplaatst naar India, R&D-laboratoria naar Duitsland.' Advocatenkantoren deinen mee op de internationale golven. Tot dat inzicht komt ook het jongste ABN AMRO-brancherapport over de advocatuur. Grote advocatenkantoren zijn daarbij in het voordeel; via hun internationale netwerk trekken ze gemakkelijk multinationals aan als klant. Voor regionale kantoren is dat lastiger, concludeert de bank, door hun kleinere netwerk en beperktere budget. Toch laten zowel grote, middelgrote als kleine kantoren zich in het buitenland gelden. Ze openen buitenlandse vestigingen, gaan fusies aan of internationale samenwerkingsverbanden met buitenlandse kantoren. Het Amsterdamse advocatenkantoor

Kennedy Van der Laan sleepte dit jaar met haar *Alliance for Nike* een nominatie van *The Financial Times* voor de FT Innovative Lawyers Awards in de categorie Innovation in New Model Legal Businesses in de wacht. Naast China ziet Joost Vrancken Peeters, partner van het Rotterdamse Kneppelhout & Korthals Advocaten, landen als Vietnam, Thailand en Indonesië als belangrijke groei-markten. 'Het zwaartepunt van de wereldeconomie verschuift naar Azië.' Ook Geert Potjewijd, partner bij De Brauw Blackstone Westbroek ziet toekomst in het Verre Oosten. Frankfurt en Brussel noemt hij bovendien vanwege de toenemende toezichtbevoegdheid van de Europese Centrale Bank en de groeiende Europese regelgeving. Ook worden Zuid-Amerika en Zuid-Afrika volgens Potjewijd steeds interessanter voor de advocatuur. Is het voor advocatenkantoren überhaupt nog wel houdbaar zich op de lange termijn enkel en alleen op de Nederlandse markt te richten? 'Niet voor de grote kantoren', zegt hoogleraar Brakman. 'Wil je heel gespecialiseerde diensten aanbieden dan is dat slechts levensvatbaar op grote, internationale schaal.' Maar daar voegt hij direct aan toe: 'Er blijven natuurlijk ook gewoon lokaal advocaten nodig; ook in Winschoten heb je (v)echtscheidingen.' ►

Van Barça tot Beijing

Niet alleen grote, maar ook middelgrote en kleine kantoren zien kansen in het buitenland. De manier waarop ze die vormgeven, verschilt per kantoor. Hoe reilen en zeilen de verschillende buitenlandse praktijken? Waar richten ze zich op? Drie kantoren uitgelicht.

Joost Vrancken Peeters (51)

Managing partner van Kneppelhout & Korthals Advocaten, Rotterdam

KORTE LIJNTJES MET AZIË

Tien jaar geleden was Azië al hot. Toen ik een Chinese klant kreeg, besepte ik dat in dat soort zaken voor ons kantoor toekomst zat. Daarom heb ik de *Asia-practice* opgezet. In het begin richtte de praktijk zich vooral op China. In 2012 breidde deze zich uit tot Vietnam. Inmiddels hebben we een strategische samenwerking met het advocatenkantoor DFDL met kantoren in onder andere Indonesië, Myanmar, Thailand, Singapore en Laos. Een partner en een medewerker van dit kantoor werken zelfs vanuit ons kantoor in Rotterdam. Los daarvan heeft Kneppelhout vorig jaar een Duitsland-desk opgericht. Bij ons kantoor spreken medewerkers in totaal meer dan vijftien verschillende talen, van Nederlands, Engels, Duits of Frans tot Spaans, Turks, Russisch of Vietnamees. Voor de *China-practice* hebben we drie Chinees sprekende advocaten aangenomen. Zij zijn het eerste aanspreekpunt voor Chinese klanten die bijvoorbeeld in Europa een vestiging van een

bedrijf willen oprichten. We staan ook Nederlandse bedrijven bij die zaken willen doen in China. Onze klanten zitten onder andere in de technologie, het vastgoed, de textiel, de *food*- of de bancaire sector. Onderdeel van ons businessmodel is dat we geen vestigingen in het buitenland openen. Voor ons als middelgroot kantoor vraagt dat om een te grote investering. In plaats daarvan werken we nauw samen met buitenlandse kantoren en wisselen we medewerkers uit. Vanuit hier kunnen we alles doen. *Asia is just an 010-number away*. Op deze manier vormen we ook geen concurrentie voor bijvoorbeeld een Chinees advocatenkantoor en kunnen we elkaars expertise benutten. Chinezen tonen veel respect naar hun handelspartners toe. Ze vinden het belangrijk om elkaar eerst te leren kennen voordat ze zakendoen. Daar nemen ze ook echt de tijd voor. Je wordt er met veel aandacht en eerbewijs ontvangen. Een visitekaartje nemen ze als cadeautje in ont-

vangst, met twee handen.

Ik verwacht dat wij onze *Asia-practice* de komende jaren verder zullen uitbreiden. De helft van de Rotterdamse haven bestaat uit Chinese handel. In Europa gaat de economie echt wat minder.

Bedrijven lopen tegen de grenzen van hun groei aan. Het zwaartepunt van de wereldeconomie verschuift naar Azië.'

DE SPANJE-PRAKTIJK VAN GIMBRÈRE

Elf jaar geleden was ik met een bevriende Nederlandse cliënt in Barcelona. Hij had een conflict en ging daarvoor naar een Spaanse advocaat. In plaats

van minder, kreeg hij alleen maar meer problemen. Na een avond te hebben doorgehaald, realiseerde ik me de volgende ochtend dat ik in deze stad een kantoor wilde openen. Dus dat heb ik gedaan. Nederlanders met een juridisch probleem zitten daar in een kwets-

bare positie. Ik heb gezien dat veel Spaanse advocaten de wet toepassen, maar niet met hun cliënt meedenken. Mijn bevriende Nederlandse cliënt had een conflict met een handelspartner en wilde beslag laten leggen op anderhalve ton. Zijn advocaat zei: dat gaan we doen. Hij legde niet uit dat

Tjaard Gimbrère (64) Advocaat en eigenaar van Gimbrère Advocaten, Breda

je daarvoor eerst een verzoek moet indienen bij de rechtbank, dat de andere partij binnen een halfjaar zou worden opgeroepen en in de tussen-

tijd alle mogelijkheid had om het gevorderde geld van zijn bankrekening weg te sluisen. Inmiddels heeft Gimbrère Advocaten ook vestigingen in Madrid en Marbella. Op de drie verschillende locaties zitten bij elkaar zes advocaten, twee juristen en een fiscaal jurist. Ze spreken Spaans, Nederlands en/of Engels. Twee advocaten zijn Spaans van origine. Ze procederen ook, als dat nodig is. Van arbeidsrecht, fiscaalrecht, strafrecht, personen- en familierecht,

onroerend goed en letselschade, onze advocaten in Spanje staan Nederlanders bij op uiteenlopende rechtsgebieden. Ik werk vanuit Breda, en stuur de advocaten in Spanje aan. Ik zou ook nog wel een kantoor op Ibiza willen openen, of in Italië. Het is een geweldige manier om een gebied en boeiende mensen te leren kennen. Het oprichten van de andere kantoren is ook nogal spontaan gegaan. Ik geloof dat je moet denken in de mogelijkheden van het leven, niet in angst en vrees.'

VERLENGSTUK VAN HET HOOFD- KANTOOR

De buitenlandfilosofie van De Brauw is dat we grote ondernemingen bijstaan die hun hoofdkantoor in Nederland hebben. Als zij juridische vragen hebben die buiten de Nederlandse grenzen reiken, helpen we hen daarbij. De buitenlandse vestigingen van De Brauw bouwen voort op wat we in Amsterdam voor klanten doen. Het zijn geen losstaande praktijken. In het buitenland doen we onder meer fusies en overnames, mededingingsrecht, grote arbitrages, regelgeving en toezicht. Voor De Brauw heb ik in 2009 een vestiging in China opgezet. Met mijn vrouw en drie kinderen (tussen de 5-9 jaar, *red.*) heb ik er ruim vijf jaar gewoond. Privé een groot avontuur, zakelijk een geweldige ervaring. De Chinese taal maak je je niet zomaar even eigen. En er zijn enorme cultuurverschillen. De betekenis die Nederlanders en Chinezen aan een contract

verbinden, bijvoorbeeld. In Nederland teken je een contract na een onderhandeling vanuit de gedachte dat je je er vervolgens aan houdt. In China is een contract niet meer dan een momentopname van lopende onderhandelingen. De Brauw heeft vestigingen in New York, Londen, Brussel, Frankfurt, Shanghai en Singapore. Per vestiging werkt er meestal één partner samen met een aantal medewerkers. Dit jaar hebben we een hub in Frankfurt geopend en de bestaande locatie in Singapore uitgebreid met een arbitragepraktijk. Of we een buitenlandse vestiging openen, hangt in eerste instantie af van de vraag van de klanten. Hoeveel klanten hebben vergelijkbare vragen? Zijn dat er een of twee, of tien of twintig? Ik verwacht dat de vraag in Frankfurt de komende tijd zal toenemen vanwege de toegenomen toezichtfunctie

Geert Potjewijd (47) Managing partner van De Brauw, Amsterdam

van de Europese Centrale Bank. De groeiende Europese regelgeving zal ook voor extra werk in Brussel zorgen. Daarbij wordt Azië belangrijker in de wereldeconomie. En op termijn verwacht ik nog meer vragen van klanten met vestigingen in Zuid-Afrika en Zuid-Amerika.' ■

ROCKETLAWYER

klaar om Nederland te veroveren

DOOR / NATHALIE GLOUDEMANS-VOOGD

Hij maakte juridische dienstverlening in de Verenigde Staten betaalbaar en online toegankelijk. Nu wil hij hetzelfde doen in Nederland. Het *Advocatenblad* sprak met Charley Moore, de oprichter van Rocket Lawyer.

Een Golfoorlog-veteraan die advocaat en uiteindelijk softwareboer wordt: dat is in een notendop het verhaal van de Amerikaan Charley Moore. Zijn juridische carrière begon in Silicon Valley, waar hij als advocaat start-ups vertegenwoordigde die nu gerenommeerde bedrijven zijn, zoals Yahoo. Ook stond hij investeerders en banken bij in de financiering van start-up tot aan de beursgang. Het inspireerde hem om in 2008 Rocket Lawyer op te richten; een online platform voor betaalbare juridische dienstverlening. Rocket Lawyer is gebaseerd op een geotrooieerde combinatie van juridische informatie, documenten en advies. Het platform opereert volledig online. Rechtzoekenden betalen voor een abonnement; daarvoor kunnen ze documenten raadplegen en krijgen ze een eerste

gratis gesprek van een halfuur met een advocaat die ze via het platform vinden. Gebruik door advocaten is gratis. Wel bieden zij een korting op hun uurtarief (veertig procent in de Verenigde Staten; 33 procent in het Verenigd Koninkrijk) als de klant aanvullende diensten wil afnemen. Advocaten zorgen dan zelf voor de facturering.

Exacte cijfers maakt het bedrijf niet bekend, maar Moore wist investeer-

ders als Google Ventures en Stanley Morgan voor miljoenen achter zich te krijgen. Behalve in de Verenigde Staten heeft Rocket Lawyer inmiddels vestigingen in Mexico, het

Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. In september kondigde het bedrijf aan een *joint venture* te zijn aangegaan met juridisch uitgeefconcern Editions Lefebvre Sarrut (ELS,

moederbedrijf van uitgeverij Sdu). Nu werkt vanuit Den Haag een klein team aan Rocket Lawyer Nederland. Hoe de Nederlandse tak eruit komt te zien, wordt de komende maanden duidelijk; Moore verwacht begin 2017 hier te kunnen lanceren.

Hoe komt een succesvol advocaat erbij een platform als Rocket Lawyer te starten?

'Ik werkte in het familiebedrijf toen ik opgroeide. Als advocaat zag ik een gat tussen *mainstream* kleine bedrijven en de ruim gefinancierde technologiebedrijven die ik voor hoge uurtarieven vertegenwoordigde. Laten we wel wezen: een gemiddeld bedrijf kan dat helemaal niet betalen. Ik bedacht dat we met internet een betaalbare en simpelere manier konden creëren zodat kleine bedrijven, individuen en families toegang konden krijgen tot hoogwaardige juridische diensten. Het is ongelooflijk om te zien hoe we in korte tijd mensen hebben geholpen om tientallen miljoenen juridische documenten te maken en duizenden

'Een gemiddeld bedrijf kan de uurtarieven van advocaten niet betalen'

CHARLEY MOORE (50)

Werkervaring

- 2008-heden: oprichter en CEO van Rocket Lawyer
- 1998-2007: oprichter en CEO van OnStation Corporation
- 1996-1998: advocaat bij Venture Law Group

Opleiding

- 1993-1996: University of California, Berkeley School of Law, Juris doctor
- 1992-1994: San Francisco State University, College of Business, master in bedrijfseconomie
- 1985-1989: United States Naval Academy, bachelor in geschiedenis

Charley Moore is getrouwd en heeft drie kinderen. Hij woont in San Francisco, California.

Een nobel doel, rechtzoekenden aan advocaten helpen. Maar wat zegt u tegen cynici die denken dat u het alleen voor het geld doet?

‘We hebben vijftien miljoen individuen, families en bedrijven die kunnen bevestigen dat we onze missie bereiken. Aan die cynici zou ik vragen: hoeveel mensen heeft u geholpen?’

Rocket Lawyer gaat uitbreiden naar onder andere Nederland. Waarom komt u hiernaartoe?

‘Ik houd van Amsterdam! En Nederland is een belangrijk onderdeel van de Europese *community*. De joint venture met ELS is zelfs opgericht naar Nederlands recht. Het land is misschien niet zo groot, maar een aantrekkelijke plek om zaken te doen: het is progressief, er zijn veel innovatieve mensen en interessante bedrijven. Iedereen gebruikt hier smartphones, computers en internet. Mensen gaan ook internet gebruiken voor juridische diensten. Dat is een ►

antwoorden voor hen hebben gekregen, van goede advocaten, uit steden over de hele wereld.’

U vindt dat iedereen toegang moet hebben tot juridische informatie en vertegenwoordiging. Waarom is dat zo belangrijk voor u?

‘Een klant van ons, een oma, stuurde onlangs een brief. De ouders van haar kleinkinderen zaten in de gevangenis. Via Rocket Lawyer had ze op een betaalbare manier de voogdij gekregen. Er zijn zoveel mensen

zoals zij die van oudsher niemand hadden om zich toe te wenden. Meer dan de helft van onze klanten heeft niet eerder een advocaat ingehuurd. Die mensen zijn kwetsbaar in deze gecompliceerde wereld. Wij hebben mensen die vroeger werden buitengesloten de markt voor juridische diensten ingeloodst. Daarnaast ben ik ondernemer wat betekent dat ik niet geschikt ben als werknemer. Ik moest een manier vinden om brood op de plank te krijgen voor mijn gezin.’

feit. Het is alleen de vraag tot wie ze zich wenden. We hopen dat ze ons een kans geven.'

Wordt het platform hier hetzelfde als in de VS?

'Ja, we bieden dezelfde toegang tot advocaten en documenten. Daarnaast verschaffen we bijvoorbeeld diensten om rechtspersonen op te richten en bieden we merkenrecht-diensten. Ons Q&A-systeem is een van de eerste dingen die toegankelijk worden. Ik wil niet overdrijven, maar dat is de makkelijkste weg naar juridisch advies ooit. Je stelt gewoon in zeshonderd karakters een juridische vraag met je smartphone, computer of tablet. En voilà: je hebt van jouw probleem ons probleem gemaakt. Je krijgt binnen een paar uur een hoogwaardig antwoord van een advocaat. Die kun je inhuren voor aanvullende diensten. De eerste vraag en antwoord en eventueel een aanvullende brief zijn meestal genoeg om het probleem op te lossen.'

Voorziet u problemen met het provisieverbod in de Nederlandse gedragsregels?

'Nee. Advocaten betalen geen bijdrage aan Rocket Lawyer (tenzij de advocaat een prominentere plek op de website wil hebben, *red.*). Het is de rechtzoekende die betaalt. Maar sowieso: we ondersteunen wat het recht in de lokale jurisdictie voorschrijft. We leveren gewoon een dienst op een manier die in overeenstemming is met wat de plaatselijke regels voorschrijven. Hoe die regels luiden, daar staan we neutraal in.

Sommige van onze concurrenten in de Verenigde Staten lobbyen wel voor een andere benadering. Wij hebben dat niet gedaan.'

Er zijn hier wel meer marktplaatsen voor advocaten die juridische informatie bieden. Er zijn ook meer platforms die automation bieden. Wat maakt Rocket Lawyer anders?
'Onze kracht zit in onze technologie, ons platform en de combinatie

van diensten die we aanbieden. De mensen bij ELS hebben toegang tot alle innovatie die in Nederland gaande is en zij

concludeerden dat er geen robuust, modern, *cloudbased* platform voor juridische diensten is zoals Rocket Lawyer heeft ontwikkeld. Maar we besteden eerlijk gezegd niet zoveel aandacht aan concurrenten. Wij gaan er prat op dat we meer aandacht aan onze klanten besteden.

Ik wil er aan toevoegen dat we nog aan het begin staan van juridische diensten naar de *cloud* brengen. Vind ik het verstandig als bedrijven hetzelfde doen als wij? Misschien niet, simpelweg omdat wij er al bijna een decennium mee bezig zijn en meer dan honderd miljoen dollar hebben uitgegeven om het platform dat we nu hebben te ontwikkelen. Maar er is natuurlijk een hele reeks aanvullende diensten die mensen en bedrijven nodig hebben. Wij gaan ons platform openstellen zodat *innovators* er gebruik van kunnen maken, vergelijkbaar met Google-, Amazon- en Facebookdiensten.'

U zoekt naar eigen zeggen naar de beste advocaten om mee te werken. Hoe selecteert Rocket Lawyer op kwaliteit?

'We hebben hier lang over nagedacht. In de eerste plaats is kwaliteit gewaarborgd door feedback van de klanten. Rocket Lawyer is een cloud-dienst en net zoals andere clouddiensten waar mensen dol op zijn, heeft Rocket Lawyer een eenvoudige manier voor klanten om hun ervaring te delen. We maken die waardering niet openbaar, omdat het onze belofte is dat elke advocaat bij Rocket Lawyer voortreffelijk is. We wegen in de eerste plaats de interacties van onze advocaten met de klant mee en we onderzoeken het als klanten zeggen dat ze niet uitstekend bediend zijn. Over het algemeen weten we dat op te lossen tussen de advocaat en de klant op zo'n manier dat een overweldi-

'We besteden eerlijk gezegd niet zoveel aandacht aan concurrenten'

gend aantal van onze advocaten een excellente beoordeling krijgt. Daarnaast trainen we advocaten.

Klanten hebben twee grote frustraties als het om advocaten gaat. Eén, ze vinden ze te duur. Daarom laten we alle advocaten die zich aansluiten bij Rocket Lawyer zich houden aan een *fee schedule*. En twee, ze vinden dat advocaten te laat antwoorden. Wij verbeteren met technologie die bereikbaarheid. Zo krijgt de advocaat meer tijd om te doen wat die het liefst doet: onderzoek, schrijven en opkomen voor hun cliënten. We zorgen ook dat elke advocaat lid is van de orde en een goede beroepsaansprakelijkheidsverzekering heeft. Zo weten klanten dat ze bij Rocket Lawyer goed zitten.'

Dus alle leden van de balie kunnen zich aansluiten bij Rocket Lawyer?

'Ze kunnen zich aanmelden, maar we accepteren niet iedereen. We lichten iedereen door en uiteindelijk moeten ze onze algemene voorwaarden accepteren.'

Vindt u dat advocaten vol moeten inzetten op dienstverlening via internet?

'Ik zou zeggen: luister naar je klanten. Klanten verwachten dat ze online juridische diensten kunnen afnemen. In de jaren negentig las ik Nicholas Negropontes boek *Being Digital* waarin hij zegt: "Alles wat gedigitaliseerd kan worden, zal gedigitaliseerd worden." Recht is niet meer dan informatie en communicatie. Het gaat gedigitaliseerd worden.'

Sommige advocaten vragen zich hier misschien af: is Rocket Lawyer nou een vriend of een vijand? Wat zou u hen zeggen?

'Ik zou hen verwijzen naar de website en naar de advocaten die soms al jaren onze partner zijn. Dit is alleen een probleem als advocaten niet echt bezig zijn met internet. Die groep wordt steeds kleiner.' ■

2200 nieuwe juridische documenten
85 nieuwe of gewijzigde kamerstukken
270 gerechtelijke uitspraken
13 wetswijzigingen
per dag

Hoe blijft u op de hoogte?

Ervaar het gemak van Legal Intelligence
Neem nu een gratis proefabonnement

www.legalintelligence.com

**‘Samen met mij de relatie
leggen tussen vastgoedrecht
en realiteit...?’**

*Saskia Frijling,
advocaat-partner vastgoedrecht*

Plas | Bossinade
advocaten notarissen

**Topkantoor in de hoofdstad van Noord-Nederland zoekt een
advocaat-medewerker (m/v).**

**Geïnteresseerd in een carrière als vastgoedadvocaat in Noord-Nederland?
Kijk op www.werkenbijplasbossinade.nl.**

Het nieuwe regen maken

DOOR / NATHALIE GLOUDEMANS-VOOGD

Banken voorspellen groei voor de juridische sector. Toch 'knerpt het grind niet meer vanzelf'. Dat betekent dat advocaten – vaak met tegenzin – steeds meer aan de slag moeten om klanten binnen te halen.

Hoe kunnen zij business development inzetten bij *rainmaking*?

De doemscenario's voor de advocatuur zijn bekend. Rechtzoekenden die juridische informatie online vinden, sterke bedrijfsjuristen en goedkope alternatieven voor advocaten bedreigen de beroepsgroep. Toch zijn er ook kansen. Groei voor de juridische markt schat de Rabobank in het *Cijfers en Trends* rapport 2016/2017 op zo'n drie procent. De vraag is er dus wel, maar advocaten weten inmiddels ook: de klant belt minder vaak zelf op. Een goed business development plan en

teamwork helpen bij de regendans om meer klussen te vergaren. Bij opdrachten verwerven, denken advocaten snel aan marketing en sales en niet per se op een positieve manier. 'Er bestaat wat *dedain* over marketing in de advocatuur,' zegt Beatrijs van Selm, voormalig advocaat die manager business development werd bij Conway & Partners in Rotterdam en nu andere advocatenkantoren bijstaat op dat gebied. 'Marketing wordt gezien als reclame en dat is niet deftig. Het reclameverbod is ook

nog maar relatief kort geleden opgeheven. Maar inmiddels knerpt het grind niet meer vanzelf.' Er is in de advocatuur een verschuiving gaande van reclame en marketing naar business development, zien experts als Van Selm en Dirk Heuff, die met zijn bedrijf Kyboko advocatenkantoren ondersteunt bij business development.

KANSEN

Business development, wat is het eigenlijk? Eén definitie is: activiteiten om nieuwe zakelijke kansen te ►

realiseren. Als *business developer* sta je op het snijvlak van bijvoorbeeld productontwikkeling, marketing en businessmodel design. 'Ik zie het vooral als professionals assisteren om het commerciële denken en doen te vergroten en verbeteren,' zegt Heuff, die momenteel ook interimmanager business development is bij Barents-Krans. 'Klanten zijn mensen van vlees en bloed die meer aan hun hoofd hebben dan alleen een juridisch dossier. Als je die context beseft en benut, kun je je klant veel tevredener maken en meer geld verdienen.'

Maar business development is uitdrukkelijk geen *sales*, zegt Van Selm. 'Dat ligt echt tussen advocaat en cliënt en moet daar ook blijven. Sales is zo verbonden aan de adviseur; je moet als advocaat zelf je relaties onderhouden. Een afdeling Business development kan daar slechts ondersteunend aan zijn.' Ook is

business development volgens Van Selm geen marketing. 'Marketing heeft een lagere kans op conversie en gaat meer om *branding*. Het is een schot hagel-aanpak en is niet specifiek op één cliënt of potentiële cliënt gericht,' zegt Van Selm. 'Business development is meer maatwerk en dialoog. Het gaat over klanten-contact opbouwen, onderhouden en behouden. De conversie is hoger: je zorgt voor duurzame relaties en meer werk uit bestaande klanten.' Volgens Heuff zijn de drie pijlers van business development: profilering, acquisitie en cliëntbinding. 'Dus zorgen dat de buitenwereld weet dat je bestaat. Nieuwe klanten en nieuw werk aantrekken. Bestaande klanten zo aan je binden dat de concurrent geen kans krijgt en dat je klanten je ambassadeurs worden.'

In Nederland begint business development voor steeds meer

kantoren bekend terrein te worden. Uit onderzoek van accountant Baker Tilly Berk en iGrowthLegal in de zomer van 2015 bleek dat advocatenkantoren meer inzetten op business development. Hoe ver elk kantoor is met die aanpak verschilt. 'De advocatuur lijkt er nog niet helemaal klaar voor. De ontwikkeling gaat langzamer dan in andere branches,' zegt Heuff. 'Maar als je nu nog niet weet waar je over twee maanden mee bezig bent, is business development zinvol. Als je elke dag een halfuur besteedt aan contactenonderhoud, dan wordt het een gewoonte, ga je er minder tegenop kijken en is je kans op succes groter. Het gaat toch om de wet van de grote getallen.'

FOCUS

Hoe kunnen advocaten het best starten met business development? Heuff adviseert advocaten een lijstje met hun top tien klanten te maken en die uit te nodigen voor een kop koffie of etentje. 'Verzin vijf open vragen die je wilt stellen. Bijvoorbeeld over je dienstverlening, concurrenten, de juridische problemen die zij ervaren, of een vraag over hun wereld. Stel die vragen, hou je mond dicht en luister naar de antwoorden.' De mooiste vraag die advocaten volgens Heuff kunnen stellen: 'Hoe kan ik jou nog beter van dienst zijn? Dat is een lastig, omdat je je kwetsbaar opstelt en omdat je misschien dingen hoort die je niet wilt horen. Maar je krijgt meteen bonuspunten. Klanten willen hun advocaat graag vertellen waar ze blij mee zijn en waarmee niet.'

Van Selm beschrijft drie P's voor kantoren die business development willen inzetten. 'Stap één is prijs. Het gaat uiteindelijk om de winst; advocatenkantoren zijn geen stichtingen. Tevreden klanten met wie goed wordt samengewerkt zorgen voor die winst omdat zij de declaraties op tijd betalen.' De tweede stap is positionering: 'Hoe onderscheid je je? Durf te kiezen om gekozen te worden.' Ken uzelf is dus het devies. 'Als je weet

Beatrijs van Selm

wat je focus is, waar vind je dan de klanten die je zou willen hebben? Op welke congressen lopen zij rond, van welke netwerkgroepen zijn zij lid, welke kansen zijn er om ergens te publiceren?’ zegt Van Selm. Bij de positionering adviseert ze een richting te kiezen die bij je past. ‘Als je gepassioneerd bent over auto’s kost het je geen enkele moeite om opdrachten te halen uit een netwerk dat draait om wagens.’ Heuff: ‘Je bent te laat als je hiermee pas begint als advocaten in het partnertraject zitten. Vanuit het idee van klantbehoud als een partner of hoofd van de juridische afdeling vertrekt, wil je tijdig jongere advocaten geïntroduceerd hebben bij een cliënt. Je wilt dat ze vrienden worden met hun evenknieën bij de klant.’

RICHTING

Ten derde adviseert Van Selm om een plan te maken: ‘Zonder plan met uitvoerbare doelen wordt het niks. Een plan geeft richting zodat je er met z’n allen aan kunt werken.’ Bij het maken van plannen ontmoet de business developer vaak weerstand. Heuff hoort regelmatig dat advocaten het te druk hebben om een plan te maken. ‘In het stellen van prioriteiten legt business development het vaak af tegen declarabele uren.’ Of advocaten zeggen dat ze zo wel weten waar ze goed in zijn, of dat ze al genoeg klanten hebben, ziet Van Selm. ‘Maar dat is kortetermijndenken. Business development is waarde-ontwikkeling voor de lange termijn. Je kunt niet onmiddellijk resultaat verwachten.’

Het strategisch plan beschrijft waar het kantoor naartoe wil qua omzet en in welke markten de advocaten zich willen specialiseren. Van Selm: ‘De investering van dit plan schrijven betaalt zich terug, want bij elk volgend investeringsplan kun je terugvallen op de waarden die je beschreven hebt. Stel

‘Te belangrijk om alleen aan een business development afdeling over te laten’

dat je noteert: we gaan ons focussen op de zorg. Dan ga je niet investeren in een seminar over iets anders. Zo bespaart het plan discussie, tijd, geld en geeft het een lijn om mee te werken. Dat helpt bij de sales die de individuele advocaten bedrijven.’ Vanuit dit overkoepelende plan kunnen kantoren aan de slag met een marketingplan en de individuele businessplannen. ‘Advocaten zijn geneigd heel lang ergens over te discussiëren en na te denken,’ zegt Van Selm. ‘Maar je

moet het gewoon doen.’ Business development succesvol inzetten staat of valt met leiderschap en

cultuur, menen Van Selm en Heuff. ‘Als een leider binnen een organisatie business development echt omarmt en uitdraagt wordt het bedrijf door dat enthousiasme aantrekkelijker voor huidige werknemers, nieuwe werknemers en klanten,’ zegt Van Selm. ‘Leiderschap is ook nodig

als mensen terugkrabbelen. Dat moet je bespreekbaar durven te maken.’ Daarom is het belangrijk om een concrete actiekalender te maken, vindt Heuff. ‘Wie wordt de *captain* bij deze actie? Gaan we dit in het eerste of tweede kwartaal doen?’ Van Selm adviseert mensen hier ook op aan te spreken. ‘Als een termijn verstreken is, kun je iemand best aan z’n jasje trekken of het gelukt is. Niet als afrekenplicht, maar meer vanuit de vraag: hoe kan ik je helpen dat het alsnog lukt? Uiteindelijk is business development teamwork.’ Samenwerking is cruciaal, vindt ook Heuff. ‘Gooi het niet over de schutting naar een stafafdeling, maar ga vooral samenwerken. En dan niet: jij doet een stukje en ik ook en dat plakken we aan elkaar. Ga echt samen zitten. Ik geloof dat mensen met verschillende achtergronden samen tot betere resultaten komen. Business development is te belangrijk om alleen aan een business development afdeling over te laten. Uiteindelijk zou business development niet een afdeling of een persoon moeten zijn, maar iets wat in het DNA van iedere advocaat zit.’ ■

Dirk Heuff

© Shutterstock

Offertes winnen 'De klant beter begrijpen dan zichzelf'

DOOR / PETER DE WEERD

Advocaten krijgen steeds meer te maken met inkopers, offertes en *pitches*. Marketingconsultant Peter de Weerd vertelt hoe je deze trajecten wint. 'Idealiter verander je de kijk van de klant op zijn vraag zodanig dat jij als enige een passend antwoord biedt.'

Wat maakt offertetrajecten lastig?

‘Vroeger was de advocatuur een wereld van ons-kent-ons. Een advocaat kreeg vanwege zijn goede reputatie en vanuit zijn netwerken opdrachten. Dat netwerk is nog steeds belangrijk, maar tussen de bedrijfsjurist en de advocaat staat steeds vaker een inkoopafdeling. Die ontwikkeling hebben we ook al in andere sectoren gezien. Het bestaansrecht van die afdelingen is dat zij de gewenste producten en diensten tegen een zo laag mogelijke prijs uit de markt halen. Daartoe schrijven ze offertetrajecten uit: de inkoper creëert een goede onderhandelingspositie door om gelijke voorstellen te vragen. Krijgt hij die, dan kan hij leveranciers tegen elkaar uitspelen. Als het ene advocatenkantoor bijvoorbeeld de gewenste teamsamenstelling niet kan of wil bieden, dan kan de opdrachtgever eenvoudig voor een ander kantoor kiezen. En hetzelfde geldt natuurlijk als dat advocatenkantoor niet in prijs wil zakken...’

Een race to the bottom. Valt die te doorbreken?

‘Ja. Wanneer je de klant ervan overtuigt dat jij als enige zijn problemen kunt oplossen. Het heeft voor de opdrachtgever dan geen zin meer je te vergelijken met andere aanbieders. De inkoper kan dan immers niet meer zonder consequenties voor een ander kantoor gaan.’

Is dat niet lastig? De juridische diensten van het ene kantoor verschillen niet wezenlijk van die van het andere.

‘Het klopt dat veel advocatenkantoren daarmee worstelen, maar onmogelijk is het zeker niet. Ten eerste is er de samenwerkingsvorm. Heb je een goed intakeproces om te bepalen welke zaken de klant zelf kan afhandelen en waarvoor hij bij jou aan moet kloppen? Heeft de klant inzicht in en grip op de kosten? Vindt

er kennisoverdracht van jou naar de klant plaats? Probeer je op andere manieren de *caseload* te vermindere(n)? Enzovoort.’

En ten tweede?

‘Veel belangrijker nog is dat je bij elke individuele opdracht, elke individuele *pitch*, afvraagt hoe je de klant écht verder kunt helpen – niet in de eerste plaats wat je hem allemaal wilt verkopen. Dat vraagt dat je snapt wat de problemen en uitdagingen zijn waarmee de klant worstelt, liefst nog beter dan de klant zelf. Zit je in een panelectie, analyseer dan voor welke uitdagingen de klant staat en pas daar jouw juridische oplossingen op aan. Moet je *pitchen* om een overname te begeleiden, probeer dan eerst te achterhalen wat de specifieke haken en ogen zijn van dat M&A-traject. Je doel is het vraagstuk van de klant beter te begrijpen dan dat hijzelf doet. Idealiter verander je de kijk van de klant op zijn vraag dusdanig dat jij hiervoor als enige een passend antwoord biedt. Stel bijvoorbeeld dat een klant je vraagt te *pitchen* om hem bij te staan in het verweer tegen een claim van een afnemer. Het kan dan zijn dat deze klant zich niet realiseert dat het bekend worden van deze claim bij andere afnemers zijn reputatie schaadt. Dat is niet alleen van belang voor de insteek van het verweer, maar kan ook betekenen dat de klant behoefte heeft aan crisismanagement. En laat nou net jouw kantoor daarin gespecialiseerd zijn. Of om het meer juridisch te houden: je zou de opdracht ook breder kunnen trekken door te kijken hoe het contractmanagement moet worden aangepast om dit soort vorderingen in de toekomst te voorkomen.’

Als je zo’n voorstel in een offerte zet, win je?

‘Voor winnen is meer nodig. Je kunt het vanachter je bureau allemaal nog zo mooi bedenken, maar de klant koopt het alleen als hij jouw oplos-

sing tot de zijne maakt. Dat lukt als je hem bij jouw denkproces betreft en de mogelijkheid biedt om bij te sturen. Het is dus uitermate belangrijk dat je ook tijdens een offertetraject je relatie met de klant uitbouwt en verdiept.’

Maar daar zit toch juist die inkoper tussen?

‘Klopt. En die inkoper willen we te vriend houden. In offertetrajecten moet je dus altijd volgens de regels van het spel spelen. Maar dat betekent niet dat je nooit een relatie kunt opbouwen met de bedrijfsjurist, manager of bestuurder die weer de opdrachtgever van de inkoper is. Dat doe je bijvoorbeeld door zulke goede en waardevolle vragen te stellen dat de inkoper niks anders kan dan het een “niveautje hoger” te spelen. En dat lukt alleen als je je daadwerkelijk verdiept in de klant, daadwerkelijk bereid bent hem verder te helpen.’

Maar in sommige aanbestedingen is een-op-eencontact met de klant niet eens mogelijk.

Ook dat klopt. Idealiter heb je dan met de klant al om tafel gezeten voor het offertetraject, heb je hem toen al geholpen zijn vraag aan te scherpen. En zelfs in de meest strikte aanbestedingen zijn er – hoe beperkt ook – mogelijkheden om met de klant over zijn vraagstuk in gesprek te gaan: door middel van schriftelijke vragenrondes of tijdens een presentatie. Je zult de vraag dan niet compleet veranderen, maar je kunt hem wel aanscherpen. Je moet het zo zien: degene die in zulke formele trajecten iets onderscheidend weet te vinden, wint. Daar kun je dus maar beter elke kleine mogelijkheid voor aangrijpen.’

En als je die onderscheidenheid hebt, hoe je de offerte alleen nog maar uit te schrijven?

‘De offerte is inderdaad idealiter het einde van een dit creatieve en gezamenlijke proces: in het offertedocu- ▶

ment en de offertepresentatie komt alle opgebouwde kennis samen. Maar het is niet een stap waar je te licht over moet denken. Door middel van een geschreven offerte probeer je de beslissers met wie je zelf geen persoonlijk contact hebt gehad te overtuigen van de meerwaarde van jouw oplossing. Je offerte moet daarom ook toegankelijk en verleidelijk zijn. Dat strookt niet altijd met de soms wat omfloerste en voorzichtige schrijfstijl van advocaten.'

TIPS & TRICKS

1. Analyseer de gehele context

Een klantvraag staat nooit op zich. Een klant heeft zich doelen gesteld, heeft acties ondernomen om die te realiseren, en blijkbaar ligt er nu een boom op de weg. Daarom vraagt hij jouw hulp. De kunst is nu deze gehele context zo concreet mogelijk in beeld te krijgen. Dan kun je namelijk beoordelen of de klant de juiste vraag heeft gesteld. Kun je de vraag aanscherpen of aanpassen, dan onderscheid je je door als enige een oplossing voor het echte probleem van de klant te bieden.

2. Bedenk welke opties de klant heeft

In een offertetraject ben je een klant aan het helpen met het maken van een keuze, idealiter een keuze voor jou. Het is zinvol alle opties die de klant heeft om zijn probleem op te lossen in kaart te brengen, ook de niet-juridische. Alleen dan kun je denken vanuit het perspectief van de klant. Deze analyse biedt bovendien vaak goede aanknopingspunten om met de klant in gesprek te gaan – waarbij je niet per se alle alternatieven hoeft te benoemen. Daarnaast kan blijken dat het logisch is een (niet-juridische) partner aan te haken, ook zo creëer je een uniek voorstel.

3. Vraag door op alles wat je niet begrijpt

Ook advocaten vinden het vaak lastig 'domme' vragen te stellen. Toegeven dat je iets niet begrijpt, ondergraaft immers je autoriteit. Maar dat wat jij niet begrijpt aan de klantvraag, begrijpt de klant in veel gevallen zelf ook niet. Daarover in gesprek gaan, levert vaak waardevolle aanknopingspunten op om de vraag van de klant aan te scherpen.

4. Zet vol in op onderscheidend vermogen

Om te winnen moet je je onderscheiden van de concurrentie. Toch worden in offertes de *unique selling points* vaak niet expliciet benoemd; die zijn toch immers vanzelfsprekend? Beter is het niet alleen aan het begin al vast te stellen wat jouw usp's zijn, maar deze ook expliciet in de offerte terug te laten komen (bijvoorbeeld met een top 5).

5. Deel tussenproducten

Wees niet bang een conceptofferte met de klant te delen. Dat betekent niet per se dat je je eerste versie – met mogelijk nog open einden en schrijffouten – deelt; je kunt ook de hoofdpunten van jouw voorstel in een net mailtje zetten en vragen om *feedback*. Door zo veel mogelijk de samenwerking te zoeken, gaat de klant zich met jouw voorstel identificeren.

6. Schrijf voor niet-juristen

Advocaten schrijven accuraat en zorgvuldig. Op niet-juristen komt dit echter vaak over als omfloerst en weinig *to the point*. Offertes worden vaak gelezen door niet-juristen. Dat vraagt om een andere schrijfstijl. Om toegankelijk en overtuigend te zijn, is het zaak te werken met korte en heldere zinnen. Hou alinea's op gemiddeld vijf regels en gebruik koppelwoordjes en tussenkopjes die de structuur van de test duidelijk maken. ■

Peter de Weerd begeleidt offertetrajecten en verzorgt trainingen daartoe. Zijn boek 'Offertes winnen' biedt meer tips voor het winnen van offertetrajecten. Het boek kost normaliter € 19,95 maar is tot 31 januari 2017 op www.offerteswinnen.nl te bestellen voor € 12,50, onder vermelding van kortingscode 'Advocatenblad'.

“De PO Deal is de snoepwinkel waar ik alles mag kiezen.”

Liesbeth Diesfeldt
Diesfeldt Advocaten, Alkmaar

***PO Deal All Inclusive:
12 maanden lang onbeperkt
cursussen volgen voor maar €1995,-***

Liesbeth Diesfeldt: “De PO Deal van Sdu voelt als een snoepwinkel waar ik alles mag kiezen. Het aanbod is veelzijdig met hele mooie cursussen waar altijd ruimte is om vragen te stellen. Er is veel aandacht voor interactie vanuit de docenten. Ik voel me na zo’n sessie helemaal bijgespijkerd. En dan krijg ik ook nog eens naslagwerken mee. Allemaal standaard in de PO deal.”

Profiteer ook van de PO Deal en meld u aan op
www.sdujuridischeopleidingen.nl/podeal

Doorpakken

Vermogensrecht

19/20 december 2016

Vier toppers!

Drion, Klomp, Reurich én Van Wechem.

Uniek: allen ervaring in de advocatuur én rechterlijke macht! Dus actualiteit, diepgang én praktijkgericht.

Puntwaardig?

Absoluut! Maar liefst 20 PO-punten! Prijs is €1.395,- (excl. btw). Dat is nog geen 70 euro per punt!

Scherp!

Wanneer en waar?

Op maandag 19 en dinsdag 20 december van 9 tot 21 uur; twee volle dagen in de Jaarbeurs te Utrecht.

Met broodjes 😊

Niet vergeten!

Snel aanmelden op www.doorpakkenvermogensrecht.nl

AUDIT OF CONTROLE

Kantelen, gamechanger, klankborden, pitchen, corebusiness en kwaliteitsbewakers. In *Uitrollen is het nieuwe doorpakken* (Thomas Rap, 2016) geeft auteur en NRC-redacteur Japke-d. Bouma een overzicht van de ergste 'jeukwoorden' op kantoor.

Wat bedoelen we nu eigenlijk met aanvliegen, landen en *helicopter-view*? 'We zitten niet in een vliegtuig, lieve mensen.' En hoe zit het met stress? 'Dat is tegenwoordig niets meer waard: iedereen heeft het, iedereen krijgt het, of is er net van terug.' Ook het woord 'passie' hoor je volgens Bouma steeds meer op kantoor. 'Wat is er mis met je werk gewoon leuk vinden?' En waarom

al dat gepraat over innovatie? 'Alsof alles wat we tot nu toe gedaan hebben slechts gepruts was en nu ineens de hele handel op de schop moet.' Bouma laat op een grappige en vlot geschreven manier zien hoe het ook kan. 'Noem *'meeting'* gewoon *'vergadering'* en een *'audit'* gewoon een *'controle'*.'

Francisca Mebius

DE NIEUWSTE MOSZKOWICZ

Waar ging het mis met de familie Moszkowicz? De jongste generatie, in de persoon van advocaat Yehudi Moszkowicz, zoekt in *De toga van mijn vader* (Thomas Rap, 2016) een verklaring.

Yehudi Moszkowicz is een vechtersbaasje. Aanval is de beste verdediging, leert hij als klasgenoten hem pesten met zijn drugsverslaafde, van het tableau geschrapte vader. 'Ik weet nu dat als iemand met mij een gevecht aangaat, hij minstens zal voelen dat hij met mij heeft gevochten.' De parallel met grootvader Max komt een paar hoofdstukken later. Die moest vechten om Auschwitz te overleven. Verklaart dat oorlogsverleden zowel het initiële succes als de uiteindelijke teloorgang van de tweede generatie Moszkowicz-advocaten? De autobiografie van Moszkowicz voert van zijn jeugd in Roermond

tot aan de set van de tv-serie *De Maatschap* die geïnspireerd is op zijn familie. Namens zijn vader eist Moszkowicz een uitzendverbod. Vanaf de openbare weg kijkt hij naar de opname van een scène waarin de liefde tussen zijn opa en oma opbloeit, om vervolgens letterlijk een andere weg in te slaan. Met deze Moszkowicz-telg probeer je als lezer te begrijpen: waar ging het mis met de familie? Waarom heeft de kleinzoon jarenlang geen contact met zijn opa en ooms? Waarom laat oma hem niet binnen als hij aanbelt? Echte antwoorden geeft het boek niet. Vijfendertig jaar is misschien

MEDIATION WWZ-PROOF

Mediators in het arbeidsrecht hebben met *Arbeidsrecht en mediation* (Sdu, 2016) weer een actueel handboek.

Arbeidsrechtadvocaat en mediator Johan Pel schreef in 2007 het boek *Arbeidsrecht en mediation. De rol van mediation in de arbeidsrechtpraktijk*. Hij overleed, te vroeg, in 2012; zijn kantorgenoten bij Kennedy Van der Laan namen de bewerking van zijn boek over. Nu vorig jaar de Wet werk en zekerheid (Wwz) is ingevoerd, verdiende Pels boek een herziene versie. Advocaten Eva Knipschild en Simon van IJsendoorn tekenen in *Arbeidsrecht en mediation* (Sdu, 2016) het arbeidsrecht op rond thema's als arbeidsconflicten, ontslag en discriminatie. De eerste Wwz-uitspraken zijn ook verwerkt; jurisprudentie tot juli 2016 is opgenomen. Daarbij wijzen Knipschild en Van IJsendoorn op de gevolgen voor de rol van vrijwilligheid bij mediation en de vijf vuistregels van Pel. Het resultaat is een up-to-date boek voor iedereen die zich bezighoudt met mediation in arbeidsrechtzaken.

Nathalie Gloudemans-Voogd

ook aan de jonge kant om een autobiografie te publiceren. Ook pronkt Moszkowicz tegen het einde van het boek ietwat pedant met zijn successen. Tegelijkertijd is hij opmerkelijk openhartig over de moeilijke weg die hij heeft afgelegd, als dyslecticus op een school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden naar de advocatuur, en spaart hij zijn vader, grootvader en ooms niet. Dat inkijkje in deze familie is, hoewel licht voyeuristisch, interessant leesvoer.

Nathalie Gloudemans-Voogd

Professional en vacature prikbord

ING. EDWIN HULLEMAN

BouwConsilium
info@bouwconsilium.nl
www.bouwconsilium.nl
06 - 22 19 66 54

FASTGOED → GESCHIL → BOUWCONSILIUM

Bent u rechter, advocaat of jurist, dan ondersteun ik u graag bij vastgoedgeschillen.

Door mijn kennis en ervaring in de vastgoedsector maak ik heldere rapportages, o.b.v. de technische feiten en geldende normen.

Beoordelingsspectrum: Nieuwbouw, Verbouw en Bestaand Vastgoed. Van fundering, constructies t/m de afwerkingen.

Graag plan ik een vrijblijvend overleg met u!

OMGEVINGSWET IN UITVOERING | 17 NOVEMBER 2016 PRAKTIJK EN INSPIRATIE OM AAN DE SLAG TE GAAN!

Waarom u dit congres niet mag missen : De laatste stand van zaken over de stelselherziening van het Omgevingsrecht door Marco Lurks van VNG. Vele kennis sessies: zo deelt **gemeente Gooise Meren** met u de ervaringen omtrent de pilot voor één Omgevingsplan voor heel Bussum. Wacht niet, maar begin nu al met de voorbereidingen op de Omgevingswet!

STELLICHER ADVOCATEN

hrm@stellicher.nl
stellicher.nl
Arnhem | 026 - 377 71 11

Stellicher advocaten is een ondernemend advocatenkantoor in Arnhem. Met ruim twintig advocaten staan we onze cliënten bij met praktisch advies en juridische procedures. Omdat we persoonlijk contact en creativiteit belangrijk vinden, bieden we maatwerk; geen standaardoplossingen. Wij zien oplossingen waar anderen die niet zien. Dat doen we met veel kennis, expertise en plezier.

Werken bij Stellicher, dat is werken in een team van ijzersterke, juridische specialisten. Die houden van duidelijke taal, van korte lijnen en van rendement. En in dat team, is ruimte voor jou!

ING. TSJEARD BOONSTRA

ADVOCaat CENTRAAL

AdvocaatCentraal
info@advocaatcentraal.nl
www.advocaatcentraal.nl
Utrecht | 035 - 543 55 66

De meeste advocaten kiezen voor een compleet digitaal dossier. Alle stukken bij elkaar in één dossier: brieven, pleitnota's, dagvaardingen en ook e-mail correspondentie.

Daarnaast worden steeds meer systemen aan elkaar gekoppeld en is het elektronisch factureren meer regel dan uitzondering.

Wij zorgen ervoor dat AdvocaatCentraal aansluit op deze trends. Alles on-line natuurlijk.

RON BORGDOFF

Ron Borgdorff Financieel Advies
info@ronborgdorff.nl
www.ronborgdorff.nl
Hoogland | 033 - 203 50 00

Essentieel is dat het in- en uitlooprisico goed verzekerd is en dat alle werkzaamheden die u verricht ook verzekerd zijn.

Ik adviseer zowel zelfstandig werkende notarissen en advocaten als middelgrote en grote kantoren op basis van mijn meer dan 25-jarige deskundigheid, persoonlijke benadering, snelheid en bereikbaarheid.

Ook het A.O.V.-advies is vakwerk, mijn werk!

DEBBY SCHOUT

Toga Atelier Schout
Info@toga-atelierschout.nl
www.toga-atelierschout.nl
Rotterdam | 010 - 245 07 66

Toga Atelier Schout is opnieuw de winnaar van de Europese aanbesteding van de Nederlandse Staat.

Ook de komende vier jaar mogen wij de Rijkstoga's leveren. Duurzaamheid vinden wij belangrijk. Bij onze materiaalkeuze houden wij er rekening mee dat we toga's kunnen leveren van het hoogste kwaliteitsniveau.

TOGA
atelier
Schout

Stellicher zoekt:

- ▶ ADVOCaat-STAGIAIR PERSONEN- EN FAMILIERECHT
- ▶ ADVOCaat MEDEWERKER AANSPRAKELIJKHEID, VERZEKERING EN LETSELSCHADE
- ▶ ADVOCaat MEDEWERKER OMGEVINGSRECHT/RUIMTELIJK BESTUURSRECHT
- ▶ ADVOCaat-STAGIAIR ONDERNEMINGSRECHT

Zie onze vacatures op
werkenbijstellicher.nl

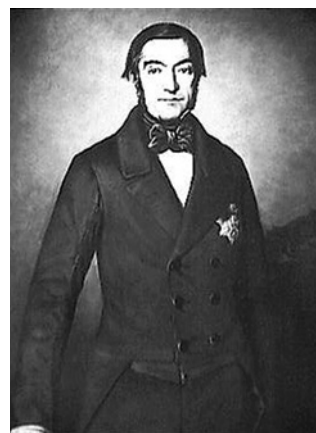
P.S. Zie ook pagina 98

BOUWER VAN DE GRONDWET

DOOR / ROBERT SANDERS

J.M. de Kempenaer (1793-1870)

De ouders van koopmanszoon Jacob Mattheus de Kempenaer, geboren op 6 juli 1793 in Amsterdam, hadden hem graag predikant zien worden. Hij studeerde korte tijd theologie en letteren aan het Athenaeum Illustre, maar verkaste in 1811 naar Leiden om rechten te studeren. Na de terugkeer van Napoleon in 1815 meldde De Kempenaer zich als vrijwilliger en trok hij met het korps Leidse Jagers naar Noord-Frankrijk. Een jaar later voltooide hij alsnog zijn rechtenstudie om zich daarna als advocaat te vestigen in Arnhem. De Kempenaer maakte naam door zijn welsprekendheid en dankzij een aantal persprocessen die landelijk de aandacht trokken. Meermaals nam hij het op voor Carl Albert Thieme, de uitgever van de *Arnhemse Courant*. Deze liberaal wekte geregeld het ongenoegen van de autoriteiten, omdat hij in zijn blad ruim baan gaf aan oppositionele kritiek. De Kempenaers optreden vormde geen belemmering om in 1831 tot rijksadvocaat te worden benoemd. Ook was hij vanaf 1838 lid van de Arnhemse raad van toezicht en discipline en van 1841 tot 1849 deken. Zijn dekenaat combineerde hij met politiek-bestuurlijke activiteiten in het stads- en landsbestuur. Op 9 december 1844, nadat hij eerder dat jaar door de Gelderse Staten tot Tweede Kamerlid was gekozen, diende De Kempenaer samen met acht gelijkgestemde liberalen (onder wie

Thorbecke) een initiatiefwetsvoorstel in voor grondwetsherziening. Hij wees daarbij op de leemten in de Grondwet van 1815. Het ontbrak in zijn visie vooral aan medezeggenschap van de burgerij in het landsbestuur: 'Het ware een gezonde regeringspolitiek dit gematigde voorstel der negen mannen aan te grijpen, vóórdat de verontruste volksmeening méér eischt!,' hield hij de Kamer in mei 1845 voor. Die verwierp het voorstel echter omdat ze vond dat het initiatief tot hervormingen van de koning moest komen. Koning Willem II zou dat ook doen, echter pas vier jaar later en onder dreiging van een revolutie. Toen het oproer zich in februari 1848 vanuit Parijs over Europa verspreidde, gaf Willem II opdracht aan vijf prominente liberalen, onder wie Thorbecke, Donker Curtius en De Kempenaer, tot herziening van de grondwet. Langs de lijnen die eerder waren uitgezet door de 'Negenmannen' bood de staatscommissie op 11 april 1848 het ontwerp aan. Meest opzienbarend was dat de macht van de koning werd ingeperkt: de leden van de Eerste Kamer werden niet langer door hem benoemd, maar gekozen door Provinciale Staten. De ministers waren voortaan alleen aan het parlement verantwoording schuldig. Onder klokgelui door heel het land werd op 3 november 1848 de nieuwe grondwet afgekondigd. De grondwet gaf de regering, waarin De Kempenaer inmiddels Minister

van Binnenlandse Zaken was geworden, de opdracht om de nodige organieke wetten op te stellen. Het was een moeizame periode vol politieke geschillen tussen gematigde en vooruitstrevende liberalen. Na het aftreden van zijn vriend Donker Curtius in mei 1849 nam De Kempenaer diens rol van kabinetsleider over. Toen De Kempenaer zijn voorstel voor een Provinciewet zag afgewezen, bood het kabinet in september 1849 zijn ontslag aan. Inmiddels was het ook tot een politieke breuk met Thorbecke gekomen, onder meer omdat De Kempenaer – zelf kerkvoogd van de Nederlands Hervormde Kerk – met Thorbecke van mening verschildte over de scheiding van kerk en staat. Teruggekeerd in Arnhem zette hij zijn advocatenpraktijk voort. Toch volgde in 1853 nog een tweede termijn als Kamerlid, zij het dit keer als conservatief. In 1860 gaf hij om onder meer gezondheidsredenen zijn Kamerzetel op. De Kempenaer overleed op 12 februari 1870. De *Arnhemse Courant* schreef in een necrologie waardierend dat de naam van De Kempenaer 'herinnert aan het jaar 1848 en aan den wakkeren strijd, destijds gestreden voor de vestiging der zuiver constitutionele beginselen in ons vaderland'.

Geschillen om declaraties advocaten blijven een zaak van de civiele rechter

DOOR / TIJN VAN OSCH

De wetgever heeft gekozen voor een nieuw systeem om onenigheid over declaraties van advocaten af te handelen. Het idee was om alle geschillen tussen advocaten en hun cliënten via een klachtenregeling te laten lopen. Dat is niet helemaal gelukt, concludeert senior raadsheer mr. Van Osch.

Bij artikel III van de op 1 januari 2015 in werking getreden Wet positie en toezicht advocatuur¹ is de Wet tarieven in burgerlijke zaken (Wtbz) ingetrokken. Voordien was de in de artikelen 29-40 Wtbz, de zogenoemde begrotingsprocedure, van toepassing op de vaststelling en executie van (civiele) advocatendeclaraties. Deze kenmerkte zich door onduidelijkheid doordat de begrotingsprocedure (ten overstaan van de raad van toezicht van de orde van advocaten, eventueel

gevolgd door een bevelschrift van de president van de rechtbank) alleen toepasselijk was bij een geschil over de hoogte van de declaratie.² Andere klachten, met name over de kwaliteit en de bejegening, of moderner gezegd: de communicatie, bleven voorbehouden aan de civiele rechter, met als gevolg moeizame afbakingsdiscussies. De wetgever heeft gekozen voor een nieuw systeem wat mede beoogde deze onduidelijkheid voor cliënt, advocaat en rechter op te lossen. Of dat gelukt is, zal hier worden onderzocht aan de hand van een recent arrest van de Hoge Raad³ op een prejudiciële vraag, of beter gezegd de daaraan voorafgegane conclusie van de AG.

In het bedoelde arrest (Hoge Raad 8 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1514) ging het om de vraag op welke wijze een geding ter verkrijging van een rechterlijk bevelschrift van een begrote/vastgestelde declaratie onder het nieuwe recht moet worden ingeleid. Gaat het om een dagvaardings- of een verzoekschriftprocedure? De HR oordeelde dat artikel 38 lid 4 Wet op de rechtsbijstand (Wrb) aldus moet worden uitgelegd dat de rechtsbijstandverlener zich op grond daarvan bij verzoekschrift tot de president van de rechtbank kan wenden en dat de president op dat verzoekschrift beslist in de vorm van een beschikking. De HR volgt hier Advocaat-Generaal Keus (hierna: de AG). De AG heeft in zijn conclusie de wetsgeschiedenis ook van de Wet positie en toezicht advocatuur op een rijtje gezet en betreft daarbij de keuze van de wetgever en de uiteindelijke uitvoering daarvan in de praktijk. In de memorie van toelichting bij de Wet positie en toezicht advocatuur⁴ wordt, voor zover van belang, het volgende opgemerkt:

‘(...) In het nieuwe tweede lid (van art. 28; Van Osch) wordt aan het college van afgevaardigden bovendien de opdracht gegeven om bij of krachtens verordening regels te stellen (...) b) over klachten- en geschillenregelingen (...). De meeste klachten gaan over

bejegening en declaraties, en lenen zich in de regel bij uitsteking voor behandeling door een geschillencommissie. Een dergelijke procedure is laagdrempeliger – want met minder zware procedurele voorschriften omkleed – dan het starten van een tuchtprocedure. (...) Op grond van het nieuwe artikel 28, tweede lid, onderdeel b, wordt daarom het college van afgevaardigden gehouden om regels te stellen waarin de verplichting wordt neergelegd voor advocaten c.q. advocatenkantoren om een klachten- en geschillenregeling te hanteren of zich daarbij aan te sluiten. (...) Het hanteren van een geschillenregeling betekent niet dat voor een cliënt of de individuele advocaat de weg naar de tuchtrechter of de civiele rechter wordt afgesloten. Zij hebben beiden uiteindelijk altijd de mogelijkheid om een geschil aan de rechter voor te leggen. Het voorgaande brengt mee dat de regeling van de begrotingsprocedure voor advocatensalarissen, zoals neergelegd in de (...) (Wtbz), kan vervallen.’

Voorts wordt opgemerkt⁵: ‘Het wetsvoorstel voert een verplichting in voor het college van afgevaardigden om bij of krachtens verordening regels te stellen over een klachten- en geschillenregeling (artikel 28 van de Advocatenwet). Advocaten (...) worden op grond hiervan verplicht zich bij een klachten- en geschillenregeling aan te sluiten. Het ligt voor de hand dat deze regeling zich tevens uitstrekt tot geschillen over de declaraties van advocaten. Aan een afzonderlijke wettelijke regeling van een begrotingsprocedure in de Wtbz bestaat geen behoefte meer.’⁶

Deze regeling heeft verder gestalte gekregen in artikel 6.29 van de eveneens per 1 januari 2015 geldende Verordening op de advocatuur (Voda). Dit artikel luidt als volgt: ‘Indien de advocaat, (...) in de overeenkomst van opdracht opneemt dat geschillen over de totstandkoming en de uitvoering van deze overeenkomst, de kwaliteit van de dienstverlening of de hoogte van de declaratie (onderstreping Van Osch) ter beslechting worden voorge-

legd aan een ander dan de bevoegde rechter, dan vindt deze geschilbeslechting in ieder geval plaats door middel van een overeenkomst tot arbitrage (...) of door middel van een vaststellingsovereenkomst (...).’

Het gerechtshof 's-Hertogenbosch heeft hieruit afgeleid dat de burgerlijke rechter met ingang van 1 januari 2015 bevoegd is om over geschillen met betrekking tot de hoogte van declaraties van advocaten te oordelen, tenzij in de overeenkomst van opdracht tussen advocaat en cliënt is opgenomen dat geschilbeslechting plaatsvindt door middel van arbitrage of door middel van een vaststellingsovereenkomst.⁷

De Rechtbank Oost-Brabant oordeelt in een vonnis van 7 januari 2016⁸ dat gedaagde cliënt in haar verweer moet worden gevolgd zodat eiseres, B Advocaten, verplicht is het onderhavige geschil aan de Geschillencommissie Advocatuur voor te leggen en dat de burgerlijke rechter niet bevoegd is om van het geschil tussen partijen kennis te nemen.⁹

Tot zover niets aan de hand.

Nu terug naar de AG Keus: ‘2.8 De wetgever heeft blijkens het voorgaande de bedoeling gehad met art. 28 lid 2 aanhef en onder b Advocatenwet voor advocaten de verplichting in het leven te roepen zich aan te sluiten bij een klachten- en geschillenregeling die zich ook tot geschillen over declaraties uitstrekt. Daarbij heeft de wetgever beoogd dat in beginsel alle geschillen tussen advocaten en hun cliënten via deze klachten- en geschillenregeling zouden worden afgedaan en dat in beginsel slechts nadien de gang naar de gewone rechter kon worden gemaakt. Om die reden was het volgens de wetgever niet langer nodig de begrotingsprocedure van de Wtbz te laten voortbestaan. (...) In de Verordening op de advocatuur is deze opzet niet (volledig) gevolgd. Uit art. 6.29 van die verordening volgt immers dat het voor advocaten ook mogelijk is in de ►

overeenkomst van opdracht voor geschilbeslechting door de gewone rechter te kiezen.'

De AG wijst op de parlementaire geschiedenis waarin de wetgever heeft aangegeven dat er geen keuze bestaat tussen de gewone rechter en de geschillencommissie. In het advies van de Raad van State en nader rapport¹⁰ is weliswaar nog opgenomen: '(...) Het voorgestelde tweede lid, onderdeel b, van artikel 28 heeft volgens de toelichting ten doel geschillen over declaraties buiten de tuchtrechter te houden. De bepaling spreekt echter van «kunnen worden afgedaan». De toelichting geeft aan dat voor het woord «kunnen» is gekozen, omdat partijen met hun geschil niet de gewone rechter kan worden onthouden. De toelichting geeft echter niet aan of hiermee sprake is van een keuze tussen de in deze bepaling voorziene geschillenregeling en de gang naar de rechter, dan wel dat na «afdoening» van het geschil bezwaarde zich alsnog tot de rechter kan wenden. Ook is uit de bepaling noch uit de toelichting duidelijk of de «gewone» rechter evenals de tuchtrechter (artikel 46g) een klacht niet-ontvankelijk kan verklaren omdat niet eerst de geschillenregeling is beproefd. De Afdeling adviseert op het voorgaande in de toelichting nader in te gaan en de voorgestelde bepaling op dit punt te verduidelijken.'

In het Nader verslag reageert de minister als volgt:

'(...) Met de door de Afdeling bedoelde opmerking in de toelichting is derhalve niet beoogd aan te geven dat er sprake is van een keuze tussen de in artikel 28, tweede lid, onderdeel b, Advocatenwet bedoelde regeling en de gang naar de gewone rechter. Bedoeld is dat een der betrokken partijen na afdoening van het geschil op grond van de geschillenregeling, waarbij sprake is van arbitrage of bindend advies, in specifieke gevallen – namelijk voor zover het BW en Rv die mogelijkheden bieden – nog de gang naar de gewone rechter kan maken. De gewone rechter zal zijn

bevoegdheid tot kennisneming van een dergelijke zaak moeten beoordelen aan de hand van het bepaalde in de artikelen 1020 en verder Rv respectievelijk de artikelen 7:900 en verder BW. Omdat het gebruik van het begrip «kunnen» in artikel 28, tweede lid, onderdeel b, kennelijk aanleiding kan geven tot misverstanden, is dit begrip geschrapt uit de wettekst. Ook de toelichting is op dit onderdeel aangepast.'

In het licht van het voorgaande is het de vraag of, zoals door de AG wordt betwijfeld, de toelichting op het aangehaalde artikel 6.29 Voda, zoals deze (oorspronkelijk) luidde, daarop voldoende aansluit.

De toelichting luidt immers: 'In artikel 6.29 is opgenomen dat dit geschil kan worden voorgelegd aan de bevoegde (civiele) rechter of aan een onafhankelijke derde partij. Indien het geschil wordt voorgelegd aan een onafhankelijke derde, dan dient deze geschilbeslechting aan bepaalde waarborgen te voldoen. Daarom moet deze geschilbeslechting worden afgehandeld via een regeling waarbij sprake is van een overeenkomst tot arbitrage (...) of van een vaststellingsovereenkomst (...). Dit sluit aan bij de wettelijke bepaling in artikel 28, tweede

lid, aanhef en onderdeel b, van de Advocatenwet.'

Geconcludeerd kan worden dat de AG van oordeel is dat de wetgever beoogd heeft dat alle geschillen tussen advocaten en hun cliënten via deze klachten- en geschillenregeling worden afgedaan en dat slechts *nadien* de gang naar de gewone rechter kon worden gemaakt. Er bestond in de visie van de wetgever geen vrije keuze tussen de gang naar de civiele rechter en de geschillencommissie of arbitrage. Om die reden was het volgens de wetgever niet langer nodig de begrotingsprocedure van de Wtbz te laten voortbestaan. In dit licht bezien moet, in lijn met de AG, worden vastgesteld dat dit doel, gelet op artikel 6.29 Voda en de daarop gebaseerde voormelde rechtspraak, waar wordt uitgegaan van de vrije keuze van partijen, niet is bereikt.

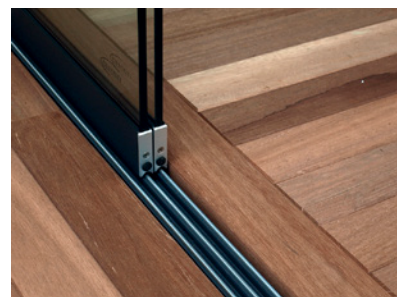
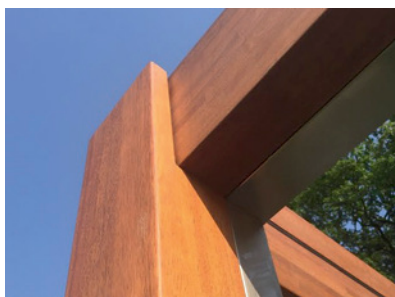
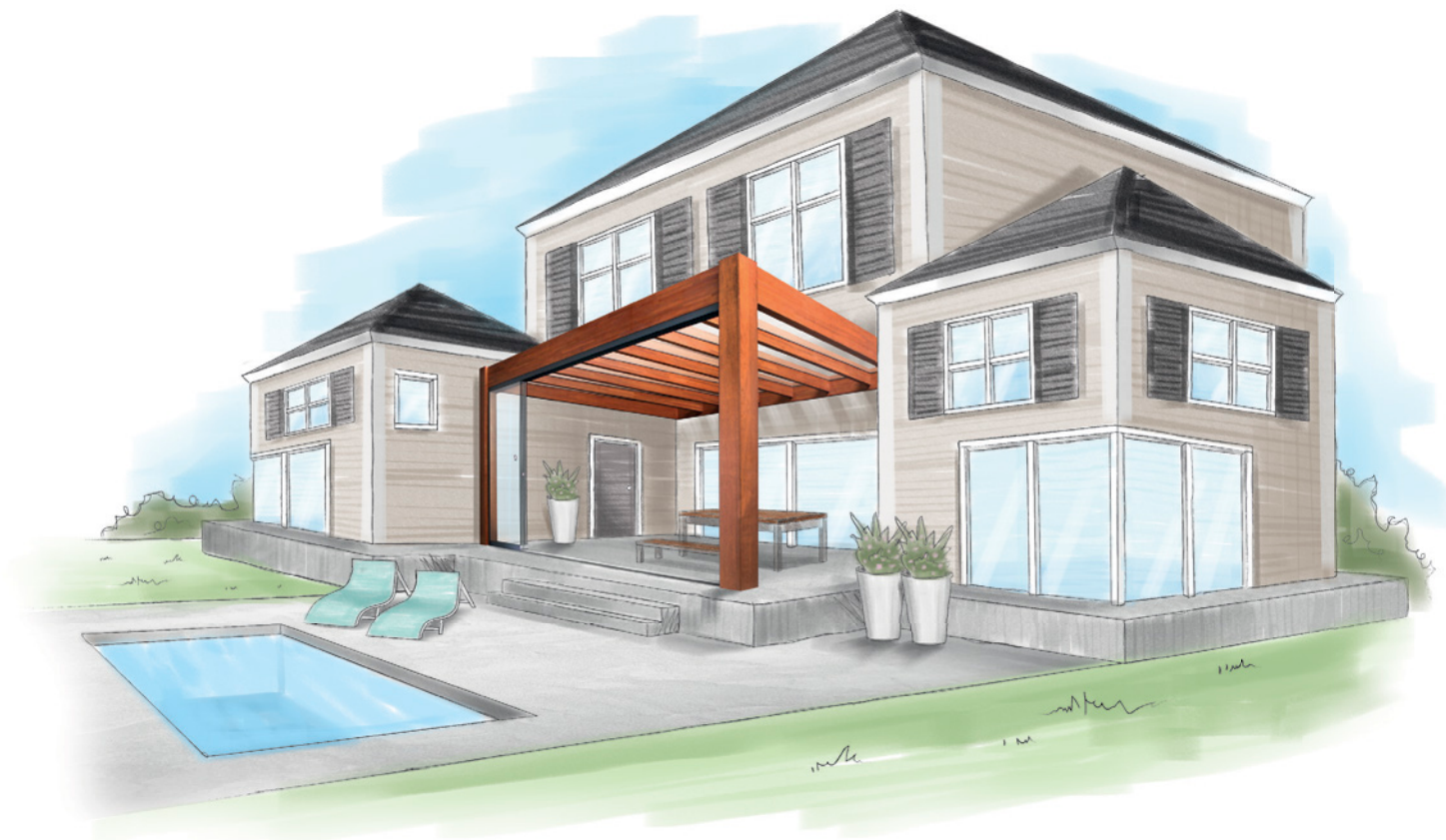
Of dit moet worden betreurd, is een vraag die zich niet zonder meer en in elk geval niet in dit bestek laat beantwoorden. Waarschijnlijk zal nu in een aanzienlijk deel van de geschillen over advocatendeclaraties alsnog de civiele rechter zich bevoegd achten daarvan kennis te nemen. ■

Mr. M.F.J.N. van Osch,
senior raadsheer gerechtshof
Arnhem-Leeuwarden/voorzitter raad
van discipline Arnhem-Leeuwarden.

NOTEN

- 1 *Stb.* 2014, 354.
- 2 En dan dus nog alleen in civielrechtelijke zaken. Voor bestuursrecht en strafrecht bestond niet een vergelijkbare regeling.
- 3 Hoge Raad 8 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1514.
- 4 *Kamerstukken II* 2009/10, 32382, nr. 3, p. 24 e.v.
- 5 *Kamerstukken II* 2009/10, 32382, nr. 3, p. 24.
- 6 In artikel 28 lid 2 Advocatenwet is uiteindelijk opgenomen: 'Het college van afgevaardigden stelt bij of krachtens verordening voorts regels betreffende: (...) b. de verplichte aansluiting bij een klachten- en geschillenregeling, waaronder de verplichte aansluiting bij een regeling waarbij sprake is van een overeenkomst tot arbitrage (...) of van een vaststellingsovereenkomst (...), op grond waarvan geschillen omtrent de hoogte van een declaratie worden afgedaan; (...).'
- 7 Hof 's-Hertogenbosch, 3 maart 2015, ECLI:NL:GHSHE:2015:685.
- 8 ECLI:NL:RBOBR:2016:894.
- 9 Het Hof van Justitie EU heeft bij uitspraak van 15 januari 2015 (ECLI:EU:2015:14) bepaald dat de Richtlijn oneerlijke bedingen ook van toepassing is op een overeenkomst tussen een advocaat en zijn cliënt, wanneer die laatste handelt voor doeleinden die buiten zijn of haar bedrijfs- of beroepsactiviteit vallen. Zie *NJ* 2015/331 m.n. Drijber. Zie over de keuzevrijheid van de cliënt tevens de toelichting op artikel 6.28 Voda.
- 10 *Kamerstukken* 2011/12, 32382, nr. 11, p. 14-15.

TERRASOVERKAPPING TREBBIANO

De Trebbiano is het high-end model in de range van houten terrasoverkappingen. Met de robuuste afmetingen van het gelamineerde hardhout heeft deze terrasoverkapping een natuurlijke en duurzame uitstraling. Uniek vormgegeven waarbij het buitenaanzicht volledig haaks is en het glas zijn afschot heeft in de liggers. Deze overkapping is ook vrijstaand leverbaar.

OUTDOOR COMFORT

GENIET EN BELEEF
DE RUIMTE VAN DEPONTI

WWW.DEPONTI.COM

SNEL VERTROUWD RAKEN MET DE NIEUWE SYSTEMATIEK VAN DE CIVIELE PROCEDURE EN DE REGELGEVING OMTRENT HET DIGITAAL PROCEDEREN

- ✓ beknopte inleiding op hoofdlijnen
- ✓ thematische behandeling van de veranderingen die de civiele procedure zal ondergaan
- ✓ geconsolideerde tekst van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv), Wet griffierechten burgerlijke zaken (Wgbz) en Rijkswet cassatierechtspraak
- ✓ Besluit digitalisering Burgerlijk procesrecht
- ✓ Landelijk procesreglement civiele zaken rechtbanken en gerechtshoven KEI
- ✓ duidelijke aanduiding van artikelen die zijn gewijzigd of nieuw worden ingevoerd

35 EURO

ONDERTUSSEN OP HET BINNENHOF

DOOR / JAAP-JELLE VOLLAARD

Voor advocaten relevante
Haagse voornemens en wetten.

BELANGRIJKE DEBATTEN

De **begroting van Veiligheid en Justitie** wordt in de week van 29 november behandeld. Of de Tweede Kamer hiermee zal instemmen, wordt bekend omstreeks 8 december. Dan stemmen de Kamerleden over de begrotingen van alle ministeries, inclusief de door politieke partijen ingediende amendementen.

De evaluatie van ZSM, de gemiddelde verhoorduur en de kabinetsplannen omtrent rechtsbijstandverlening in de eerste fase van het opsporingsonderzoek. Deze en andere onderwerpen bespreekt de Tweede Kamer tijdens het algemeen overleg **strafrechtelijke onderwerpen** op 17 november.

De Tweede Kamer spreekt op 23 november over het **Europees Openbaar Ministerie** en de onderhandelingen in EU-verband die zich in de afrondende fase bevinden. Eerder had de Tweede Kamer een motie van de VVD

aangenomen om niet in te stemmen met de oprichting van het Europees Openbaar Ministerie.

Op 24 november vindt in de Tweede Kamer het algemeen overleg over **pensioenonderwerpen** plaats. Onder andere komen aan de orde de Perspectiefnota Toekomst pensioenstelsel en de IORP-richtlijn.

WETSVOORSTELLEN

De Eerste Kamer heeft op 8 november het voorbereidend onderzoek gehouden voor het wetsvoorstel **Wet aanpassing fiscale eenheid** (Kamerstuk 34 323).

De Tweede Kamer leverde op 10 november schriftelijke inbreng voor het wetsvoorstel **Wijziging van de Vreemdelingenwet 2000** in verband met aanpassing van geldende termijnen in de procedure bij nareizen (Kamerstuk 34 544).

In de Eerste Kamer vindt op 15 november het voortgezette debat plaats over het wetsvoorstel

Eigen bijdrage van veroordeelden aan de kosten van de strafvordering en de slachtofferzorg (Kamerstuk 34 067).

Op 24 november levert de Tweede Kamer schriftelijke inbreng voor het initiatiefwetsvoorstel van Kamerlid Voortman (GroenLinks). Dit wetsvoorstel beoogt te regelen dat de kernbepalingen van het Associatierecht (EEG-Turkije) in de **Vreemdelingenwet 2000** worden verankerd (Kamerstuk 34 079).

De internetconsultatie voor het wetsvoorstel **Rijkswet vaststellingsprocedure staatloosheid** loopt af op 28 november. In dit wetsvoorstel wordt een procedure in het leven geroepen om staatloosheid vast te laten stellen door een rechter. Deze procedure is toegezegd naar aanleiding van het advies 'Geen land te bekennen' van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken. Hierin concludeerde de ACVZ dat Nederland geen goede procedure heeft om staatloosheid vast te stellen.

advertentie

BouwConsilium

Expertise • Advies • Taxaties

www.bouwconsilium.nl
info@bouwconsilium.nl

Ondersteuning inzake VASTGOED GESCHILLEN

BouwConsilium ondersteunt u inzake bouw/vastgoedgeschillen door het uitvoeren van Inspecties, het opstellen van Rapportages of het uitbrengen van een Deskundigenbericht.

Door onze jarenlange ervaring en grondige kennis van de vastgoedsector stellen we heldere en goed onderbouwde rapportages op, waarmee uw zaak wordt versterkt.

Expertise inzake Nieuwbouw, Verbouw en Bestaand Vastgoed, normkennis van constructies tot en met de afwerkingen.

BouwConsilium verleent diensten aan: rechtbanken, verzekeraars, advocaten, bedrijven en instellingen. Werkgebied – geheel Nederland

Neem vrijblijvend contact op met Ing. E.V. (Edwin) Hulleman via mail of 06 – 22 19 66 54

Vooruitgang is voor iedereen anders.

Delissen Martens advocaten ziet Het Nieuwe Werken als de toekomst.

Dat Het Nieuwe Werken ook werkt, zien we in Den Haag bij Delissen Martens. De ruim 29 advocaten maken met enthousiasme gebruik van alle nieuwe mogelijkheden die hun nieuwe werkplek hun biedt. De flexibele multimediale jurisprudentie van Sdu hoort daar helemaal bij.

Benieuwd wat de advocaten van Delissen Martens zelf over hun vooruitgang vertellen? Bekijk de film op vooruitgang.sdu.nl

Sdu

oprecht
de beste
keuze

De onzinnigheid van strikte termijnen

DOOR / ROB ZWANENBERG

Het nieuwe procesreglement voor civiele zaken is een vooruitgang, betoogt mr. Rob Zwanenberg. Maar rechters zouden best wat soepeler mogen zijn bij het verlenen van uitstel. Temeer daar ze zelf ook vaak voor vertraging zorgen.

Sinds 1 september jl. hanteren de gerechtshoven een nieuw procesreglement voor civiele dagvaardingszaken.¹ Dit reglement is onmiddellijk in werking getreden en is ook direct van toepassing op procedures die op een eerder gelegen roldatum al waren ingeschreven.² Op verschillende punten is dit procesreglement zonder meer een verbetering. Zo is het alleen al positief dat de vier gerechtshoven opnieuw één uniform rolreglement hanteren,³ doordat een einde is gekomen aan de pilotprojecten van de gerechtshoven 's-Hertogenbosch en Amsterdam.

Ook is het prijzenswaardig dat de gerechtshoven zich zullen blijven inspannen om de doorlooptijd van procedures te verkorten. In het persbericht⁴ worden die intenties als volgt toegelicht:

‘Dit⁵ is in het procesreglement onder andere terug te zien aan andere reactietermijnen en (verdere) beperking van mogelijkheden om uitstel te vragen. De gerechtshoven proberen de uitspraaktermijnen die zijn opgenomen in het nieuwe reglement zo snel mogelijk te realiseren.’

In feite sluiten de gerechtshoven met deze aanpak aan bij de pilots van de

gerechtshoven 's-Hertogenbosch en Amsterdam, alsook bij het landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de rechtbanken.⁶ Voor mijn gevoel hebben de inspanningen van deze gerechtshoven (net als de rechtbanken) op dit punt de afgelopen jaren zeker positieve invloed gehad op de doorlooptijd van procedures. Het komt naar mijn beleving dan ook steeds minder vaak voor dat rechtzoekenden en/of hun advocaten een procedure rekken. Voor zover rechtzoekenden en hun advocaten niet reeds uit zichzelf het tempo in de procedure houden, doen de rechters dat wel, doordat geen of slechts beperkt (nader) uitstel wordt verleend.

Deze strikte toepassing van de termijnen kan echter een keerzijde hebben. Sommige kwesties zijn zodanig complex en/of omvangrijk dat de gebruikelijke termijnen niet volstaan. Wanneer een rechter dan toch, zonder uitzondering, vasthoudt aan de voorgeschreven termijnen, kan dat grote gevolgen hebben voor de betreffende rechtzoekende. Dat rechtzoekenden op dit punt een risico lopen, wordt door de rechtspraak onderkend. Om die reden voorziet het nieuwe rolreglement van de gerechtshoven in een mogelijk-

heid tot uitstel wegens ‘klemmende redenen’ en/of ‘overmacht’, evenals het rolreglement voor de rechtbanken overigens.

Gezien de bewoordingen van het rolreglement en het persbericht is het kennelijk de bedoeling dat deze uitstelgronden restrictief zullen worden toegepast. De vraag is of, en zo ja, in hoeverre een dergelijke uitleg terecht zou zijn. Is een restrictieve interpretatie van de begrippen ‘klemmende redenen’ en ‘overmacht’ wel altijd in het belang van de rechtzoekenden? Worden rechtzoekenden in sommige gevallen niet eigenlijk gedupeerd door de strikte termijnen? De snelheid van een procedure is zeker een belangrijke factor waarmee rekening moet worden gehouden. Tegelijkertijd mag dat de kwaliteit van de uitspraak naar mijn mening nimmer aantasten.

Een dergelijke werkwijze, waarin aan partijen nauwelijks tot geen uitstel wordt verleend, valt niet aan rechtzoekenden uit te leggen wanneer de rechters vervolgens zelf wél vertraging in de procedure veroorzaken. Het komt de laatste tijd steeds vaker voor dat gerechtshoven, maar ook rechtbanken en kamers voor kantonzaken, zittingen op langere termijn plannen, zichzelf (herhaaldelijk) ►

uitstel verlenen voor het wijzen van de uitspraak en/of de datum van de uitspraak direct plaatsen op een halfjaar of langer.

In voornoemd persbericht kondigen de gerechtshoven nota bene reeds aan dat dit (in elk geval) de komende periode niet zal veranderen: 'Gezien de werkvoorraden kan het nog wel even duren voordat dit [het moment dat de gerechtshoven de uitspraaktermijnen kunnen nakomen; RZ] bij alle zaken zo ver is.'

Voor veel rechtzoekenden is een dergelijke vertraging in het bijzonder onverteerbaar, wanneer de opgegeven reden weliswaar verklaarbaar is, maar niet overtuigt. Hiervan is onder meer sprake wanneer het uitstel wordt onderbouwd met een beroep op de vakantieperiode en/of de werkdruk. Deze gaan immers in dezelfde

mate op voor rechtzoekenden en hun advocaten.

In zulke gevallen kan de vraag rijzen waarom de gerechtshoven (maar hetzelfde geldt ook voor de rechtbanken) de begrippen 'klemmende redenen' en/of 'overmacht' zo restrictief hebben uitgelegd. Welk belang hebben rechters erbij om geen nader uitstel te verlenen als het dossier vervolgens toch langere tijd op de hoek van hun bureau of in de kast blijft liggen? Met name voor rechtzoekenden die gebaat zouden zijn geweest bij een niet-verleend uitstel is het onbeantwoord blijven van deze vragen bijzonder wrang. Aangezien dit in het geheel niet aan rechtzoekenden valt uit te leggen, tast dit bovendien zonder meer, volledig onnodig, het vertrouwen van die rechtzoekenden in de rechtspraak aan. Nu dit vertrouwen sowieso al langere tijd

onder druk staat, is dit iets waar mijns inziens meer aandacht voor zou mogen zijn.

Voor die procedures, waarvan rechters voorzien dat zij niet de proces-snelheid zullen kunnen bijhouden die zij van rechtzoekenden en hun advocaten verlangen, worden zij dan ook opgeroepen om de begrippen 'klemmende redenen' en/of 'overmacht' ruim(er) uit te leggen en meer coulant om te gaan met het verlenen van een door (één van) partijen gewenst uitstel. ■

Reageren kan. Stuur uw e-mail naar redactie@advocatenblad.nl of een tweet naar [@advocatenblad](https://twitter.com/advocatenblad).

Rob Zwanenberg is advocaat bij Smart Advocaten in Eindhoven.

NOTEN

- 1 <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Landelijk-procesreglement-voor-civiele-dagvaardingszaken-bij-de-gerechtshoven.pdf>.
- 2 Met dien verstande dat in de procedures waarop niet een pilotreglement van de gerechtshoven Amsterdam of 's-Hertogenbosch van toepassing was, maar het voordien geldende landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de gerechtshoven, op de eerstvolgende roldatum na 1 september 2016 nog eenmaal een regulier uitstel wordt verleend overeenkomstig het in laatstgenoemd reglement voor de desbetreffende proceshandling bepaalde.
- 3 Voor de goede orde wordt opgemerkt dat de gerechtshoven hun werkwijzen in dit rolreglement niet volledig hebben geüniformeerd. Voor enkele voorbeelden waarin de werkwijzen zullen blijven verschillen, wordt korthedshalve verwezen naar de artikelen 2.9, 4.1 en 4.4 van het rolreglement.
- 4 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Nieuwe-regels-moeten-afwikkeling-civiele-dagvaardingszaken-in-hoger-beroep-vereenvoudigen.aspx>.
- 5 Het woord 'Dit' verwijst naar de alinea: 'Met de invoering van de nieuwe regels wordt een voorschot genomen op toekomstige wijzigingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Het wetboek wordt aangepast in verband met de invoering van het programma Kwaliteit en Innovatie (KEI), de digitaliserings- en moderniseringsoperatie van de Rechtspraak.'
- 6 <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Landelijk-procesreglement-voor-civiele-dagvaardingszaken-bij-de-rechtbanken-2016.pdf>.

Ik wil schikken, maar dan moet ik zeker zijn van de feiten. Wie kan mij helpen?

Goeie vraag.®

Meer weten over het antwoord op deze goeie vraag? Bel met onze forensische experts Mark Hoekstra op 088 676 94 33 of Peter Schimmel op 088 676 94 17.

(c) 2016 Grant Thornton Forensic & Investigation Services B.V. Alle rechten voorbehouden.

Grant Thornton

An instinct for growth

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur / Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal.

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk

T: +43 (0) 5412 / 64640 F: +43 (0) 5412 / 64640-15

M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

ADVOCaat CENTRAAL

SOFTWARE VOOR DE ADVOCATUUR

“ Het systeem kan met enkele klikken allerlei standaard brieven en processtukken genereren, ik gebruik mijn dicteerapparaat niet meer ”

mr. Arthur Scholtmeijer
Verdonk Advocaten

Tel. (035) 543 55 66

www.advocaatcentraal.nl

• De kracht van feiten •

Casus

Niets is zo frustrerend voor een eiser als die in zijn recht staat, maar geen voldoening kan vinden. Naast moreel gelijk gaat het dan veelal om financiële voldoening. Met feitelijke informatie kan een weloverwogen volgende stap worden genomen.

Feitenonderzoek

Iedereen kan zoeken, maar bruikbare gegevens vinden en efficiënt interpreteren is ons vakgebied. Wij presenteren u de achtergrond, de omstandigheden, de inkomensbronnen en het vermogen van de tegenpartij.

Interesse?

Neem dan geheel vrijblijvend telefonisch contact op met Jako van Slooten (0186-618377) of stuur een e-mail naar info@nobelinf.nl

Nobel

Van Koetsveldlaan 15 • 3273 AL Westmaas

Kantoor: Informatiebureau Nobel B.V.
Oprichting: 1978
Doelgroep: notariaat en advocatuur
Rechtsgebieden: alle rechtsgebieden

Civiele cassatie, procesbegeleiding of prejudiciële vraag bij de Hoge Raad?

Alt Kam Boer advocaten

Zie onze website www.altkamboer.com voor een track record over de afgelopen 15 jaar.
Vaste prijsafspraken mogelijk. Ook op basis van een toevoeging.

Info: mr H.J.W. Alt

PB 82228, 2508 EE Den Haag | T: 070 - 358 94 79 | F: 070 358 51 97 | E: alt@altkamboer.com

Skippi Sneltransport betrouwbaar in spoedleveringen

0800-389 58 54 www.skippi.nl

LGV-ADVOCATEN
zoekt
COLLEGA-ADVOCAAT

Langenberg Gürses Vleugel advocaten is een klein kantoor bestaande uit 4 advocaten met ruime ervaring.

Wij zijn per direct op zoek naar een sociaal gedreven **COLLEGA-ADVOCAAT** met een eigen praktijk of een **GEVORDERDE ADVOCAAT-STAGIAIR(E)**

- ✓ Hij/zij wil op basis van kostendeling samenwerken;
- ✓ Kennis van de civiele praktijk is een pré;
- ✓ Heeft ervaring op één of meer van de rechtsgebieden waarop wij werkzaam zijn: arbeidsrecht, sociaal zekerheidsrecht, strafrecht, asielrecht en internationaal migratierecht, huurrecht, burencrecht en personen- & familierecht.

Graag schriftelijke reacties naar
secretariaat@lgv-advocaten.nl

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met
Dundar Gürses [d.gurses@lgv-advocaten.nl] en
Ruud Vleugel [r.vleugel@lgv-advocaten.nl]

LGV Advocaten | Schoolplein 5a | 3581 PX Utrecht
030 - 737 08 60 | www.lgv-advocaten.nl

DÉ VERZEKERINGSSPECIALIST VOOR NOTARIAAT EN ADVOCATUUR

Ron Borgdorff is verzekeringsspecialist voor notarissen, advocaten en vrijgevestigde juristen. Ron kent de specifieke risico's van deze juridische beroepsgroepen. Met ruim 25 jaar ervaring staat hij borg voor een persoonlijk, gedegen advies op maat en korte lijnen.

U wilt een financieel adviseur met verstand van úw zaken?

Neem contact op voor een afspraak.
Bel 033-20 35 000 of mail naar
ron@ronborgdorff.nl

WWW.RONBORGDOFF.NL
van Boetzelaerlaan 24H
3828 NS Hoogland

RON BORGDOFF
FINANCIËEL ADVISEUR VOOR
NOTARIAAT & ADVOCATUUR

ADVISEUR
RUIM
25
JAAR
IN
NOTARIAAT & ADVOCATUUR

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA:
BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID • GELD- EN FRAUDE
• ARBEIDSONGESCHIKTHEID • RECHTSBIJSTAND • RECONSTRUCTIE

Juridische kwesties
die zijn weggezaakt

Onrechtmatige daad en eigen schuld

DOOR / HALIME CELIK & RENEE JACOBS

Hoe kan een aansprakelijke partij de benadeelde ook alweer eigen schuld tegenwerpen?

Als de schade van een daad mede een gevolg is van een omstandigheid die aan de benadeelde kan worden toegerekend, kan niet voorbij worden gegaan aan het leerstuk van de eigen schuld.¹ Het leerstuk ziet op de vermindering van de vergoedingsplicht die ná de vestiging van aansprakelijkheid aan de orde dient te komen. De aansprakelijke partij kan dan de benadeelde eigen schuld tegenwerpen op de voet van artikel 6:101 lid 1 Burgerlijk Wetboek (BW). Met een beroep op eigen schuld zegt de veroorzaker in feite: 'Ja ik mag dan wel aansprakelijk zijn, maar de benadeelde heeft de schade ook – deels – aan zichzelf te danken!'² Het gaat daarbij om een omstandigheid die de benadeelde kan worden toegerekend (ex art. 6:98 BW) omdat hij zich anders heeft gedragen dan in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs van hem mocht worden verwacht. Een omstandigheid die heeft bijgedragen aan het ontstaan van de schade is bepalend en niet de mate van schuld. Bekend voorbeeld is het niet-dragen van de autogordel, waarna een verkeersongeval plaatsvindt door een onrechtmatigheid van een andere weggebruiker. Voor de beoordeling van het aandeel in het ontstaan van de schade hebben we de figuur van de causale verdeling, waarbij het gaat om de in evenredigheid naar de mate waarin ieder tot het ontstaan van de schade heeft bijgedragen. De concrete omstandigheden van het geval zijn bepalend voor de uiteindelijke verdeling naar

evenredigheid.³ Het percentage eigen schuld dat in mindering moet worden gebracht, is in cassatie niet toetsbaar vanwege de feitelijke aard ervan.⁴ Nadat de causale verdeling is vastgesteld, laat de billijkheidscorrectie nog ruimte voor een andere uitkomst (art. 6:101 BW laatste zin).⁵ Hier kan de mate van verwijtbaarheid wel een rol spelen. Factoren zoals de aard van de aansprakelijkheid, de aard en omvang van de schade, de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten en het bestaan van een verzekering kunnen een (billijkheids)correctie rechtvaardigen.⁶ De grenzen van de schadevergoedingsverplichting worden door de redelijkheid bepaald. Ook ethische overwegingen kunnen daarbij een rol spelen. Zo kan bij een mislukte sterilisatie van de benadeelde niet worden gevegd dat voor de beperking van de omvang van de schade de zwangerschap wordt afgebroken. Op de aansprakelijke partij die zich beroept op de rechtsgevolgen van

eigen schuld – de vermindering van de vergoedingsplicht – rust volgens artikel 150 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering de stelplicht en bij voldoende betwisting door benadeelde de bewijslast van al die feiten waarvan het materiële recht het ingeroepen rechtsgevolg afhankelijk heeft gesteld.⁷ Als de aansprakelijke partij de rechtsfeiten voor een beroep op eigen schuld niet voldoende kan motiveren, dan strandt in beginsel dat beroep wegens de aan het bewijslast gekoppelde bewijsrisico en dient de schade volledig te worden vergoed. Een succesvol beroep op eigen schuld heeft ook in evenredigheid haar doorwerking in de verplichting tot vergoeding van de (buiten)gerechtelijke kosten. De billijkheid van het doorvoeren van een correctie op deze kosten dient te worden beoordeeld op basis van alle omstandigheden van het concrete geval.⁸

Halime Celik en **Renee Jacobs** zijn advocaat bij Boumans & Partners Advocaten in Maastricht.

NOTEN

- 1 De rechter past overigens niet-ambtshalve het leerstuk van de eigen schuld toe, maar eerst nadat daarop een voldoende gemotiveerd beroep daarop wordt gedaan (*T&C BW*, Boek 6, art. 101).
- 2 Ook wel aangeduid als een zelfstandig of bevrijdend verweer.
- 3 Het zou zelfs voornamelijk berusten op intuïtief inzicht (Akkermans & Van Dijk, *AV&S* 2012/17).
- 4 Boonekamp, *Schadevergoeding*, artikel 6:101 BW, aant. 22.3.
- 5 In de praktijk is deze correctie eerder uitzondering dan regel.
- 6 *Handboek Personenschade* maart 2014, nr. 5092-13.
- 7 Uit 'enige bijzondere regel', geschreven of ongeschreven recht kan een van de hoofdregel afwijkende bewijslastverdeling voortvloeien (Parlementaire Geschiedenis Bewijsrecht, p. 89).
- 8 HR 21 september 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA7624.

NOVEX is een multi-disciplinaire vereniging voor executeurs, vereffenaars en levensexecuteurs. De verschillende beroepsgroepen werken binnen NOVEX samen om de (levens-)executeur en de vereffenaar te professionaliseren. De vereniging telt ruim 200 leden, die vanuit hun werk als onder meer (kandidaat-)notaris, advocaat, bankier, belastingadviseur, zelfstandig adviseur of vanuit een goed doel betrokken zijn bij de afwikkeling van nalatenschappen.

Na het volgen van de leergang executele en vereffening kunt u lid worden van NOVEX. Leden kunnen bij NOVEX o.a. (verdiepings-)cursussen volgen, aan regiobijeenkomsten deelnemen en deel uit maken van een professioneel netwerk. Een lid dat aan de vereisten voldoet kan zich laten certificeren en als gecertificeerd NOVEX-lid opgenomen worden in het ledenbestand.

Voor deelname aan de leergang is kennis van het erfrecht vereist. Om aan deze toegangseis te voldoen, wordt de cursusdag erfrecht/executele op 10 maart 2017 georganiseerd.

Leergang executele en vereffening

In de Leergang executele en vereffening kunnen executeurs en vereffenaars hun kennis en kunde verder ontwikkelen door het volgen van een intensieve opleiding. In de leergang worden zowel de juridische onderwerpen als de praktische onderwerpen behandeld. Wat mag en kan een executeur/vereffenaar? Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen een executeur en vereffenaar? Welke 'valkuilen' zijn er? Deze onderwerpen komen aan de orde op 6 en 7 april 2017. Op 12 mei 2017 worden de praktische kanten nader besproken en wordt aan de hand van een of meer casusposities het geleerde in praktijk gebracht.

LEERGANG EXECUTELE en VEREFFENING nieuwe stijl

Donderdag 6 april,
vrijdag 7 april en
vrijdag 12 mei
2017.

Data & tijden:

Donderdag 6 april 2017 van 9.30 uur tot 19.30 uur. (met overnachting)

Vrijdag 7 april 2017 van 9.00 uur tot 17.00 uur.

Vrijdag 12 mei 2017 van 12.30 uur tot 17.00 uur met lunch om 12 uur en een afsluitende borrel om 17.00 uur.

Locatie: Driebergen

Kosten:

€ 1.750,- (excl. BTW, inclusief lunches, diner, overnachting, borrel en cursusmateriaal), 17 PE-punten worden aangevraagd bij KNB, EPN en RB. U ontvangt een bewijs van deelname.

Docenten:

De heer O.A. Balkenende

Mevrouw mr. E. van den Brink-Baggerman

Mevrouw mr. C.G.C. Engelbertink

Mevrouw mr. P.G. Knoppers

De heer prof. mr. dr. W.D. Kolkman

Mevrouw prof. mr. T.J. Mellema-Kranenburg

De heer prof. mr. dr. B.M.E.M. Schols

Voor informatie en voorwaarden lidmaatschap en certificering NOVEX zie: **www.novex-executeur.nl**

Voor vragen of informatie: **mr. Anneke Rookmaker,**
info@novex-executeur.nl, 020-3882928.

U kunt zich aanmelden via
de website van NOVEX:

www.novex-executeur.nl

NOVEX

KRONIEKEN

BESTUURSPROCESRECHT
INSOLVENTIERECHT
PERSONEN- EN FAMILIERECHT

*Maar lieve mevrouw,
ik kan toch geen nieuw
fait accompli herroepen?*

INHOUD

Kroniek Bestuursprocesrecht

- 71** Bekendmaken, verzenden en ontvangen
- 72** Verschoonbaarheid
- 73** Belang
 - 73** Procesbelang
 - 73** Rechtstreeks, eigen, afgeleid en objectief belang
 - 74** Concurrentie
 - 74** 'Van enige betekenis'
 - 74** Afstand
- 74** Bezwaarschrift
- 75** Beroep niet-tijdig beslissen
- 75** Relativiteit
- 76** Bewijs
- 77** Boeteprocesrecht
- 77** Incidenteel hoger beroep
- 78** Goede procesorde
- 78** Finale geschilbeslechting
- 78** Proceskosten
- 78** Overige (hoger)beroepsperikelen
- 79** Misbruik van (proces)recht
- 79** Slot

Kroniek Insolventierecht

- 80** Pandrecht
- 80** Redelijke termijn separatisten
- 81** Overwaardearrangement
- 81** Bestuurdersaansprakelijkheid
- 82** Fiscaal
- 82** Faillissementspauliana
- 82** Renvooi
- 82** Pre-pack
- 83** Hoor en wederhoor
- 83** Faillissement vof
- 83** Non-concurrentiebeding
- 83** Schorsing geding ex artikel 29 Fw
- 84** 403-verklaring
- 84** Verrekening
- 84** Crediteurencommissie
- 84** WSNP
- 85** Internationale aspecten
- 86** Girale betaling
- 86** Huur
- 87** Verzet faillietverklaring
- 87** Aansprakelijkheid curator
- 87** Verzoek tot bevel aan curator
- 88** Faillissementsgijzeling
- 88** Bewaring administratie
- 88** Aanhangig appel

Kroniek Personen- en Familierecht

- 89** Kinderalimentatie
 - 89** Kindgebonden budget/alleenstaande-ouderkop
 - 89** Uitspraak een wijziging van omstandigheden?
 - 89** Verhaal Sociale Dienst
 - 89** Forfaitair stelsel?
- 90** Partneralimentatie
 - 90** Behoeft en kgb/alleenstaande-ouderkop
 - 90** Afbouw alimentatie
 - 90** Behoeft voldoende onderbouwd?
- 91** Omgangsondertoezichtstelling
- 91** Huwelijksvermogensrecht
 - 91** Vervalbeding
 - 91** Verknochtheid ontbindingsvergoeding
 - 92** Verzwegen gemeenschapsgoederen
 - 92** Artikel 1:81 BW en kosten advocaat/mediator
- 92** Relatievermogensrecht
 - 92** Verjaring vergoedingsrecht op grond van samenlevingsovereenkomst
- 93** Wettelijke rente
- 93** Procesrecht
 - 93** Verjaring bij proces-verbaal vastgelegde overeenkomst
 - 93** Verdeling ten overstaan van de notaris
- 93** Wet- en regelgeving

COLOFON

November 2016

96e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 8 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Samenstelling

Nathalie Gloudemans-Voogd

Advocaat-redactieleden

Leonard Böhrer, Halime Celik, Jack Linssen, Martijn Maathuis, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiaan Oberman, Marc Padberg, Theo van Schagen, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Illustraties

Floris Tilanus

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2016-7, Kroniek Bestuursprocesrecht, p.
Adv.bl. 2016-7, Kroniek Insolventierecht, p.
Adv.bl. 2016-7, Kroniek Personen- en Familierecht, p.

Aan dit nummer werkten mee

Inge Beulen, Jan Coen Binnerts, Marieke Dankbaar, Floris Dix, Arjen van Haandel, Aubrey Klerks-Valks, Jaap van der Meer, Muriëlle van der Plas, Jackien Quirijnen, Christiane Verfuurden, Liesbeth Willemsen en Suzan Winkels-Koerselman

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten. De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 240 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailtendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan. Valt de aanvang van een abonnement niet samen met het kalenderjaar, dan wordt over het resterende gedeelte van

dat jaar een evenredig deel van de abonnementsprijs in rekening gebracht. Het abonnement kan alleen schriftelijk tot uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Voor vragen over uw abonnement kunt u contact opnemen met Boom distributiecentrum via tel. 0522-23 75 55 of tijdschriften@boomdistributiecentrum.nl.

Adreswijzigingen

Boom distributiecentrum via tel. 0522-23 75 55 of tijdschriften@boomdistributiecentrum.nl. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advises

Maarten Schüttel

Advertentiedeelnamen

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024 - 360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervaardigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervaardiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

KRONIEK BESTUURSPROCESRECHT

DOOR / JAN COEN BINNERTS & MARIEKE DANKBAAR

Voor deze kroniek vormden de tussen 1 juli 2015 en 30 juni 2016 in *AB Rechtspraak Bestuursrecht* ('AB') of *Jurisprudentie Bestuursrecht* ('JB') gepubliceerde uitspraken het uitgangspunt. In de afgelopen kroniekperiode kwam het thema misbruik van procesrecht opnieuw regelmatig terug. Verder ontwaarden wij onder meer enige ontwikkeling bij het belanghebbendenbegrip in relatie tot milieubesluiten en verduidelijkingen bij de relativiteitsregel, met name in concurrentieverhoudingen. Markant was de aandacht die er lijkt te ontstaan voor bewijsrechtelijke vragen, niet alleen bij boetebesluiten maar ook in het gewone bestuursprocesrecht. Daarnaast waren er natuurlijk de *usual suspects*, zoals verzendperikelen en termijneleed.

BEKENDMAKEN, VERZENDEN EN ONTVANGEN

Als besluiten niet op de juiste wijze zijn bekendgemaakt, dan treden ze niet in werking en sorteren ze dus ook geen rechtsgevolg. Dat leidt tot juridisch 'geneuzel' over de reden van niet-ontvankelijkheid van een te laat ingediend bezwaarschrift tegen die niet in werking getreden besluiten. Dat geneuzel heeft echter wel relevantie voor het bestuursprocesrecht. De staatssecretaris van Economische Zaken had bezwaarschriften tegen dwangsombesluiten niet-ontvankelijk verklaard wegens niet-verschoonbare termijnoverschrijding. In beroep had de staatssecretaris echter niet aannemelijk kunnen maken dat de dwangsombesluiten per post waren verzonden en op die wijze overeenkomstig artikel 3:41 Algemene wet bestuursrecht (Awb) waren bekendgemaakt. Gelet hierop concludeerde het CBb (27 mei 2016, *AB* 2016, 259) dat bij de bestreden besluiten de bezwaarschriften van appellanten weliswaar terecht niet-ontvankelijk waren verklaard, maar dat de niet-ontvankelijkverklaring had moeten worden gebaseerd

op het feit dat de besluiten niet in werking waren getreden en daarom geen rechtsgevolg sorteerden, en dus ook (nog) niet vatbaar waren voor bezwaar. Dat maakt toch een hortje verschil.

In het kader van de dwangsomregeling van de artikelen 4:17 e.v. Awb is het voldoende als een bestuursorgaan binnen de beslistermijn een besluit neemt en aan de aanvrager toezendt, ook al vindt de correcte bekendmaking ervan – vereist voor inwerkingtreding en aanvang van de beroepstermijn – pas later plaats, aldus de CRvB 15 april 2015 (*JB* 2015, 119). Hier was een besluit wel tijdig aan de aanvrager toegezonden, maar pas later – en te laat – aan diens gemachtigde. In een uitspraak van 27 mei 2015 (*AbRS*, *JB* 2015, 129) ging het om de vraag of er op tijd was besloten op een aanvraag, dan wel er van rechtswege een besluit was ontstaan. Het besluit was genomen, en gezonden naar het adres van de aanvrager, echter met diens dochter als geadresseerde. De Afdeling had er geen moeite mee en overwoog dat het tijdig was genomen en bekendgemaakt; dat dit laatste niet op juiste

wijze was gebeurd, deed daar niet aan af nu aannemelijk was dat betrokkene tijdig op de hoogte was geraakt van het besluit.

Verzending werd bewezen geacht door overlegging van een rapport door een bijstandsconsulent, waarin hij beschreef dat hij tezamen met een handhaver een besluit om een uitkering op te schorten op een bepaalde dag in de brievenbus van de appellant had gedeponeerd. Daarmee was aannemelijk gemaakt dat het besluit daadwerkelijk op die dag was bezorgd (CRvB 13 oktober 2013, *JB* 2013, 210). Wij leerden altijd dat de zienswijzentermijn hard was, maar ook dat is soms te kort door de bocht. In *AbRS* 20 januari 2016 (*JB* 2016, 44) was tijdig een pro forma zienswijze ingediend die zes weken na het eind van de termijn werd aangevuld. De Afdeling aanvaardde niet dat het College dit stuk niet had behandeld, want daar was gelet op de besluitvorming best ruimte voor geweest. Iemand die getracht had een zienswijze via een door de gemeente daartoe opgesteld webformulier te verzenden, kwam in *AbRS* 20 januari 2016 (*JB* 2016, 45) daarentegen van een koude kermis

thuis. De gemeente had niets ontvangen en uit zijn screenprint bleek niet dat hij het ook wel echt verzonden had.

Ronduit archaisch doet de uitspraak van de Afdeling van 16 maart 2016 (*JB* 2016, 90) aan. Een partij had per fax een zienswijze ingediend, terwijl was aangegeven dat dit schriftelijk of mondeling kon. Gedeputeerde Staten aanvaardden de fax niet als zodanig en stelden de partij in de gelegenheid om de zienswijze alsnog in te dienen op de 'toegelaten wijze'. Die deed dat niet, waarop die zienswijze buiten behandeling werd gelaten. De Afdeling kon dat allemaal prima volgen, want een fax had op grond van de memorie van toelichting bij artikel 2:15 Awb te gelden als elektronisch verkeer, en die route was door Gedeputeerde Staten nu eenmaal niet opengesteld.

Verschoonbaarheid

Het CBR had de gewoonte om onder besluiten tot het ongeldig verklaren van een rijbewijs en het opleggen van een alcoholslotprogramma te vermelden dat weliswaar bezwaar openstond, maar dat volgens vaste jurisprudentie het geen zin had om dat te doen met het argument dat men ook al van de strafrechter een sanctie had gekregen. Dat was jarenlang juist en zal het CBR veel werk hebben bespaard. Maar toen die vaste jurisprudentie ging schuiven, kwam er natuurlijk een geadresseerde buiten de termijn in bezwaar, stellende door deze mededeling op het verkeerde been te zijn gezet, waardoor de overschrijding van de bezwaartermijn hem moest worden vergeven. Bij de rechtbank vond hij gehoor, bij de Afdeling niet (*AbRS* 2 december 2015, *JB* 2015, 12).

In de zaak van 29 juli 2015 (*AbRS*, *AB* 2015, 265) lijkt het erop dat burgemeester en wethouders in een bestemmingsplanprocedure zelf een nieuwe termijn voor het indienen van een beroepschrift hadden gecreëerd, om zo binnen die nieuwe beroepstermijn nog tijdig zelf beroep in te kunnen stellen tegen een tegelijk met

het bestemmingsplan ter visie gelegd provinciaal aanwijzingsbesluit. Dat laat de Afdeling niet zomaar toe: burgemeester en wethouders konden en moesten op de hoogte zijn van de omstandigheid dat met de terinzagelegging van het bestemmingsplan en de daarbij behorende stukken, waaronder dat aanwijzingsbesluit, de beroepstermijn was aangevangen. Zelf ingevolge de Wet ruimtelijke ordening (*Wro*) belast met de bekendmaking en terinzagelegging van een provinciaal aanwijzingsbesluit, konden zij daar niet naar geloven in gaan schuiven. Een andere opvatting zou met zich brengen dat een gemeentebestuur zelf verschoonbaarheid van haar eigen overschrijding van de beroepstermijn zou kunnen bewerkstelligen.

Professionele partijen worden niet snel in bescherming genomen als het gaat om termijnoverschrijdingen. Zo oordeelde het College van Beroep voor het bedrijfsleven (*CBb*) op 7 oktober 2015 (*AB* 2015, 399) dat van professionele partijen op de spoormarkt kan worden verwacht dat, als zij zouden hebben getwijfeld over de vraag of een mogelijk beroep tegen een besluit van de Autoriteit Consument & Markt (*ACM*) tijdig en opportuun zou zijn, het op hun weg had gelegen om daarover deskundig advies in te winnen.

Problemen met het uploaden van een groot bestand als bijlage bij een beroepschrift, op de laatste dag van de beroepstermijn, leidend tot het een dag te laat indienen van het beroepschrift, waren geen reden

voor coulance. Indien de website van *rechtspraak.nl* het aantal te verzenden MB's van het beroepschrift met bijlagen, waaronder een benodigde MRI-scan, niet kon verwerken, had appellant ervoor kunnen kiezen eerst het beroepschrift (tijdig) in te dienen en de scan later te versturen (*CRvB* 30 september 2015, *AB* 2016, 65). Opletten dus, straks ook met programma KEI.

Een in Turkije woonachtige vrouw raakte buiten haar schuld pas na de bezwaartermijn bekend met een aan haar gericht besluit van de Sociale Verzekeringsbank (*SVB*). Zij diende binnen vier dagen een bezwaarschrift in, dat zij per gewone post verstuurde. De brief deed er achttien dagen over om de *SVB* te bereiken en arriveerde daar dus buiten termijn van twee weken na kennisneming van het besluit, die volgens vaste jurisprudentie geldt om de termijnoverschrijding verschoonbaar te achten. De Afdeling rekende het betrokkene toch niet aan dat de brief er zo lang over deed en achtte haar bezwaar ontvankelijk (*AbRS* 4 december 2015, *JB* 2015, 22).

en dus wil ik de kamer er bij deze op wijzen, met alle respect, dat zij neuzelt over iets dat de facto helemaal niet heeft plaatsgevonden...

BELANG

Procesbelang

Als de betogingsbeperkingen van de burgemeester je te veel belemmeren, en je om die reden de betoging niet start, dan loop je het risico dat je geen procesbelang meer hebt als je tegen die beperkingen opkomt. Dat vond althans de rechtbank, maar de Afdeling oordeelde anders, omdat appellant had medegedeeld dat met de betoging alsnog zou worden aangevallen zodra de beperkingen zouden worden opgeheven (AbRS 20 mei 2015, *AB* 2015, 374).

Belang bij beoordeling van een beschikking tot invordering van een dwangsom vervalt als het bestuursorgaan de verbeurde dwangsommen ondertussen heeft laten verjaren. Dan is er geen procesbelang meer en volgt alsnog niet-ontvankelijkverklaring, aldus AbRS 22 juli 2015 (*JB* 2015, 160) en 26 april 2016 (*JB* 2016, 130). Dat geldt ook voor belang bij beoordeling van een dwangsbesluit zelf, als de invorderingsbevoegdheid is verjaard, tenzij er bijzondere omstandigheden aan de orde zouden zijn; zie AbRS 20 januari 2016 (*JB* 2016, 43). Een partij die belang heeft bij handhaving van bestuursrechtelijke voorschriften jegens een derde kan die handhaving afdwingen, bijvoorbeeld door een dwangsbesluit te vragen en ook invordering van verbeurde dwangsommen te verlangen, als de overtredding niet tijdig wordt beëindigd. Maar is die eenmaal beëindigd, ook al gebeurt dit na de begunstigingstermijn, dan vervalt alsnog zijn belang bij die invordering en verliest hij zijn procesbelang, zo leert AbRS 28 oktober 2015 (*JB* 2015, 203). Een veehouder ontving een besluit waarbij een bepaalde leges werd verminderd, omdat de Dienst Regelingen meende dat hij bij nader inzien minder land in productie had dan aanvankelijk gedacht. Met de verminderde leges had de veehouder geen probleem, maar hij voorzag in verband met nieuwe meststoffenwetgeving dat de aanname dat hij minder land in bedrijf had, hem later zou opbreken

en tekende daarom bezwaar aan. Dat werd niet-ontvankelijk verklaard wegens het ontbreken van procesbelang en daar was het CBb het mee eens (10 november 2015, *JB* 2016, 19).

Rechtstreeks, eigen, afgeleid en objectief belang

Om als belanghebbende te kunnen worden aangemerkt, dient een natuurlijk persoon een voldoende objectief en actueel, eigen en persoonlijk belang te hebben, dat hem in voldoende mate onderscheidt van anderen en dat rechtstreeks wordt geraakt door het besluit (zie AbRS 26 oktober 2015, *AB* 2015, 419). Een bijzondere toepassing van het belanghebbendenbegrip, die afwijkt van de algemene uitleg van dat begrip zoals hiervoor weergegeven, werd gegeven in de Haaksbergen-Monstertruckzaak. Daarbij werd aansluiting gezocht bij de zogenaamde Zwarte Pietzaak van 14 november 2014 (*AB* 2015, 55) die wij in de vorige kroniek bespraken. De rechtbank oordeelde dat het antwoord op de vraag hoe een burgemeester dient te beoordelen of de veiligheid van bezoekers van een evenement voldoende is gewaarborgd, een zaakoverstijgend belang heeft; niet slechts voor de burgemeester van Haaksbergen, maar ook voor andere burgemeesters. Het was volgens de rechtbank voorts niet aanvaardbaar dat een strikte toepassing van het belanghebbendenbegrip ertoe zou leiden dat het belang van de veiligheid van bezoekers bij een evenementenvergunning in een bestuursrechtelijk geschil niet aan de orde zou kunnen worden gesteld. De rechtbank oordeelde dat het eenieder van wie aannemelijk moest worden geacht dat hij in ernstige mate rechtstreeks getroffen was door het ongeval met de monstertruck en daarvan letsel had ondervonden, belanghebbende was (Rb. Overijssel 28 oktober 2015, *AB* 2016, 12). In de Groningse gaswinningzaak (AbRS 18 november 2015, *AB* 2016, 82 en *JB* 2015, 218) werd de kring van belanghebbenden dan weer wat anders ingevuld. Het beroep van

de Stichting Vrienden van Groningen Centraal! werd niet-ontvankelijk verklaard wegens een nauwe band met een politieke partij. De individuele klachten werden vervolgens zo veel mogelijk geclusterd besproken vanuit een algemeen belang gedachte; de normaliter gesubjectieerde insteek van het bestuursprocesrecht werd zo naar de achtergrond geplaatst. Als fundamentele rechten in het geding zijn, leidt dat ook tot een wat ruimer belanghebbendenbegrip, zo was al eerder uitgemaakt. Een voorbeeld: de werknemer die voor de voortzetting van zijn arbeidsrelatie afhankelijk is van een door zijn werkgever aan te vragen tewerkstellingsvergunning heeft een eigen belang bij het besluit tot afwijzing daarvan; AbRS 17 juni 2015 (*JB* 2015, 142). Enigszins vergelijkbaar was de casus die in AbRS 4 mei 2016 (*JB* 2016, 118) voorlag: de eigenaar van een schip had het aan een derde overgelaten om op diens naam een Rijnvaartverklaring, een soort vergunning voor een schip om zonder beperkingen over de Rijn te mogen varen, aan te vragen. Dat was ook gelukt, maar op enig moment waren die op naam van de derde gestelde verklaringen ingetrokken. De eigenaar werd belanghebbend geacht bij dit besluit omdat de aanwezigheid van zo'n verklaring de waarde van het schip verhoogde. De intrekking raakt dus het eigendomsrecht van de eigenaar.

Praxis had haar oog laten vallen op een bepaald terrein en daarover al enige malen met de gemeente gesproken toen de gemeente een bestemmingsplan vaststelde dat die plannen doorkruiste. Voor het zijn van belanghebbende is het hebben van plannen voor een terrein binnen het plangebied echter niet voldoende. De lat, die gevormd werd door de uitspraak van 4 februari 2015 (*AB* 2015, 132) – waar een partij een intentieovereenkomst met de gemeente had en een overeenkomst met de eigenaar – werd hier bij lange na niet gehaald. Praxis was geen belanghebbende (AbRS 16 december 2015, *JB* 2016, 25).

De Arbeidsinspectie beval een aan-
nemer tot stillegging van een werk.
Degene die bij uitvoering belang
had en met de meerkosten van de
stillegging geconfronteerd vreesde
te worden, had bij dat besluit slechts
een afgeleid belang; AbRS 6 januari
2016 (*JB* 2016, 38). Aandeelhouders
en obligatiehouders van SNS Bank
zochten een rechtsingang bij de het
CBB om een besluit van De Neder-
landsche Bank ten aanzien van SNS
genomen aan de vooravond van de
onteigening te bestrijden. Ook zij
hadden echter slechts een afgeleid
en aan SNS parallel belang, en waren
daarom niet-ontvankelijk (CBB 10 mei
2016, *JB* 2016, 143).

Een kiesgerechtigde onderscheidt
zich in onvoldoende mate van grote
aantallen andere personen als hij
opkomt tegen een besluit van de
Kiesraad om een referendum toe te
laten, in dit geval met het argument
dat met de daarvoor benodigde
ondersteuningsverklaringen zou zijn
gesjoemeld. Die heeft dus geen recht-
streeks eigen en persoonlijk belang
en is daarom geen belanghebbende,
aldus AbRS 26 oktober 2016 (*JB* 2016,
213). Wie is dan wel belanghebbende
– wie onderscheidt zich in voldoende
mate van willekeurige anderen – bij
een generieke ontheffing om met een
helikopter in de provincie Utrecht te
mogen landen? Wij weten het niet,
maar de belanghebbende die op meer
dan anderhalve kilometer van het
dichtstbijzijnde fysiek geschikte veld-
je woonde, was dat in elk geval niet
(AbRS 23 maart 2016, *JB* 2016, 94).
Een biologisch vader van een kind,
die is ontheven uit het ouderlijk
gezag, heeft geen rechtstreeks belang
bij een indicatiebeslissing ten behoe-
ve van zijn kind op grond van de Wet
op de jeugdzorg (CRvB 6 april 2016,
JB 2016, 111).

De huurder van een auto die verkeerd
parkeert en zijn auto weggesleept
ziet worden, is weer wel belangheb-
bende bij het besluit tot toepassing
van bestuursdwang, ook al kan het
College de kosten ervan krachtens
de Wegenverkeerswet slechts op de

eigenaar verhalen. Klinkt logisch,
maar de rechtbank was toch ergens
verdwaald in het belanghebbenden-
begrip blijkens AbRS 25 mei 2016
(*JB* 2016, 135): dat overkomt dus de
besten.

Concurrentie

Een belang moet niet alleen recht-
streeks en objectief zijn, het moet ook
actueel zijn. Is het niet meer actueel,
dan kan een concurrentiebelang
nog soelaas bieden, maar dan moet
daarvan wel sprake zijn. In de zaak
rondom de concessieverlening voor
openbaar busvervoer in een bepaald
gebied ging het om alle verschillende
aspecten van het belanghebbenden-
begrip. Een besluit om een verleende
ov-concessie met twee jaar te ver-
lengen, werd onder meer bestreden
door concurrent Veolia, die echter
indertijd, bij aanbesteding van de
concessie, niet had meegedongen.
Die werd daarom als niet-belangheb-
bend aangemerkt in CBB 29 decem-
ber 2015 (*JB* 2016, 55 en *AB* 2016, 131).
Opvallend, want door het besluit was
Veolia toch weer voor twee extra jaren
van dat deel van de markt afgesloten,
dus hoezo niet rechtstreeks in belang
geschaad?

‘Van enige betekenis’

Volgens vaste jurisprudentie van de
Afdeling bestuursrechtspraak waren
eigenaren en bewoners van percelen
waarop milieugevolgen van de inrich-
ting *konden* worden ondervonden, be-
langhebbenden bij het verlenen van
een milieuomgevingsvergunning.
Daarbij was tot dusver niet van belang
in welke mate die milieugevolgen kon-
den worden ondervonden. In AbRS 13
januari 2016 (*JB* 2016, 41) werd de be-
langhebbendheid echter al een beetje
anders beoordeeld. Iemand die op
1.700 meter van een emissiepunt van
de Hoogovens woonde, werd geacht
geen belanghebbende te zijn bij een
besluit om de norm voor uitstoot van
zwaveldioxide te wijzigen. De bijdrage
van de inrichting aan het ter plaatse
van zijn woning gemeten gehalte was
– overigens volgens een *berekening*

van verweerder – zeer minimaal.

De Afdeling bestuursrechtspraak
overwoog in de zaak van 16 maart
2016 (*AB* 2016, 256) expliciet dat in het
vervolg voor de belanghebbendheid
bij een milieuomgevingsvergunning
aannemelijk moet zijn dat ter plaatse
van de woning of het perceel van de
betrokkene gevolgen *van enige beteke-
nis* kunnen worden ondervonden.

Afstand

Uit AbRS 13 januari 2015 (*JB* 2016,
40) blijkt dat in het kader van een
bestemmingsplan een proces-
partij die op een afstand woont van
driehonderd à vijfhonderd meter van
een plangebied waarop geen zicht
bestaat, toch belang zou kunnen
hebben, namelijk als het plan een
risicovolle activiteit toestaat en zijn
woning binnen het daarbij behoren-
de risicogebied zou liggen. Dat was
echter in deze zaak niet aan de orde.
Dat appellant wel door het risico-
gebied moest rijden, maakt hem
geen belanghebbende, omdat hij zich
daarmee onvoldoende onderscheidde
van anderen die ook gebruikmaken
van die wegen.

BEZWAARSCHRIFT

Wanneer is een bezwaarschrift ook
daadwerkelijk een bezwaarschrift?
Een bezwaarschrift moet in elk geval
het besluit waartegen bezwaar wordt
gemaakt vermelden en de reden(en)
van het bezwaar. Maar uitdrukkelijk
de term ‘bezwaar’ noemen is niet
nodig: als maar duidelijk te kennen
wordt gegeven dat en waarom je het
niet eens bent met de (berekening
van de) hoogte van de Ziektewetuitke-
ring en dat je daarom een ‘aanvulling’
wilt hebben, is dat op zich genoeg;
ook als de brief niet gericht wordt aan
de afdeling bezwaar en beroep, maar
aan de uitvoeringsafdeling (CRvB
2 juli 2015, *AB* 2015, 344). Ook een
duidelijk bezwaar betrof de e-mail
van een politiefunctionaris, waarin
in duidelijke en ondubbelzinnige
bewoordingen was uiteengezet dat hij
het niet eens was met het stopzetten
van zijn salarisbetaling en waarom

doorbetaling van het salaris aangewezen was. Hij had daarnaast in twee telefoongesprekken aangegeven het niet eens te zijn met het besluit. Dit betekende dat appellant, binnen de bezwaartermijn, meerdere keren expliciet, ondubbelzinnig en gemotiveerd had duidelijk gemaakt dat hij het niet eens was met het stopzetten van zijn salarisbetalingen. De korpschef had daarom niet zonder meer doorslaggevend betekenissen mogen toekennen aan de in de laatste alinea vermelde zin van appellant dat hij zich, bij gebreke van salarisdoorbetaling, zou beraden op gepaste (rechts)maatregelen (CRvB 15 oktober 2015, AB 2016, 181).

Volgens de wet kan uitsluitend schriftelijk bezwaar worden gemaakt. Maar ook de schriftelijke weergave door een UWV-medewerker van mondeling kenbaar gemaakte bezwaren is onder omstandigheden aan te merken als (voorlopig) bezwaarschrift. In CRvB 13 mei 2015 (AB 2015, 367) was in geschil of de telefoonnotitie van het gesprek tussen appellant en het Klanten Contact Centrum van het UWV om deze reden als bezwaarschrift aangemerkt had moeten worden. Zoals al wel bekend, worden aan de motivering van een bezwaarschrift geen al te hoge eisen gesteld, tenzij het bezwaarschrift geen zodanig concrete grond bevat dat daartegen verweer kan worden gevoerd. Het bezwaarschrift in de zaak AbRS 6 januari 2016 (AB 2016, 172) beperkte zicht tot: 'De grondslag van de aanschrijving is onjuist, en voor zo ver al juist is het rechtsgevolg buitenproportioneel.' Hoewel summier, was daarmee voldoende concreet te kennen gegeven waarom appellant zich niet met het besluit kon verenigen.

BEROEP NIET-TIJDIG BESLISSEN

Artikel 6:12 Awb stelt beroep open tegen niet-tijdig beslissen op een aanvraag, maar verlangt in de regel wel dat de aanvrager eerst een ingebrekestelling heeft verstuurd met een termijn van twee weken. Die kan

achterwege blijven als spoed zich daartegen verzet, aldus artikel 6:12, lid 3 Awb. In CRvB 27 mei 2015 (JB 2015, 152) hadden de aanvragers van maatschappelijke ondersteuning zo'n ingebrekestelling doen uitgaan, maar zes dagen later werd de situatie alsnog nijpend(er) en stelden zij beroep in. De Raad oordeelde dat ook na de ingebrekestelling de situatie nog kan intreden dat deze achterwege kon of had kunnen blijven en dat die situatie hier ook inderdaad zo nijpend was geworden. De Raad kwam dus tot het oordeel dat het bestuursorgaan op het moment van instellen van beroep al in gebreke was, zodat – anders dan de rechtbank had aangenomen – dat beroep niet prematuur was. De Raad oordeelde bovendien dat de dag van instellen van beroep tevens had te gelden als de eerste dag waarop de dwangsom van artikel 4:17 Awb werd verbeurd, hoewel de in artikel 4:17, lid 3 Awb bedoelde termijn van twee weken toen nog niet was verstreken. Als het beroep tegen het niet-tijdig beslissen gegrond wordt verklaard en er ondertussen nog steeds geen (te laat) besluit is, bepaalt de bestuursrechter ingevolge artikel 8:55d Awb in beginsel een termijn van twee weken waarbinnen alsnog beslist moet worden. In AbRS 10 september 2015 (JB 2015, 172) differentieerde de Afdeling die termijn naar de situatie dat tegen het inmiddels ter inzage liggende ontwerpbesluit geen of wel zienswijzen zouden binnenkomen. In het

ene geval diende binnen twee weken na afloop van de zienswijzentermijn beslist te worden, in het andere binnen zes weken.

RELATIVITEIT

De relativiteitseis geldt in de beroepsfase en niet reeds in bezwaar.

De voorzieningenrechter kan er, zolang de zaak nog in bezwaar is, dus betrekkelijk weinig mee, zo leert de uitspraak van de Afdeling van 18 maart 2015 (AB 2015, 280).

In AbRS 2 maart 2016 (JB 2016, 79) handelde het om een besluit, op basis waarvan de vaarweg in de Delftse Schie via een bochtafsnijding zou worden verlegd. De Vereniging tegen Milieubederf in het betreffende gebied kwam daartegen op en beriep zich op een veiligheidsnorm voor regionale waterkeringen. De vraag rees of deze ook strekte tot bescherming van de belangen, waarvoor zij blijkens haar statuten en feitelijke werkzaamheden opkwam, te weten het belang van ingezetenen bij een gezond leefmilieu. Het antwoord was bevestigend: de vereniging mocht zich daarom op die veiligheidsnorm beroepen. In soortgelijke zin luidde AbRS 16 maart 2016 (JB 2016, 91), waarin een appellant zich op een norm ter bescherming van waterkeringen beriep om plaatsing van windmolens op een dijk te bestrijden:

hij zou van het eventuele falen van de waterkering gevolgen ondervinden. In de vorige kroniek kwam aan de orde dat de Afdeling het relativiteitsvereiste is gaan gebruiken om beroepen tegen bouwplannen van concurrenten in te dammen, gegrond op het argument dat er geen behoefte aan nieuwe winkelmeters zou bestaan. Alleen als daardoor *relevante leegstand* zou ontstaan, kon een concurrerende appellant zich er nog op beroepen dat artikel 3.1.6 Besluit ruimtelijke ordening (Bro, ladder voor duurzame verstedelijking) niet goed was toegepast. Een voorbeeld daarvan was aan de orde in AbRS 30 maart 2016 (*JB* 2016, 95): de appellant had ook zelf vastgoed in de directe nabijheid van het plangebied, dat door de beoogde ontwikkeling wellicht minder gangbaar werd. De ladder beoogt dan tevens zijn actuele belang bij zijn vastgoed – dat kan worden onderscheiden van zijn belang als concurrent – te beschermen. Na een uitvoerige conclusie van de staatsraad advocaat-generaal, heeft de Afdeling op 16 maart 2016 (*AB* 2016, 249 en *JB* 2016, 88) een voor concurrentieverhoudingen relevante uitzondering aanvaard in het geldingsbereik van de relativiteitseis. Denkbaar is dat een bedrijf in beroep tegen een vergunningverlening aan een concurrent zich toch kan beroepen op een norm, bijvoorbeeld een parkeernorm, hoewel die niet strekt tot bescherming van haar belang. De voorwaarden zijn echter streng en het praktisch bereik van de uitzondering lijkt daardoor beperkt. Vereist is namelijk dat als de schending van die normen niet wordt gecorrigeerd ten aanzien van het bedrijf dat zich daarop beroept in strijd wordt gehandeld met het vertrouwens- of gelijkheidsbeginsel. De grote aandacht die deze uitspraak in de vakliteratuur heeft gekregen, lijkt ons niet evenredig aan het praktische toepassingsgebied ervan. In een tweetal uitspraken gaat de Afdeling in op de vraag of de relativiteitseis kan worden toegepast

als een appellant een beroep doet op Unierechtelijke normen. Eerder beoordeelde de Afdeling dat aan de hand van het Unierechtelijke beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid. Toetsing aan het eerste beginsel leidde tot de vraag of het relativiteitsbeginsel ook in nationale zaken wordt toegepast. Daarop is het antwoord: ja. Toetsing aan het tweede beginsel leidde tot de vraag of toepassing van het relativiteitsbeginsel erin resulteerde dat de Unienormen door niemand meer kunnen worden ingeroepen; doorgaans is het antwoord daarop nee, want er is altijd wel een algemeen belang club te bedenken wiens belang wel beschermd wordt door de betrokken norm. Nu lijkt de Afdeling een ander, en ogenschijnlijk meer voor de hand liggende benadering te hebben gekozen. Kort door de bocht geldt dat eerst moet worden onderzocht wat de persoonlijke beschermingsomvang is van de betreffende Unierechtelijke regeling. Valt appellant daarbinnen, dan dient hij zich daar ook op te kunnen beroepen bij de nationale rechter en kan hem de relativiteitseis niet worden tegengeworpen. Valt hij daarbuiten dan wordt alsnog getoetst of toepassing van het relativiteitsbeginsel leidt tot strijdigheid met de beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid, een toets die doorgaans negatief uitpakt voor de appellant; zie AbRS 12 mei 2016 (*JB* 2016, 123 en 124).

BEWIJS

Het bestuursprocesrecht, in het bijzonder het bewijsrecht, stond centraal in een uitspraak van het EHRM van 15 maart 2016 (*AB* 2016, 132 en *JB* 2016, 86). Klager werd verdacht van uitkeringsfraude in verband met inkomsten uit een eigen onderneming. Niet alleen werd hij strafrechtelijk vervolgd, ook zijn uitkering werd ingetrokken door het UWV. Hij verdedigde zich door te stellen dat omtrent de toegelaten inkomsten afspraken waren gemaakt met twee UWV-medewerkers. De strafzaak leidde tot een vrijspraak, maar de

Centrale Raad ging aan de gestelde afspraak voorbij met het argument dat daarvan niet bleek uit het dossier en ook anderszins niet aannemelijk was gemaakt dat die bestond. Klager had weliswaar de betrokken UWV-medewerkers niet zelf op grond van artikel 8:60, lid 4 Awb meegebracht of opgeroepen, maar had ter zitting wel uitdrukkelijk en meermaals aan de Raad verzocht om die te horen, welk verzoek de Raad had genegeerd. Op de vrijspraak was de Centrale Raad in het geheel niet ingegaan. Het EHRM achtte daarmee artikel 6 EVRM geschonden. Daarmee krijgt ter zitting aangeboden getuigenbewijs – tot dusver naar onze waarneming heel uitzonderlijk – wellicht toch een wat grotere rol.

Een andere bepaling uit het EVRM, artikel 8, stond centraal in een beslissing van de Centrale Raad van Beroep van 15 maart 2016 (*AB* 2016, 329) tot uitsluiting van bewijs. Met een peilbaken, heimelijk bevestigd aan diens bestelbus, waren de gangen van een ontvanger van een bijstandsuitkering gedurende twee maanden gevolgd. Aan de hand daarvan kon worden aangetoond dat hij in die periode werkzaamheden had verricht die hij had verzwegen. Daarom werd de uitkering gestaakt. De Centrale Raad oordeelde dat de inbreuk die hiermee op het privéleven van betrokkene was gemaakt niet in overeenstemming was met het bepaalde in het tweede lid van artikel 8. Daarom was het bewijs verkregen ‘op een wijze die zozeer indruist tegen wat van een behoorlijk handelende overheid mag worden verwacht dat gebruik hiervan door het dagelijks bestuur ontoelaatbaar moet worden geacht’.

De Centrale Raad wilde en wil niets weten van een bewijsfuij, zo blijkt uit 23 april 2015 (*JB* 2015, 120). In beroep kwam appellant met nieuwe bewijsstukken waarvan niet gezegd kon worden dat hij daar niet eerder over kon beschikken. De Raad zag er, anders dan verweerder, geen enkel probleem in. De Afdeling zou als eis stellen dat er al een begin van bewijs

geleverd was in de bestuurlijke fasen, wil nader bewijs in beroep toegelaten zijn, behoudens wanneer het bewijs niet eerder beschikbaar was.

BOETEPROCESRECHT

Ook het boeteprocesrecht ontwikkelt zich, onder invloed van de eisen die artikel 6 EVRM stelt aan de rechtsbescherming ingeval van *criminal charges*, steeds meer in een andere richting dan het gewone bestuursprocesrecht. De rechter toetst 'vol'. Dat gaat zelfs zover dat als in beroep een overtreding is aangenomen, maar de boete is gematigd en het bestuursorgaan daartegen appelleert, de appelrechter ambtshalve kan vaststellen dat er in het geheel geen overtreding in het spel is, het hoger beroep gegrond kan verklaren en de rechtbankuitspraak evenals de beslissing op bezwaar kan vernietigen om het boetebesluit te herroepen. Dat is nog eens objectieve rechtsbescherming! (AbRS 22 juli 2015, *JB* 2015, 149, zie ook recentelijk: AbRS 14 september 2016, 201506852/1). En als in een boetezaak is vastgesteld dat de bewezen feiten niet leiden tot de gestelde overtreding, dan is het beroep gegrond en dient de rechter zelf in de zaak te voorzien. Dat gaat niet zover dat hij dan zelf een andere overtreding kan vaststellen die de opgelegde boete

eveneens kan rechtvaardigen, om de gevolgen van het vernietigde besluit vervolgens in stand te laten, zo leert CbB 22 september 2015 (*JB* 2015, 194): dan is gewoon herroeping van het boetebesluit geboden.

In de kroniekperiode vielen vooral in het bewijsrecht verschillen te markeren tussen 'gewoon' en boeteprocesrecht. Zo oordeelde de Afdeling dat bij sanctiebesluiten uit artikel 6 EVRM voortvloeit dat het dragend bewijs van de overtreding door het bestuursorgaan ten laatste moet zijn geleverd bij het besluit tot opleggen van de sanctie, althans de beslissing op bezwaar daartegen. Het in (hoger) beroep alsnog aandragen van nieuwe bewijsmiddelen, nadat eerder 'bewijs' weerlegd is, gaat dus niet, zo onderzocht het College van Amsterdam in AbRS 30 december 2015 (*JB* 2015, 30). Dit lijkt een nieuwe lijn te betekenen waardoor ook toepassing van de bestuurlijke lus bij sanctiebesluiten zal worden beperkt. Het CbB schoof op in de richting van de Afdeling in een uitspraak van 9 mei 2016 (*JB* 2016, 128), maar lijkt toch minder ver te gaan. In CbB 8 juli 2015 (*JB* 2015, 157) speelde een boetebesluit wegens ongeoorloofde verkooppraktijken tijdens koop-/busreizen naar Duitsland. De Autoriteit Consument & Markt (ACM) was aan haar bewijs gekomen door enkele medewerkers anoniem op reis mee te zenden. De klacht dat het daarmee verkregen bewijs onrechtmatig was, werd verworpen. De *mystery guests* hadden gebruikgemaakt van hun betredingsbevoegdheid van artikel 5:15 Awb, zij hadden geen woningen betreden en hadden zich ook niet bekend hoeven maken, omdat dat zou hebben afgedaan aan de doeltreffendheid van hun controle. De

vraag naar de rechtmatigheid van het bewijs waarop een boetebeschikking was gebaseerd, speelde ook in CbB 9 juli 2015 (*JB* 2015, 166). Het ging om informatie uit telefoontaps, die de ACM op grond van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg) had verkregen van het OM. Het betrof 'bijvangst'; de informatie was niet gebruikt in een strafvervolgning waar toe het onderzoek van het OM had geleid. Het CbB merkte deze toch aan als gegevens in de zin van de Wjsg en verlangde niet dat de ACM zelf de ingevolge die wet vereiste afweging door het OM om tot verstrekking over te gaan indringend zou toetsen alvorens er gebruik van te maken. Nu ook overigens niet gebleken was dat het bewijs door het OM onrechtmatig was verkregen, stond het de ACM vrij om deze gegevens te gebruiken. Dat de ACM niet zelf taps mag laten plaatsen, is daarbij niet van belang.

INCIDENTEEL HOGER BEROEP

Incidenteel hoger beroep is niet beperkt tot die onderdelen van de rechtbankuitspraak waartegen het principaal hoger beroep is gericht (AbRS 17 juni 2015, *AB* 2016, 197). Wanneer echter geen incidenteel hoger beroep is ingesteld, kunnen slechts het verweer op de beroepsgronden en de aspecten die nauw zijn verweven met de beroepsgronden van het hoger beroep aan de orde komen. De omvang van het geding in hoger beroep wordt bepaald door de gronden die appellant tegen de aangevallen uitspraak heeft aangevoerd. Wat betrokkene anders dan bij wijze van verweer heeft aangevoerd tegen het oordeel van de rechtbank over de boete kan, nu die gronden niet nauw verweven zijn met de door appellant aangevoerde gronden, dan ook niet aan de orde komen (CRvB 12 augustus 2015, *AB* 2016, 198). De hiervoor besproken uitspraak van 22 juli 2015 (*JB* 2015, 149) lijkt hiermee in contrast te staan. Omdat *in casu* principaal appel tegen de hoogte van de boete ontbrak – het UWV was alleen opgekomen tegen het oordeel over

het terugvorderingsbesluit, en niet over het oordeel over de boete – kwam de Centrale Raad toch niet de volle rechtsmacht toe.

GOEDE PROCESORDE

Nieuwe besluitonderdelen uit een bestemmingsplan kunnen niet na afloop van de beroepstermijn of de termijn voor het aanvullen van de gronden worden bestreden. Gelet op de omvang en de complexiteit van het te beslechten geschil alsmede de omstandigheid dat het rechterlijk onderzoek aan een beperkte termijn is gebonden en mogelijk deskundigenonderzoek omvat, moet de Afdeling hierin streng zijn. Het is daarom belangrijk dat vóór de aanvang van het rechterlijk onderzoek duidelijk is welke onderdelen van het besluit worden aangevochten. Dat geldt evenzeer bij besluiten waar veel belanghebbenden zijn betrokken en die betrokkenheid zich vaak beperkt tot één of enkele besluitonderdelen, aldus AbRS 3 juni 2015 (AB 2016, 59).

Hoofddregel van de Centrale Raad van Beroep is dat in hoger beroep nieuwe beroepsgronden kunnen worden aangevoerd. Die regel geldt echter niet voor gronden die eerder zijn prijsgegeven dan wel welbewust niet aan de orde zijn gesteld (CRvB 15 september 2015, AB 2016, 137). En als een nieuwe beroepsgrond tot een geheel andere discussie leidt dan tot dusver gevoerd en deze eerder aangevoerd had kunnen worden, ook dan wordt deze grond buiten beschouwing gelaten, zo leert CRvB 2 oktober 2015 (AB 2016, 138).

FINALE GESCHILBESLECHTING

Nadat het College van Amsterdam tweemaal een onrechtmatig besluit had genomen om een islamitische school huisvesting te weigeren, vond de Afdeling het welletjes en voorzag zelf in de zaak (21 oktober 2015, JB 2015, 199). Opvallend is dat de Afdeling daartoe zelf de nodige aannames en berekeningen deed om te bepalen voor hoeveel leerlingen huisvesting

geboden moest worden. In een zaak over een subsidietender was de rechtbank er – naar het oordeel van de Afdeling – terecht toe overgegaan om zelf in de zaak te voorzien door een subsidie van 250.000 euro ten laste van verweerder toe te kennen. Uit de uitspraak blijkt dat ook deze verweerder het wel tamelijk bont had gemaakt (AbRS 4 november 2015, JB 2015, 216). In een zaak over de inhoud van een maatwerkvoorschrift bij een omgevingsvergunning kan de rechter, als hij het gestelde voorschrift ontoereikend vindt, in beginsel niet zelf in de zaak voorzien; het bestuursorgaan heeft immers beleidsvrijheid. Een uitzondering geldt echter als het bestuursorgaan zelf met een voorstel voor een alternatief voorschrift komt dat de rechter wel aanvaardbaar acht, zo toont AbRS 26 november 2014 (AB 2015, 246).

PROCESKOSTEN

Als hangende beroep het bestuursorgaan de indiener van het beroep schrift tegemoetkomt en het beroep om die reden wordt ingetrokken, kan het bestuursorgaan in de proceskosten worden veroordeeld. Van tegemoetkomen is sprake indien het bestuursorgaan het door de indiener gewenste besluit geheel of gedeeltelijk neemt, tenzij dit besluit kennelijk is genomen op andere gronden dan de indiener van het beroep schrift heeft aangevoerd. Appellante in de zaak AbRS 3 juni 2015 (AB 2015, 453) had beroep ingesteld om de minister ertoe te bewegen dat deze alsnog het door haar verzochte dwangsombesluit zou nemen. Dit besluit heeft de minister vier dagen na het instellen van het beroep, op de gronden van dat beroep, genomen. Daarmee is de minister aan het beroep van appellante tegemoetgekomen. Dat de minister zich bijna een jaar later niet meer met de inhoud van dat besluit kon verenigen en voornemens was dat besluit in te trekken, deed daar niet aan af. Anders is dat indien een appellant pas tijdens het beroep die stukken overlegt, op basis waarvan

*Maar lieve mevrouw,
ik kan toch geen nieuw
fait accompli herroepen?*

alsnog het juiste besluit genomen kan worden (CRvB 3 juli 2015, AB 2015, 454). Ook anders ligt het als het nieuwe besluit niet het gevolg is van het ingestelde beroep, maar van gewijzigde omstandigheden. Ook dan komt men niet voor proceskostenvergoeding in aanmerking (en vervalt onder omstandigheden ook het procesbelang dat ontleend werd aan die mogelijke proceskostenveroordeling, zie CRvB 7 april 2015, AB 2016, 8). Van 'herroepen' in de zin van artikel 7:15 Awb is slechts sprake is indien het beoogde rechtsgevolg van het primaire besluit wordt gewijzigd. Als de rechtbank de rechtsgevolgen van het bestreden besluit in stand laat, kan niet worden gesproken van een herroepen in de zin van artikel 7:15 Awb en wordt geen vergoeding voor de in bezwaar gemaakte kosten toegekend, aldus CRvB 22 december 2015 (AB 2016, 130).

OVERIGE (HOGER)-BEROEPSPERIKELN

Artikel 8:32 Awb regelt de kennisneming door partijen van stukken met medische gegevens betreffende een procespartij. De rechter kan bepalen dat een procespartij niet zelf rechtstreeks kennisneemt van de inhoud daarvan. Als een burger zich

beroept op een medisch stuk, maar ter bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer verlangt dat het bestuursorgaan daar niet rechtstreeks kennis van neemt, kan dat ook geregeld worden. Deze laatste situatie vond toepassing in CRvB 19 november 2015 (*JB* 2016, 17). Beslist werd dat de bepaling zich niet beperkt tot stukken die een partij op grond van een wettelijke verplichting overlegt; zij ziet dus ook op stukken die een partij eigener beweging onder de aandacht van de rechter wil brengen.

Nadat de rechtbank het onderzoek heeft afgesloten, volgt in beginsel de uitspraak, tenzij de rechtbank het onderzoek heropent. Heropening kan ambtshalve plaatsvinden, maar partijen kunnen daar ook om vragen en dan moet de rechtbank daar een beslissing op geven, ook al voorziet de Awb niet in een partijbevoegdheid op dit punt, aldus CRvB 5 april 2016 (*JB* 2016, 110).

Behoudens in de gevallen waarin de intrekking van het (hoger) beroep of bezwaar onbevoegdlijk is gedaan dan wel de intrekking binnen de daarvoor geldende termijn wordt herroepen, kan de intrekking niet meer ongedaan worden gemaakt, tenzij er sprake zou zijn van een wilsgebrek (CRvB 18 maart 2015, *AB* 2016, 66; CRvB 6 november 2015, *AB* 2016, 67 en *JB* 2016, 16). Een uitzondering geldt indien de herroeping van de intrekking van het (hoger) beroep of bezwaar plaatsvindt binnen de bezwaar- of beroepstermijn. Nu die van openbare orde is, kan de betrokkene niet het recht worden ontzegd binnen die termijn opnieuw zijn rechtsmiddel in te stellen (CBb 2 juli 2015, *AB* 2015, 261).

MISBRUIK VAN (PROCES)RECHT

De Awb kent geen bepaling waarin staat dat degene aan wie een bevoegdheid toekomt, haar niet kan inroepen, voor zover hij haar misbruikt. Die regel is wel neergelegd in artikel 3:13 Burgerlijk Wetboek (BW) en ingevolge artikel 3:15 BW vindt

deze regel ook toepassing buiten het vermogensrecht, tenzij de aard van de rechtsbetrekking zich daartegen verzet. Deze artikelen verzetten zich dus tegen inhoudelijke behandeling van verzoeken, bezwaren en bij de bestuursrechter ingestelde beroepen die misbruik van recht behelzen en bieden dan ook een wettelijke grondslag voor buiten behandeling laten respectievelijk niet-ontvankelijk verklaren (Rb. Den Haag 3 juni 2015, *AB* 2015, 335). De uitspraken AbRS 13 januari 2016 (*AB* 2016, 135), AbRS 16 december 2015 (*AB* 2016, 161), AbRS, 16 december 2015 (*AB* 2016, 162) en AbRS 17 februari 2016 (*AB* 2016, 184) begonnen met diezelfde bewoordingen. Voorts overwoog de Afdeling dat voor misbruikoordelen zwaarwichtige gronden zijn vereist die onder meer aanwezig zijn indien rechten of bevoegdheden zodanig evident zijn aangewend zonder redelijk doel of voor een ander doel dan waartoe zij zijn gegeven, dat het aanwenden van die rechten blijkt geeft van kwade trouw. Vervolgens werd in de uitspraken steeds beoordeeld of in het specifieke geval sprake was van misbruik in Wob-zaken. Steeds meer Wob-misbruikers worden 'ontmaskerd' op basis van het oogmerk van het Wob-verzoek: is dat niet openbaarheid, maar het incasseren van dwangsommen, dan wordt de appellante de deur gewezen. Zie ook: AbRS 7 oktober 2015 (*AB* 2016, 34 en *JB* 2015, 190). Een machtiging tot vertegenwoordiging in bezwaar en beroep bij – niet nader genoemde of bepaalde – juridische geschillen inclusief het aanwenden van rechtsmiddelen is op zich goed genoeg, maar kan onder omstandigheden een aanwijzing vormen dat misbruik aan de orde is (AbRS 25 november 2015, *JB* 2016, 6 en AbRS 13 april 2016, *JB* 2016, 108. Zie

ook: AbRS 2 juni 2015, *AB* 2015, 339). Geen misbruik werd aangenomen in AbRS 27 mei 2015 (*JB* 2015, 128): het ging om vier nagenoeg, maar niet geheel gelijke verzoeken, gefaxt met tussenpozen van een halfuur, gevolgd door ingebrekestellingen die dat woord vermeden, afkomstig van iemand die een soortgelijke verzoek – overzicht van leaseauto's voor het managementteam – ook al bij een ander bestuursorgaan had uitgezet. De drempel ligt dus hoog, want dit lijken ons toch sterke aanwijzingen voor misbruik.

SLOT

Een blik op de toekomst leert dat er wellicht duidelijkheid komt over de rechtsmachtverdeling tussen Hoge Raad en Afdeling ter zake van het hoger beroep in het bestuursrecht. Recent heeft een daartoe ingestelde commissie met onder meer de President van de Hoge Raad en de Voorzitter van de Afdeling bestuursrechtsspraak daarvoor een voorstel gedaan. Dit lijkt een mooi voorbeeld voor een polderoplossing te zijn: rechtsvragen waarvan met het oog op de rechtseenheid een eenduidige beantwoording door beide appelrechters vereist is, zouden aan een rechtseenheidskamer worden voorgelegd. Die wordt gevormd door leden van beide colleges (en dus niet gevuld met boventallig te stellen leden van de Centrale Raad).¹ Spannender wordt het als programma KEI ergens in 2017 ook gaat werken in het bestuursprocesrecht; dan gaan wij als hoofdregel verplicht elektronisch met de rechterlijke instanties communiceren. In een later stadium is er dan ook nog ontwerp voor de *Wet* modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer, dat de daaraan voorafgaande fase van communicatie met het bestuursorgaan omvat. ■

NOOT

- 1 Rechtseenheid tussen de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtsspraak van de Raad van State, Rapport van de Commissie rechtseenheid bestuursrecht, augustus 2016.

KRONIEK INSOLVENTIERECHT

DOOR / JAAP VAN DER MEER, FLORIS DIX, SUZAN WINKELS-KOERSELMAN, AUBREY KLERKS-VALKS, MURIËLLE VAN DER PLAS, INGE BEULEN, JACKLIEN QUIRIJNEN & ARJEN VAN HAANDEL

Net als voorgaande jaren is op het insolventierechtelijke gebied de kroniek opgesteld. De voor de rechtsontwikkeling in 2015 belangrijkste nieuwe arresten van de Hoge Raad en voor de praktijk relevante lagere rechtspraak worden behandeld.

PANDRECHT

Omvat de inningsbevoegdheid van een openbaar pandhouder tevens de bevoegdheid de aan de verpande vordering gevestigde zekerheidsrechten uit te oefenen? Ja, bevestigt de Hoge Raad in een arrest van 18 december 2015 (ECLI:NL:HR:2015:3619). Een pandrecht op een vordering strekt zich eveneens uit tot de nevenrechten van die vordering, zoals een pandrecht, hypotheekrecht of voorrecht. Dit arrest is in lijn met het eerdere Rabobank/Stormpolder-arrest.¹ Het faillissement van Zeeland Aluminium Company B.V. heeft tot de nodige jurisprudentie geleid. In het arrest van 14 augustus 2015 heeft de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2015:2192) uitgemaakt dat het pandrecht op een roerende zaak na vermenging met een gelijksoortige zaak op een aandeel in de nieuwe zaak komt te rusten. Slechts indien het waardeverschil tussen de zaken aanmerkelijk is – wat niet snel aangenomen mag worden – kan ingevolge artikel 5:14 lid 3 Burgerlijk Wetboek (BW) een hoofdzak worden aangewezen. In dat geval geldt dat het pandrecht slechts op de nieuwe zaak komt te rusten indien ook op de hoofdzak een pandrecht rustte.

REDELIJKE TERMIJN SEPARATISTEN

Artikel 58 Faillissementswet (Fw) geeft de curator de bevoegdheid om de positie van separatisten te doorbreken. In 2015 is geoordeeld over de vraag wanneer een curator een termijn ex artikel 58 Fw mag stellen, of een termijn redelijk is, en of een curator na het verstrijken van de termijn het goed mag opeisen. Deze laatste vraag is beantwoord in een tweetal uitspraken van de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2015:87 en ECLI:NL:HR:2015:228). In beide zaken was sprake van een nagenoeg lege boedel waardoor de curator geen volledige uitkering van zijn salaris zou ontvangen. Na een termijnstelling was de separatist niet tijdig overgegaan tot uitoefening van zijn recht en werd de curator bevoegd de goederen te verkopen. Doordat de opbrengsten door de boedel zouden lopen zou in elk geval het salaris van de curator worden voldaan. In deze uitspraken is het leerstuk van misbruik van bevoegdheid toegepast op artikel 58 Fw. *In casu* moet een belangenafweging plaatsvinden tussen het belang van de boedel en het belang van andere betrokkenen, zoals separatist en gefailleerde. De Hoge Raad bena-

drukt dat het belang van de boedel niet identiek is aan het belang van de curator bij het ontvangen van zijn salaris. De curator dient bij uitoefening van de discretionaire bevoegdheden ex artikel 58 de belangen van andere partijen in acht te nemen. In beide arresten werd misbruik van bevoegdheid vastgesteld. Hierdoor behield de separatist zijn bevoorrechte positie en mocht de curator de goederen niet opeisen. Of de termijn redelijk is, is afhankelijk van de omstandigheden. In de uitspraak van Rechtbank Gelderland van 22 april 2015 (ECLI:NL:RBGEL:2015:4226) concludeerde de rechtbank dat een termijn van acht dagen niet onredelijk was. Het faillissement was zes maanden voor de termijnstelling uitgesproken en de bank had alle vorderingen geïncasseerd op één na. De curator stelt op 7 mei 2013 via mail een termijn van acht dagen aan de bank. Hierop ontvangt hij een *out-of-office* waarin staat dat de betreffende medewerker eerst op 10 mei 2013 het bericht zal lezen. Een dag na het verstrijken van de termijn neemt de bank contact op met de curator met de mededeling dat de vordering die dag is voldaan en zij niet eerder kennis had genomen van de termijn-

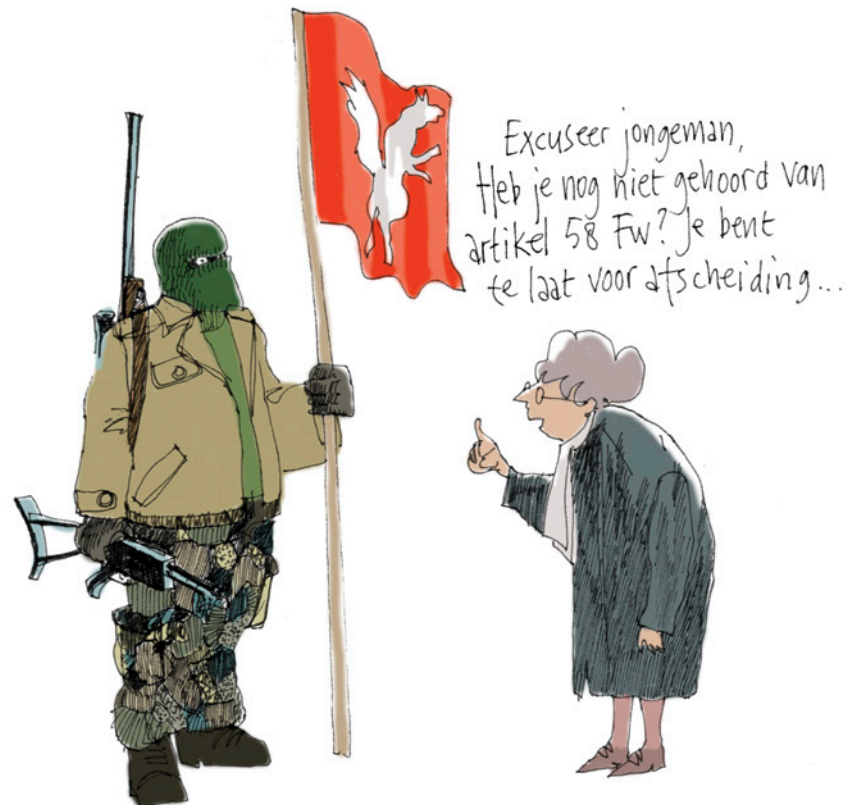
Jaap van der Meer, Floris Dix, Suzan Winkels-Koerselman, Aubrey Klerks-Valks, Muriëlle van der Plas, Inge Beulen, Jacklien Quirijnen en Arjen van Haandel zijn allen werkzaam bij Turnaround Advocaten te Best.

stelling. De rechtbank oordeelt dat de gestelde termijn niet onredelijk was omdat het voor rekening en risico van de bank komt dat zij deze niet eerder had gezien. Voorts had zij reeds zes maanden de tijd om de vordering te incasseren. Tot slot was van belang dat de vordering binnen een dag kon worden voldaan.

In het arrest van Hof Arnhem-Leeuwarden van 18 mei 2015 (ECLI:NL:GHARL:2015:3849) en het vonnis van Rechtbank Oost-Brabant van 21 december 2015 (ECLI:NL:RBOBR:2015:7661) wordt beoordeeld wanneer een curator een termijn mag stellen. In het arrest van Hof Arnhem-Leeuwarden speelde dat een woning met een hypotheekrecht van de bank een (aanmerkelijk) lagere waarde kende dan de vordering van de bank, zodat na verkoop van de woning een restantschuld resteerde. De curator had derhalve geen belang een termijn te stellen. In de procedure van 21 december 2015 oordeelt de voorzieningenrechter dat de curator onvoldoende belang had bij een termijn, omdat de separatist niet talmde en sprake was van onderwaarde.

OVERWAARDEARRANGEMENT

In het arrest van 16 oktober 2015 (ECLI:NL:HR:2015:3023) kwamen prejudiciële vragen over de faillissementsbestendigheid van het overwaardearrangement aan de orde. De Hoge Raad overweegt dat de pandhouder in het faillissement van de pandgever verhaal kan nemen op de opbrengst van de voorafgaand aan het faillissement gevestigde pandrechten voor een vordering die op of na datum faillissement is ontstaan, mits de vordering voortvloeit uit een op de dag van de faillietverklaring reeds bestaande rechtsverhouding met de gefailleerde. De Hoge Raad voegt daaraan toe dat van een dergelijke rechtsverhouding sprake is indien de hoofdschuldenaar partij is bij het overwaardearrangement, hetgeen een kwestie is van uitleg van de verklaringen en gedragingen van partijen. De regresvordering van de

borg kan dus worden verhaald op de opbrengst van vóór het faillissement gevestigde zekerheden indien de hoofdschuldenaar heeft meegetekend voor de borgstelling.

Op dezelfde datum wees de Hoge Raad arrest in een zaak waarin de curator een tweetal overwaardearrangementen waarbij de failliet als hoofdschuldenaar partij was, vernietigde op grond van artikel 42 Fw (ECLI:NL:HR:2015:3094). De Hoge Raad oordeelt dat het meetekenen van het overwaardearrangement niet gelijk is te stellen met het verschaffen van extra zekerheid, hetgeen verplicht was ingevolge de algemene voorwaarden, zodat sprake is van een onverplichte rechtshandeling. Immers verschaft niet de hoofdschuldenaar, maar juist de borg aanvullende zekerheid.²

BESTUURDERS-AANSPRAKELIJKHEID

Het arrest van de Hoge Raad van 6 februari 2015 (ECLI:NL:HR:2015:246) past in het rijtje Tulip Air³ en Kameleon.⁴ Daarin was het handelen van de bestuurder van de vennootschap in diens hoedanigheid aan de orde, te onderscheiden van het han-

delen van de bestuurder als persoon, zoals is bepaald in eerdere arresten.⁵ Voor persoonlijke aansprakelijkheid van de bestuurder in die hoedanigheid moet sprake zijn van een ernstig persoonlijk verwijt. In de zaak van 6 februari 2015 overwoog de Hoge Raad dat het aangaan van een koopovereenkomst tot koop van aandelen onder een financieringsvoorbehoud (en het niet-nakomen daarvan) een handeling is die de bestuurder in diens 'bestuurshoedanigheid' verricht. Voor aansprakelijkheid moet derhalve sprake zijn van een ernstig persoonlijk verwijt. Het hof had zich bij de beoordeling moeten vergewissen dat daarvan sprake was. Dat was niet gebeurd en dus werd het arrest van het hof vernietigd.

In het arrest van 6 maart 2015 (ECLI:NL:HR:2015:522) kwamen de stelplicht en bewijslast bij artikel 2:248 lid 3 BW aan de orde en eventuele disculpatie door de (feitelijk) bestuurder. De feitelijk bestuurder was door curatoren aansprakelijk gesteld. Het statutaire bestuur was eerder door de rechtbank veroordeeld voor het tekort in het faillissement ex artikel 2:248 BW met als belang-

rijkste oorzaak van het faillissement de hoge aan het bestuur uitgekeerde managementvergoedingen.⁶ De feitelijk bestuurder beriep zich op artikel 2:248 lid 3 BW. De hoofdregel is dat een bestuurder niet aansprakelijk is indien hij bewijst dat de onbehoorlijke taakvervulling door het bestuur niet aan hem te wijten is en dat hij niet nalatig is geweest in het treffen van maatregelen om de gevolgen van die onbehoorlijke taakvervulling af te wenden. Het hof had die stelplicht en bewijslast van de bestuurder niet vastgesteld en dus gaf het oordeel van het hof blijk van een onjuiste rechtsopvatting.

De uitspraak van Rechtbank Noord-Holland (ECLI:NL:RBNHO:2015:2480) geeft antwoord op de vraag of volledige terzijdestelling van het bestuur een vereiste is bij artikel 2:248 lid 7 BW. *In casu* was Dam de feitelijk bestuurder en Bendter de statutair bestuurder. Het feitelijk bestuur baseerde de curator op: (i) Dam was degene die bij de behandeling van het faillissementsverzoek en tijdens de bespreking bij de curator het woord heeft gevoerd, (ii) zowel Dam als Bendter heeft tijdens het verhoor bij de rechter-commissaris verklaard dat het beleid van de ondernemingen werd bepaald door onder andere Dam, (iii) Dam had eigen taken op het gebied van verkoop en juridische en fiscale kwesties, waarvoor hij geen verantwoording aflegde aan Bendter, (iv) Dam nam vaak eigen beslissingen en kreeg bij stemmingen vaak zijn zin, en (v) belanghebbenden hebben uitsluitend inhoudelijk met Dam gesproken en hem aangewezen als directeur van de onderneming. Volgens de rechtbank leiden deze feiten tot het oordeel dat Dam, al dan niet samen met Bendter, zich zodanig intensief heeft beziggehouden met de bedrijfsvoering dat hij in die periode in belangrijke mate de zeggenschap over de vennootschappen heeft gehad en het beleid (mede) heeft bepaald. De rechtbank overwoog daarbij dat het niet noodzakelijk is dat de formeel bestuurder volledig terzijde is

gesteld. Ook indien samen het beleid wordt bepaald, kan sprake zijn van een feitelijk beleidsbepaler.

FISCAAL

De Hoge Raad wees een arrest over artikel 15 lid 1 Wet op de omzetbelasting 1968 (Wet OB 1968) (ECLI:NL:HR:2015:1672). Over de door de curator verrichte verreffeningswerkzaamheden is de curator zelf omzetbelasting verschuldigd. Deze omzetbelasting kan alleen dan door de failliete ondernemer in aftrek worden gebracht indien de kosten van de vereffening verband houden met door de failliete ondernemer voorafgaand aan het faillissement verrichte belaste handelingen of belaste handelingen die deze ondernemer, althans de curator namens hem, nadien jegens derden heeft verricht.

FAILLISEMENTSPAULIANA

Vóór datum faillissement heeft een vennootschap al haar activa verkocht aan een derde onder verrekening van de koopsom. De curator tast (slechts) de verrekening aan ex artikel 42 Fw. Rechtbank Rotterdam oordeelt dat de verrekening geen rechtshandeling is van de failliete vennootschap, zodat niet is voldaan aan artikel 42 Fw (ECLI:NL:RBROT:2015:698).

Rechtbank Noord-Nederland oordeelde over de vraag of de curator een *actio pauliana* mede kan instellen voor crediteuren met vorderingen die na de gewraakte transactie zijn ontstaan (ECLI:NL:RBNNE:2015:2394). De vergelijking uit Diepstraten/Gilhuis q.q.⁷ brengt volgens de rechtbank mee dat ook schuldeisers die ná de gewraakte transactie zijn opgekomen en die wisten dat vermogensbestanddelen aan de boedel zijn onttrokken, door die transactie benadeeld kunnen zijn als zij zonder de transactie wel verhaal hadden gehad op die vermogensbestanddelen.

In het (tussen)arrest van 17 maart 2015 oordeelt Hof Arnhem-Leeuwarden (ECLI:NL:GHARL:2015:1935) ambtshalve dat de verwerping van een nalatenschap niet vernietigd kan

worden op grond van artikel 42, respectievelijk artikel 47 Fw, aangezien de keuze onherroepelijk is (zie art. 4:190 lid 4 BW).

Kort vóór het faillissement van Beheer B.V. werd een aantal facturen betaald van de financieel directeur voor verrichte werkzaamheden. De curator stelt dat de betalingen onverplicht zijn, nu deze plaatsvonden binnen de betaaltermijn van vijftien dagen. Die stelling verwerpt Hof Den Bosch: de betaaltermijn is geen '*terme de grâce*' (ECLI:NL:GHSHE:2015:1681). Het beroep van de curator op samenspanning wordt verworpen, omdat artikel 47 Fw restrictief moet worden toegepast. De omstandigheid dat crediteur en debiteur als het ware één zijn, is onvoldoende voor samenspanning. Daarvoor zijn bijkomende omstandigheden nodig, zoals versnelde betalingen waarvoor het overgrote deel van de banksaldi is gebruikt zonder andere crediteuren te betalen of dat de betalingen op een andere wijze zijn verricht dan normaliter. Een andere opvatting leidt volgens Hof Den Bosch ertoe dat betalingen aan het management in het zicht van faillissement te eenvoudig onder het bereik van artikel 47 Fw vallen.

RENVOOI

In een renvooiprocedure over de vordering van een commissaris tot betaling van bezoldiging doet de curator een beroep op verrekening (ECLI:NL:RBNNE:2015:1145). De curator stelt een vordering op de commissaris te hebben wegens onbehoorlijke taakvervulling. Rechtbank Noord-Nederland oordeelt dat het doel van de renvooiprocedure is om de verschuldigdheid, de hoogte en de voorrang van vorderingen vast te stellen. Het beroep op verrekening komt pas aan de orde op het moment van uitwinning van de boedel en eventuele uitkering van de vordering. Het beroep op verrekening door de curator is daarom prematuur en wordt gepasseerd.

PRE-PACK

Eén van de spraakmakende faillissementen van 2015 betrof die van

garnalenleverancier Heiploeg. Door middel van een pre-pack wordt de dag na faillissement een doorstart gerealiseerd, waarbij 210 van de 300 werknemers worden overgenomen. De vakbonden spreken de doorstarter aan en stellen dat sprake is van overgang van onderneming, waardoor alle werknemers van rechtswege en met behoud van hun arbeidsvoorwaarden in dienst zijn getreden bij de doorstarter. Het voornaamste argument luidt dat de pre-pack niet is gericht op liquidatie van de onderneming, maar op behoud daarvan. De EU-richtlijn⁸ en daarmee de artikelen 7:662-7:665 BW rond overgang van onderneming zouden dus onverkort van toepassing zijn. De uitzonderingen genoemd in artikel 7:666 BW zouden niet gelden. De rechtbank wijst de vordering af, omdat de vraag of de procedure gericht is op liquidatie geen vereiste is voor toepassing van artikel 7:666 BW (ECLI:NL:RBOVE:2015:1011). Overigens wordt in de memorie van toelichting bij de Wet continuïteit ondernemingen I eveneens geconcludeerd dat bij een pre-pack geen sprake is van overgang van onderneming.

HOOR EN WEDERHOOR

In de uitspraak van 9 oktober 2015 (ECLI:NL:HR:2015:3012) acht de Hoge Raad geen schending van hoor en wederhoor aanwezig indien de belanghebbende zelf in de gelegenheid is geweest het proces-verbaal van een eerdere mondelinge behandeling op te vragen. Nu het hof aan partijen had medegedeeld dat het dossier, inclusief proces-verbaal, bij het hof was binnengekomen, had het op de weg van de belanghebbende zelf gelegen bij het hof te verzoeken hiervan kennis te mogen nemen en haar in de gelegenheid te stellen zich hierover uit te laten. De Hoge Raad komt in de zaak van 1 mei 2015 tot een ander oordeel (ECLI:NL:HR:2015:1195). Het verzoek van de schuldenaar tot toepassing van de schuldsaneringsregeling wordt in hoger beroep afgewezen en mede gebaseerd op een proces-verbaal van de mondelinge behandeling bij de

rechtbank dat de schuldenaar nooit heeft ontvangen. De Hoge Raad is van oordeel dat het hof – vanwege het fundamentele belang van het beginsel van hoor en wederhoor – had moeten nagaan of een afschrift van het proces-verbaal aan de schuldenaar was toegezonden, alvorens mede op basis van dat proces-verbaal uitspraak te doen. De uitspraak van het hof wordt derhalve vernietigd.

FAILLISSEMENT VOF

In het arrest van 6 februari 2015 (ECLI:NL:HR:2015:251) komt de Hoge Raad terug van vaste rechtspraak over het gelijktijdig failliet verklaren van de vennootschap onder firma en haar vennoten.⁹ Het faillissement van de vof heeft niet meer steeds en noodzakelijkerwijs het faillissement van de vennoten tot gevolg.

NON-CONCURRENTIEBEDING

De curator verkoopt activa van de gefailleerde aan een doorstarter. Buiten het biedingsproces om heeft een directe concurrent alle werknemers van gefailleerde overgenomen. De curator is met de doorstarter overeengekomen dat hij zich inspant om de werknemers aan hun concurrentiebeding te houden en vordert derhalve nakoming daarvan. Rechtbank Overijssel stelt voorop dat het concurrentiebeding niet vervalt als gevolg van het faillissement (ECLI:NL:RBOVE:2015:2793). De curator heeft echter enkel belang bij nakoming van het concurrentiebeding indien de activiteiten van de gefailleerde worden voortgezet. Zodra de activiteiten worden gestaakt, heeft de curator geen zelfstandig belang. De doorstarter kan hier weliswaar belang bij hebben, maar het concurrentiebeding geldt niet tussen de werknemer en de doorstarter. De curator kan de werknemers *in casu* derhalve niet aan het concurrentiebeding houden.

SCHORSING GEDING EX ARTIKEL 29 FW

Bij Hof Den Bosch (ECLI:NL:GHSHE:2015:1106) vorderde een werknemer

in een procedure jegens zijn werkgever betaling van loon tot het rechtsgeldig einde van de arbeidsovereenkomst. Na faillissement van de werkgever erkent de curator de vordering betreffende het loon in de periode tot datum faillissement. Het hof overweegt dat de procedure op grond van artikel 29 Fw terecht is geschorst voor zover het de loonvordering betreft van voor datum faillissement. De vorderingen betreft het loon na datum faillissement moeten ingevolge artikel 25 Fw tegen de curator ingesteld worden. Nu deze vorderingen al ingesteld waren voor het faillissement kon appellant ex artikel 28 Fw schorsing van het geding vorderen om de curator op te roepen. De curator nam de lopende procedure niet over, zodat de procedure voor dit deel van het gevorderde voortgezet had moeten worden, waarbij een eventuele veroordeling van de gefailleerde op grond van artikel 28 lid 4 Fw wel werking heeft tegenover de failliete boedel (geen toepassing van artikel 25 lid 2 Fw). Hof Arnhem-Leeuwarden (ECLI:NL:GHARL:2015:2874) oordeelde over de situatie dat tijdens de faillietverklaring sprake was van een procedure die voldoening van een verbintenis uit de boedel ten doel had, maar waarin op datum faillissement eindvonnis was gewezen en geen hoger beroep was ingesteld. Na datum faillissement ging de wederpartij van de failliet in hoger beroep en werd de curator als partij betrokken. Het hof oordeelde dat artikel 29 Fw op deze situatie van toepassing is, echter dat op het moment van de faillietverklaring de zaak niet aanhangig was, zodat van schorsing op dat moment geen sprake kon zijn. Artikel 29 Fw staat niet aan de ontvankelijkheid van appellant in de weg, omdat zij zich heeft gericht tot de juiste (processuele) wederpartij: de curator. De procedure was voortgezet voordat de curator had aangegeven of hij de vordering betwistte. Het hof overweegt dat artikel 29 Fw meebrengt dat de procedure alsnog wordt geschorst op

de eerst dienende dag om de curator de gelegenheid te geven zich hierover uit te laten. Alle sindsdien verrichte proceshandelingen zijn nietig, waaronder de memorie van grieven en akte. De schorsing duurt voort tot het moment dat de curator kenbaar maakt dat hij de verificatie van de vordering betwist.

In een arrest van Hof Arnhem-Leeuwarden (ECLI:NL:GHARL:2015:3424) werd het faillissement uitgesproken toen een procedure zich in eerste aanleg in staat van wijzen bevond. De dagvaarding in hoger beroep is terecht uitgebracht aan de curator, aldus het hof. Met toepassing van artikel 29 Fw is het geding vanaf het moment dat het weer aanhangig is geworden – vanaf de datum van dagvaarding in hoger beroep – van rechtswege geschorst om alleen dan te worden voortgezet indien de verificatie van de vordering wordt betwist.

403-VERKLARING

De Hoge Raad wees een uitvoerig arrest inzake de vaststelling van de schadeloosstelling in verband met onteigening van effecten en vermogensbestanddelen van SNS Reaal en SNS Bank (ECLI:NL:HR:2015:661). Aan de orde was de vraag of vorderingen die op grond van de 403-verklaring geldend gemaakt konden worden en die ten opzichte van de concurrente crediteuren van SNS Bank achtergesteld waren, ook ten opzichte van de concurrente crediteuren van SNS REAAL als achtergestelde vorderingen moeten worden aangemerkt. De Hoge Raad oordeelt dat als SNS REAAL de mogelijkheden van verhaal van de achtergestelde schuldeisers van SNS Bank op het vermogen van SNS REAAL had willen beperken, dit uit de 403-verklaring, naar objectieve maatstaven uitgelegd, had moeten blijken. De aard van een achterstellingsbeding heeft alleen gevolgen voor de rangorde bij verhaal op het vermogen van de schuldenaar die het beding is overeengekomen (SNS Bank), maar heeft geen gevolgen voor het verhaal dat een schuldeiser

tegen een derde die hoofdelijke aansprakelijkheid heeft aanvaard, zoals SNS REAAL, op diens vermogen kan nemen.

Ten aanzien van een getroffen schikking en de verhouding tot de 403-verklaring oordeelde de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2015:837) dat een dading tussen een schuldeiser en de curator van een dochtervennootschap geen afstand behelst van het vorderingsrecht van die schuldeiser jegens de moeder. De aansprakelijkheid van de moeder berust op een zelfstandige verbintenis jegens de schuldeiser, waarvan zelfstandig nakoming kan worden gevorderd. In dit verband is van belang, aldus de Hoge Raad, dat het middel niet opkomt tegen het oordeel van het hof dat de getroffen dading niet meebrengt dat de schuldeiser op de voet van artikel 6:9 lid 1 BW afstand heeft gedaan van haar vorderingsrecht jegens de moeder. Zoals het hof vervolgens heeft overwogen, heeft deze dading ingevolge artikel 6:7 lid 2 BW slechts tot gevolg dat de schuld van de dochter (uit hoofde van de 403-verklaring) is vermindert met het vanwege de schikking betaalde bedrag.

VERREKENING

In Wemaro/De Bok q.q. (ECLI:NL:HR:2015:1825) overweegt de Hoge Raad dat de strekking van het verrekeningsverbod in artikel 54 Fw niet rechtvaardigt dat het toepassingsbereik wordt uitgestrekt tot een geval waarin vóór de faillietverklaring een goed van de schuldenaar wordt gekocht en aldus een verrekenbare schuld wordt gecreëerd. Het vorenstaande laat de mogelijkheid van vernietiging van onverplichte rechtshandelingen uit 42 Fw en de onrechtmatige-daadsactie van 6:162 BW voor gevallen als deze onverlet. Volgens Faber is de jurisprudentie van de Hoge Raad inzake artikel 54 Fw niet eensluidend en is de Hoge Raad bereid gebleken het artikel in ruimere zin te verstaan dan de letterlijke tekst van het artikel. De Hoge Raad hamert volgens Faber echter op

het uitgangspunt dat voor de toepassing van artikel 54 Fw vereist is dat sprake is van het overnemen van een vordering of schuld van een derde met het doel zichzelf de mogelijkheid van verrekening te verschaffen.

De vraag of een verrekeningsbeding tussen meerdere partijen standhoudt in faillissement kwam aan de orde bij Hof Den Bosch (ECLI:NL:GHSHE:2015:918). In het faillissement had de curator een beroep op verrekening geaccepteerd, maar stemde de Rabobank (als pandhouder) daar niet mee in. Het hof deelt het standpunt van de Rabobank dat de acceptatie van de verrekening door de curator niet aan de Rabobank kan worden tegengeworpen. Naar aard en strekking is artikel 54 Fw dwingend recht en kan dit volgens het hof niet buiten toepassing worden gelaten met de enkele verwijzing naar contractuele bepalingen die cessie en verrekening toestaan. Verder heeft de Rabobank een pandrecht op de vordering, waarvan zij in beginsel niet kan worden afgehouden door het enkele feit dat de curator zich neerlegt bij een beroep op verrekening. Het hof overweegt echter dat een beroep op artikel 54 Fw tot het exclusieve domein van de curator behoort, zodat de Rabobank zich hierop niet kon beroepen.

CREDITEURENCOMMISSIE

In de faillissementen van Imtech had de Rabobank verzocht om instelling van een gezamenlijke crediteurencommissie, althans tot afzonderlijke crediteurencommissies. Rechtbank Rotterdam (ECLI:NL:RBROT:2015:9476) overweegt dat het verzoek betrekking heeft op zes afzonderlijke faillissementen die weliswaar met elkaar samenhangen, maar niet geconsolideerd worden afgewikkeld. Het verzoek tot het instellen van een (voorlopige) crediteurencommissie zal derhalve voor elke vennootschap apart moeten worden beoordeeld.

WSNP

De gemeente heeft een vordering op de schuldenaar uit hoofde van

onterecht genoten uitkeringen en toeslagen. De schuldenaar heeft inmiddels de schuldsaneringsregeling doorlopen en voert aan dat deze schuld onder de schone lei valt. De Hoge Raad oordeelt dat deze vordering onder de werking van de schone lei valt, zelfs indien het terugvorderingsbesluit pas na het van toepassing worden van de schuldsaneringsregeling wordt genomen (ECLI:NL:HR:2015:1693) omdat het terugvorderingsbesluit op één lijn kan worden gesteld met vorderingen die na het van toepassing worden van de schuldsaneringsregeling ontstaan uit vernietiging van een voor die uitspraak gesloten overeenkomst. Op 18 december 2015 oordeelt de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2015:3631) over een onterechte afwijzing van een verzoek tot toelating tot de schuldsaneringsregeling. Het verzoek werd afgewezen, omdat aannemelijk is dat de schuldenaar niet kon voldoen aan zijn alimentatieverplichting en dus nieuwe schulden zou laten ontstaan. De Hoge Raad vernietigt deze beslissing met verwijzing naar zijn eerdere beschikking uit 2008.¹⁰ Volgens de Hoge Raad kan de schuldenaar bij toepassing van de schuldsaneringsregeling verzoeken de alimentatieverplichtingen op nihil te stellen en de verwachting is dat dit wordt toegewezen. Het verzoek had derhalve niet zomaar mogen worden afgewezen. De Hoge Raad heeft bepaald dat de reikwijdte van de hardheidsclausule uit artikel 288 lid 3 Fw niet beperkt moet worden tot het enkel onder controle krijgen van verslavings- en/of psychosociale problemen waardoor schulden zijn ontstaan (ECLI:NL:HR:2015:3338). Artikel 288 lid 3 Fw ziet eveneens op het onder controle krijgen van andere oorzaken van schulden, zoals *in casu* het staken van een verliesmakende onderneming. Hof Arnhem-Leeuwarden oordeelde dat een akkoord dat als minnelijke schuldregeling wordt aangeboden betrekking dient te hebben op alle concurrente en preferente schuldeisers (ECLI:NL:GHARL:2015:8322).

Indien een schuldeiser een gezeerde vordering heeft, dient de na uitwinning overgebleven restschuld (of de voorzienbare restvordering na eventuele uitwinning) in het akkoord te worden betrokken. Zo niet, dan kunnen schuldeisers het akkoord in redelijkheid weigeren. In een dergelijk geval bestaat geen mogelijkheid voor toepassing van de dwangregeling uit artikel 287a Fw. Op grond van het wettelijk takenpakket en bevoegdheden van de rechter-commissaris en het daaruit voortvloeiende eigen professioneel belang bij een uitkomst van de procedure tot ontneming van de schone lei heeft de Hoge Raad in zijn arrest van 24 april 2015 (ECLI:NL:HR:2015:1136) terecht bepaald dat de (voormalig) rechter-commissaris belanghebbende is in de zin van artikel 358a Fw. De rechter-commissaris is dus ontvankelijk in de voordracht waarmee hij de procedure tot ontneming van de schone lei inleidt. Over de verklaring ex artikel 285 lid 1 sub f Fw oordeelde de Hoge Raad in zijn arrest van 13 maart 2015 (ECLI:NL:HR:2015:589). Een redelijke wetsuitleg van dit artikel brengt met zich dat een schriftelijke verklaring van de curator, waarin hij verklaart dat hij de mogelijkheden van failliet

tot het aanbieden van een akkoord ingevolge artikel 138 Fw heeft onderzocht en dat hiervoor geen reële mogelijkheden zijn, volstaat voor het voldoen aan de vereiste van artikel 285 lid 1 sub f Fw.

INTERNATIONALE ASPECTEN

Het Hof van Justitie van de EU heeft nadere uitleg gegeven over artikel 13 Insolventieverordening (ECLI:EU:C:2015:690). Dit artikel regelt wanneer een benadelende rechtshandeling niet aangetast kan worden door de *lex concursus* (het recht van het faillissement, de hoofdregel), maar door de *lex causae* (het recht van de zaak). Het Hof van Justitie specificeert dat degene die zich op artikel 13 Insolventieverordening beroept de bewijslast draagt dat aan de voorwaarden daarvan is voldaan. Diegene dient derhalve te bewijzen dat de rechtshandeling in het concrete geval niet kan worden bestreden op basis van de *lex causae*.

In een andere zaak diende ECM een verzoekschrift in strekkende tot faillietverklaring van de verweerder. De verweerder is echter vóór de indiening hiervan verhuisd naar Zwitserland. Hof Den Bosch oordeelt dat verweerder geen *Center of Main Interests* (COMI) in Nederland heeft,

omdat hier geen economische activiteiten meer plaatsvinden (ECLI:NL:GHSHE:2015:4867). De Nederlandse rechter was derhalve ingevolge artikel 3 Insolventieverordening niet bevoegd kennis te nemen van het verzoek. De rechtsmachtverdeling uit artikel 2 lid 2 Fw kan evenmin worden toegepast, omdat hiervoor vereist is dat verweerder reeds bij zijn vertrek een schuld heeft aan ECM. Hof Den Bosch vernietigt daarom het faillissement en verklaart zich onbevoegd.

Een curator vernietigt een paulianeuze transactie met betrekking tot een in Duitsland gelegen appartement. De wederpartij voert aan dat de Nederlandse rechter onbevoegd is en dat Duits recht van toepassing is. Hof Den Bosch oordeelt dat de EEX-verordening niet van toepassing is op faillissementskwesties, zoals de vernietiging van paulianeuze rechtshandelingen (ECLI:NL:GHSHE:2015:3242). De insolventieverordening bepaalt de rechtsmacht en het toepasselijke recht. Dat het appartement in Duitsland ligt, is hiervoor niet relevant.

GIRALE BETALING

Een bestuurder is aanwezig bij de zitting waar de faillissementsaanvraag van de vennootschap wordt behandeld. Het faillissement wordt later die dag uitgesproken. Na de zitting geeft de bestuurder opdracht aan de bank een bedrag van 45.000 euro over te boeken. De bank voert – onwetend van het faillissement – deze opdracht uit. De curator vordert het bedrag vervolgens terug van de bank. De bank spreekt de bestuurder aan uit hoofde van onrechtmatige daad. Rechtbank Overijssel oordeelt dat door het geven van de opdracht tot betaling onrechtmatig jegens de bank is gehandeld, vanwege schending van een zorgvuldigheidsverplichting jegens de bank (ECLI:NL:RBOVE:2015:1011). De bestuurder wordt veroordeeld tot terugbetaling van 45.000 euro aan de bank.

De Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2015:499) oordeelt over een vergelijkbare kwestie. De bestuurder had korte tijd voordat het faillissement werd uitgesproken betalingsopdrachten aan de bank verstrekt, die deze opdrachten meteen heeft uitgevoerd. Het bedrag werd door de curator van de bank teruggevorderd, waarna de bank de bestuurder aanspreekt uit hoofde van onrechtmatige daad. De Hoge Raad oordeelt dat voor aansprakelijkheid van de bestuurder een voldoende ernstig verwijt vereist is en dat bekendheid met bepaalde wettelijke regels in dit verband van belang kan zijn. De bestuurder moet zelf aantonen dat hij niet bekend was met de 00.00 uur-regel.

Op 20 maart 2015 komt de Hoge Raad terug op het Vis q.q./NMB-arrest¹¹ en vereenvoudigt de regels omtrent de girale betaling rondom faillissementsdatum (ECLI:NL:HR:2015:689). Artikel 6:114 lid 2 BW bepaalt dat bij een girale overmaking de betaling eerst geschiedt zodra de rekening van de schuldeiser wordt gecrediteerd. Kortom, als het bedrag nog niet is bijgeschreven op de rekening van de begunstigde op de dag dat het faillissement wordt uitgesproken, kan het bedrag door de curator van de bank worden teruggevorderd, aldus de Hoge Raad.

Een bank die een uitgevoerde betalingsopdracht op grond van artikel 23 Fw (de schuldenaar verliest beheer en beschikking over zijn vermogen) niet aan de boedel kan tegenwerpen, is op basis van artikel 19 lid 3 van de Algemene Bankvoorwaarden onder omstandigheden bevoegd de creditering van de rekening van de begunstigde ongedaan te maken. Het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (Kifid) oordeelde in dit kader dat de bank in beginsel zonder instemming boekingen ongedaan mag maken (RI 2016, 53). Banken dienen echter terughoudend gebruik te maken van hun bevoegdheid tot ongedaanmaking van betalingsopdrachten na faillissement indien de

rekeninghouder te goeder trouw is en een tegenprestatie voor de ontvangen betaling heeft geleverd.

HUUR

Begin 2015 heeft de Hoge Raad middels een prejudiciële beslissing geoordeeld dat artikel 39 lid 1 Fw over huuropzegging ook van toepassing is op de huur van roerende zaken (ECLI:NL:HR:2015:42).

Rechtbank Den Haag heeft in het faillissement van Meavita vonnis gewezen aangaande artikel 39 Fw (ECLI:NL:RBDHA:2015:6186). De verhuurder spreekt de bankgarantie aan voor de openstaande huurvordering, waarop de bank uit hoofde van de contragarantie voor het door haar uitbetaalde bedrag een boedelvordering indient in het faillissement. Rechtbank Den Haag stelt de curatoren in het gelijk en oordeelt dat de vordering van de bank uit hoofde van de contragarantie voortvloeit uit een voorwaardelijke verbintenis met de failliet van vóór de faillissementsdatum, waardoor op grond van het Koot Beheer/Tideman q.q.-arrest¹² deze vordering als concurrente prefaillissementsvordering kwalificeert.

In een zaak bij Hof Amsterdam (ECLI:NL:GHAMS:2015:2101) trekt de verhuurder na faillissement van de huurder de bankgarantie, onder meer voor zogenaamde leegstandschade. De bank spreekt daarop de contragarantie aan, waardoor de boedel wordt benadeeld. De curator spreekt derhalve de verhuurder aan op grond van ongerechtvaardigde verrijking, omdat een vordering uit hoofde van leegstandschade niet kan worden ingeroepen jegens de boedel, aldus Aukema q.q./Uni-Invest.¹³ Hof Amsterdam wijst deze vordering toe. *In casu* bracht dat de curator niet veel verder omdat de verhuurder de grondslag voor het trekken van de bankgarantie wijzigde van leegstandschade naar opleverschade. Overigens zij opgemerkt dat sinds het Autodrome-arrest¹⁴ de curator in voorkomend geval niet de verhuurder,

maar de bank dient aan te spreken.¹⁵ V&D had ter voorkoming van haar faillissement een reddingsplan opgesteld, waarbij een huurvrije periode werd gevraagd bij de verhuurders. Tussen verhuurders en V&D zijn uiteindelijk afspraken gemaakt over een huurkorting, die zijn vastgelegd in een vaststellingsovereenkomst. De verhuurder van het pand in Hengelo heeft niet ingestemd met de huurkorting. Nadat deze verhuurder conform de vaststellingsovereenkomst slechts een deel van de huurvorderingen betaald kreeg, maakte hij een kort geding aanhangig, waarin nakoming van de huurovereenkomst werd gevorderd. Hof Arnhem-Leeuwarden wees de vordering van de verhuurder in appel alsnog af (ECLI:NL:GHARL:2015:9827). Het hof oordeelde dat het beroep van V&D op misbruik van bevoegdheid door de verhuurder door nakoming te vorderen in de gegeven omstandigheden niet op voorhand ongegrond is.

VERZET FAILLIETVERKLARING

De Hoge Raad oordeelde op 5 juni 2016 dat de toetsing door de rechter van de vereisten voor faillietverklaring *ex nunc* plaatsvindt (ECLI:NL:HR:2015:1473). Dit geldt zowel in eerste aanleg, als in geval van verzet of hoger beroep. De strekking van verzet is namelijk dat de schuldenaar alsnog zijn belangen kan verdedigen en herstelt het beginsel van hoor en wederhoor. Juist deze strekking leidt ertoe dat de schuldenaar in verzet baat heeft bij het verweer dat niet aan de vereisten voor faillietverklaring is voldaan.

De Hoge Raad beantwoordde voorts de prejudiciële vraag of de curator kan worden aangemerkt als belanghebbende ex artikel 10 Fw (ECLI:NL:HR:2015:3636). De curator constateerde na zijn benoeming dat geen actief aanwezig was en kwam daarom in verzet tegen de faillietverklaring. De curator heeft een eigen belang – bestaande uit het verplicht verrichten van werkzaamheden zonder dat

hier een vergoeding tegenover staat – en kan als gevolg van dit eigenbelang als belanghebbende in verzet komen tegen de faillietverklaring. De positie en taak van een curator in faillissement verzetten zich hier niet tegen. De curator doet volgens de Hoge Raad het verzet uit eigen hoofde (*pro se*), nu hij in zijn persoonlijk belang wordt getroffen. Dit arrest ziet alleen op de situatie van verzet tegen de faillietverklaring van een vennootschap die op eigen aangifte failliet is verklaard.

AANSPRAKELIJKHEID CURATOR

De Hoge Raad heeft in januari 2015 geoordeeld dat nader moet worden gemotiveerd waarom een curator in strijd zou hebben gehandeld met zijn (pre)contractuele verplichtingen jegens de doorstarter aangaande een machine die werd geleased en geen onderdeel uitmaakte van het door de doorstarter overgenomen machinepark (ECLI:NL:HR:2015:166). De doorstarter had onvoldoende gemotiveerd dat daarvan sprake was, zodat de zaak is terugverwezen naar het hof. In het geval dat een curator bij een doorstart direct een soort ‘schuldeisersakkoord’ heeft geregeld, waarbij

één crediteur met lege handen achterbleef, heeft Rechtbank Noord-Nederland (ECLI:NL:RBNNE:2015:3099) met verwijzing naar de bekende jurisprudentie¹⁶ geoordeeld dat de curator zowel *q.q.* als *pro se* aansprakelijk was, omdat hij niet heeft gehandeld zoals mag worden verlangd van een over voldoende inzicht en ervaring beschikkende curator die zijn taak met nauwgezetheid en inzet verricht. De curator had in strijd gehandeld met de *paritas creditorum*-regel van artikel 3:277 BW en (het systeem van) de Faillissementswet. De rechtbank hamert erop dat de curator in strijd met de voor de afwikkeling van het faillissement geldende regels heeft gehandeld, zodat hem op dit punt geen beleidsvrijheid toekwam.

VERZOEK TOT BEVEL AAN CURATOR

Rechtbank Gelderland (ECLI:NL:RBGEL:2015:4707) heeft met verwijzing naar Verstijlen in zijn noot onder HR 5 september 2003¹⁷ geoordeeld dat voor gebruikmaking van de bevoegdheid ex artikel 69 Fw om op te komen tegen een handeling van de curator door de schuldeiser moet worden aangetoond dat zij tijdens

de faillietverklaring een vordering op de failliet heeft. Als zij alleen boedelschuldeiser is, staat de weg van artikel 69 Fw niet voor haar open. Voorts oordeelt de rechtbank dat een vordering tot revindicatie geen vordering in de zin van de Faillissementswet is, omdat de schuldeiser dan geen voldoening uit het vermogen vordert, maar slechts zaken die juist niet tot dat vermogen behoren. Ook dan staat de weg van artikel 69 Fw derhalve niet open.

In april 2015 heeft Rechtbank Overijssel (ECLI:NL:RBOVE:2015:2103) bepaald dat artikel 69 Fw geen weg biedt voor schuldeisers wier vorderingen door de curator inhoudelijk worden betwist. Een beslissing over het bestaan en de omvang van de vordering wordt alsdan tijdens de verificatievergadering en zo nodig de renvooiprocedure genomen.

FAILLISSEMENTSGIJZELING

Hof Den Haag (ECLI:NL:GHDHA:2015:2085) heeft bepaald dat bij een vordering tot in bewaringstelling moet worden beoordeeld of de inbewaringstelling van een bestuurder proportioneel is in verhouding tot de coöperatieve opstelling van de bestuurder. Daarnaast moet worden nagegaan of de curator voldoende andere, minder vergaande mogelijkheden heeft om informatie in te winnen en te verifiëren bij derden, dan wel getuigen te horen, al dan niet via een voorlopig getuigenverhoor. Het hof oordeelde *in casu* dat de curator die mogelijkheden nog had, zodat het verzoek tot bewaring daarop werd afgewezen.

BEWARING ADMINISTRATIE

De Voorzieningenrechter van Rechtbank Oost-Brabant (ECLI:NL:RBOBR:2015:763) heeft in 2015 een aantal keer over de werking

van artikel 92 Fw geoordeeld. Uit dat artikel vloeit voort dat de curator in het belang van de boedel de administratie veilig moet stellen voor zijn latere onderzoek. Tot die administratie behoren tevens digitale bestanden waarop zich dergelijke informatie bevindt, dan wel redelijkerwijs wordt vermoed zich daar te bevinden. *In casu* bleek dat curatoren niet alleen ten behoeve van hun taak inzage nodig hadden in de administratie van failliet, maar eveneens in de administratie van de daarmee verweven groep. Curatoren krijgen daarom onder enkele voorwaarden inzage in die administratie. Dat laatste geldt ook in geval dat in die administratie privacygevoelige gegevens van partner en kinderen zijn te vinden (*JOR* 2016, 208), aldus de Voorzieningenrechter.

AANHANGIG APPEL

Hof Arnhem-Leeuwarden behandelt het salarisverzoek van een curator betreffende zijn salaris over de periode na vernietiging van de faillietverklaring in appel tot aan arrest in cassatie (ECLI:NL:GHARL:2015:7681). Een curator dient terughoudend te zijn met het verrichten van ingrijpende maatregelen zolang onzekerheid bestaat over de faillietverklaring. Dit geldt temeer na vernietiging van de faillietverklaring in appel. De curator dient de noodzakelijkheid van zijn werkzaamheden in deze periode toe te lichten. Onder noodzakelijke werkzaamheden verstaat het hof: informatieverstrekking over het faillissement aan betrokken instanties en werkzaamheden die verband houden met personeel, UWV en Belastingdienst. Verkoop van voorraden of activa is volgens het hof niet als noodzakelijk te beschouwen. ■

NOTEN

- 1 HR 11 maart 2005, *JOR* 2005, 131 (Rabobank/Storpolder).
- 2 Zie voor een geslaagd beroep op de pauliana Hof Amsterdam 22 december 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:5433.
- 3 HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628 (*Tulip Air*).
- 4 HR 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2930 (*Kameleon*).
- 5 HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881 (*Spaanse Villa*) en HR 20 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4959 (*Willemsen/NOM*).
- 6 Zie Rb. Den Haag 11 mei 2011, ECLI:NL:RBSGR:2011:BQ6042.
- 7 HR 19 oktober 2001, *NJ* 2001/654 (*Diepstraten/Gilhuis q.q.*): de vraag of sprake is van benadeling wordt beantwoord door een vergelijking te maken tussen de hypothetische situatie waarin de schuldeisers zouden verkeren zonder de gewraakte rechtshandeling en de situatie als die handeling onaangetast blijft.
- 8 Richtlijn 2001/23/EG inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van onderneming, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen.
- 9 HR 14 april 1927, *NJ* 1927, 725 en laatstelijk HR 22 december 2009, *JOR* 2010/247 (Van Kester/FFP) met verwijzing naar HR 18 december 1959, *NJ* 1960, 121; HR 13 december 2002, *JOR* 2003/32, m.nt. Blanco Fernández (Hitz/Theunissen) en HvJ EU 15 december 2011, *JOR* 2012/93, m.nt. Veder (Rastelli).
- 10 HR 14 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD7589.
- 11 HR 31 maart 1989, *NJ* 1990, 1 (*Vis q.q./NMB*).
- 12 HR 19 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY6108 (*Koot Beheer/Tideman q.q.*).
- 13 HR 14 januari 2011, *JOR* 2011, 101 (*Aukema q.q./Uni-Invest*).
- 14 HR 22 november 2013, *NJ* 2014, 69 (*Autodrome*).
- 15 Zie R.I.V.F. Betrams, 'Huurgaranties en contragaranties. Over artikel 39 Fw, Aukema, Romania en TEP, enige misverstanden en nieuwe kansen', *FIP* 2016, 167.
- 16 Maclou (*NJ* 1996/727), Prakke/Gips (ECLI:NL:HR:2011:BU4204), Mobell/Interplan (ECLI:NL:HR:2003:AN7817), Sigmacon II (ECLI:NL:HR:1995:ZC1643) en De Bont/Bannenberg q.q. (ECLI:NL:HR:2005:AT7797).
- 17 Zie Verstijlen in zijn noot onder HR 5 september 2003, *JOR* 2003/289.

KRONIEK PERSONEN- EN FAMILIERECHT

DOOR / CHRISTIANE VERFUURDEN & LIESBETH WILLEMSSEN

Deze kroniek bevat een overzicht van de ontwikkelingen op het gebied van het personen- en familierecht in de periode augustus 2015 tot augustus 2016.

KINDERALIMENTATIE

Kindgebonden budget/ alleenstaande-ouderkop

In de kroniek van september 2015 is melding gemaakt van de inwerking-treding van de Wet hervorming kindregelingen en de komst van de alleenstaande-ouderkop. De prejudiciële vragen die het Hof Den Haag op 3 juni 2015 (ECLI:NL:GHDHA:2015:1288) aan de Hoge Raad heeft voorgelegd in verband met de verschuiving van de verwerking van het kindgebonden budget en de alleenstaande-ouderkop in de berekening van kinderalimentatie zijn inmiddels op 9 oktober 2015 beantwoord (ECLI:NL:HR:2015:3011). Beslist is dat bij de vaststelling van kinderalimentatie het kindgebonden budget (en de alleenstaande-ouderkop) niet in mindering komt op de behoefte van het kind aan een bijdrage, maar (als inkomen) meetelt bij de berekening van de draagkracht van de ouder die het kindgebonden budget ontvangt.

Uitspraak een wijziging van omstandigheden?

De Rechtbank Den Haag heeft bij beschikking van 24 mei 2016 (gepubliceerd op Kennisbank Split Online) duidelijk gemaakt dat de uitspraak van de Hoge Raad van 9 oktober 2015 kan worden beschouwd als een wijziging van omstandigheden als

bedoeld in artikel 1:401 lid 1 Burgerlijk Wetboek (BW). In de betreffende zaak hebben partijen in september 2015 bij overeenkomst afspraken gemaakt over de door de man te betalen kinderalimentatie. De vrouw stelt zich in deze zaak, onder verwijzing naar de uitspraak van de Hoge Raad, op het standpunt dat er sprake is van 'gewijzigde omstandigheden' als bedoeld in artikel 1:401 lid 1 BW, die aanleiding vormen om de overeengekomen kinderalimentatie te wijzigen. In de overeenkomst is de kinderalimentatie vastgesteld op basis van de methode waarbij het kindgebonden budget nog in mindering werd gebracht op de behoefte van de kinderen. De rechtbank is van oordeel dat er inderdaad sprake is van gewijzigde omstandigheden en verklaart de vrouw ontvankelijk in haar verzoek tot wijziging van de kinderalimentatie.

Verhaal Sociale Dienst

De Wet hervorming kindregelingen heeft ook wijziging gebracht in het normenstelsel van de bijstand. De norm voor een alleenstaande ouder is gelijkgesteld aan die voor alleenstaanden. Daarvoor in de plaats is de zogeheten alleenstaande-ouderkop als onderdeel van het kindgebonden budget gekomen. Dit leidde tot de vraag of de bijstandsuitkeerder

nog gerechtigd was de kosten van de verleende uitkering te verhalen op de onderhoudsplichtige voor de kinderen. De Hoge Raad heeft op 10 juni 2016 (ECLI:NL:HR:2016:1138) bepaald dat bijstand nog steeds verhaalbaar is ondanks de wijziging in systematiek (kind gebonden budget/ alleenstaande-ouderkop). Uit de parlementaire behandeling van de Wet hervorming kindregelingen blijkt dat de wetgever niet heeft beoogd wijziging te brengen in de mogelijkheid van verhaal van ten behoeve van kinderen gemaakte kosten van bijstand. De aan een ouder verstrekte bijstand heeft ook in het tijdvak vanaf 1 januari 2015 mede betrekking op de kosten van levensonderhoud van de minderjarige kinderen die tot diens huishouding behoren.

Forfaitair stelsel?

In zijn uitspraak van 15 juni 2016 (ECLI:NL:GHDHA:2016:1736) gaat het Hof Den Haag in op de vraag of de vaststelling van de kinderalimentatie op basis van het forfaitaire stelsel past binnen het wettelijke kader. Het hof overweegt (kort gezegd) dat bij de vaststelling van kinderalimentatie in beginsel rekening moet worden gehouden met alle feiten en omstandigheden van het geval, maar dat dit niet met zich brengt dat een forfaitair stelsel in strijd is met het wettelijke

Christiane Verfuurden is advocaat bij Schakenraad Advocaten in Eindhoven en **Liesbeth Willemsen** is advocaat bij LNW advocaten en mediators in Gorinchem.

kader. Een forfaitair rekensysteem kan naar het oordeel van het hof echter niet worden gehanteerd 'indien (i) de werkelijke lasten van de alimentatieplichtige aanmerkelijk lager zijn en (ii) uitsluitend als gevolg van deze rekenmethode niet meer in de (volledige) behoefte van het kind of de kinderen kan worden voorzien'. De kinderalimentatie moet eerst worden vastgesteld aan de hand van het forfaitaire systeem. Als blijkt dat dat onder de omstandigheden van het geval tot onredelijke uitkomsten leidt, en niet aansluit bij de bedoeling van de wetgever zoals neergelegd in de wettelijke uitgangspunten – draagkracht en behoefte –, moet de kinderalimentatie worden berekend volgens de zogenaamde 'oude' rekenmethodiek. In de zaak die leidde tot de uitspraak van 15 juni 2016 achtte het hof het forfaitaire systeem niet in strijd met de wettelijke uitgangspunten. Het Hof Den Haag kwam in de zaak die leidde tot de uitspraak van 29 juni 2016 tot een andere conclusie. In die zaak bedroeg de forfaitaire woonlast (dertig procent van het netto besteedbaar inkomen) van de man (afgerond) 1.388 euro per maand. Zijn werkelijke woonlast bedroeg slechts 484 euro per maand. Als rekening wordt gehouden met de forfaitaire woonlast, kan niet volledig in de behoefte van de kinderen worden voorzien. Als rekening zou worden gehouden met de werkelijke lasten van de man, is er meer draagkracht. Het hof overweegt naar aanleiding daarvan onder meer dat naar maatschappelijke normen bezien kinderalimentatie een zeer hoge prioriteit heeft en dat het algemeen aanvaard is dat kinderen geen last mogen hebben van de echtscheiding van hun ouders. Voor de kinderen is het van essentieel belang dat ook in financiële zin goed voor hen wordt gezorgd, zodat zij zich op hun eigen toekomst goed kunnen gaan voorbereiden. Nu er in dit geval een aanmerkelijke discrepantie bestaat tussen de werkelijke woonkosten en de forfaitaire woonkosten en dit ten koste gaat van de kinderen, acht het

hof het hanteren van het forfaitair systeem in het onderhavige geval in strijd met de uitgangspunten van de wetgever, waarin is gekozen voor behoefte en draagkracht op grond van de werkelijke gegevens (maatwerk). Bij de berekening van de draagkracht van de man gaat het hof dan ook uit van zijn werkelijke woonlasten.

PARTNERALIMENTATIE

Behoeft en kgb/ alleenstaande-ouderkop

Per 1 januari 2016 is de aanbeveling van de Expertgroep Alimentatienormen dat het kindgebonden budget ook in het kader van de partneralimentatie wordt beschouwd als inkomen. In eerste instantie week het Hof Den Haag hier vanaf door bij de berekening van de behoefte aan partneralimentatie geen rekening te houden met het kindgebonden budget (onder andere Hof Den Haag 23 maart 2016 ECLI:NL:GHDHA:2016:806). Met de uitspraak van 18 mei 2016 van het Hof Den Haag (ECLI:NL:GHDHA:2016:1389) is de eenheid in de jurisprudentie echter weer hersteld. Het hof overweegt in die uitspraak dat het omwille van de rechtseenheid en het geringe verschil in uitkomst in de verschillende benaderingen het standpunt van de andere hoven zal volgen en dus voorts nog niet langer zal beslissen in de lijn van zijn eerder op 23 maart 2016 (ECLI:NL:GHDHA:2016:806) ingenomen standpunt. Het door de vrouw ontvangen kindgebonden budget en de daarvan deel uitmakende alleenstaande-ouderkop worden opgeteld bij het nettomaandinkomen van de vrouw. Daarop moet in mindering worden gebracht het vastgestelde aandeel in de kosten van de kinderen dat voor rekening komt van de partneralimentatiegerechtigde.

Afbouw alimentatie

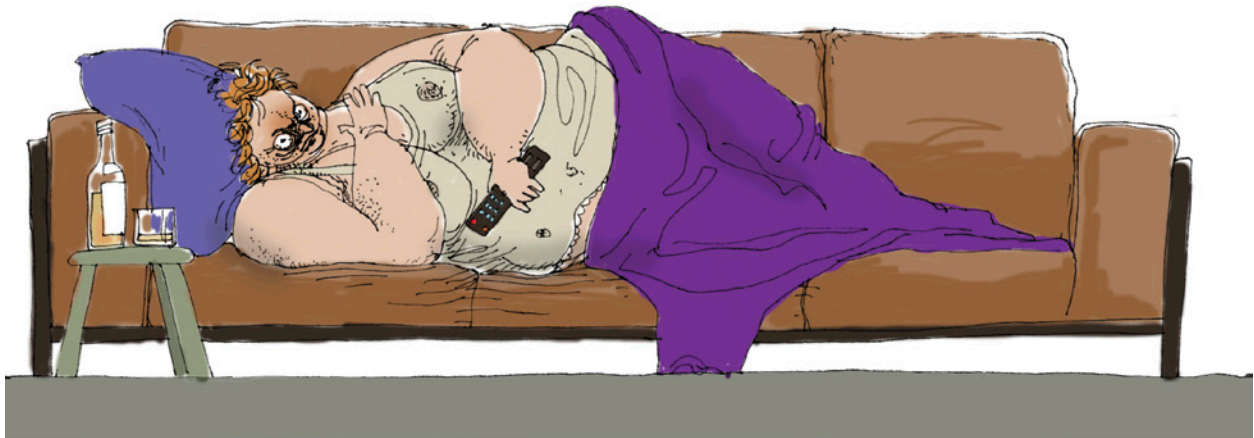
Er zijn in het afgelopen jaar een aantal uitspraken geweest waarin de alimentatie op termijn op nihil wordt gesteld in verband met de verwachting dat de alimentatiegerechtigde

op de termijn in staat moet worden geacht in het eigen levensonderhoud te voorzien. Op 4 november 2015 besloot het Hof Den Haag (ECLI:NL:GHDHA:2015:3132) tot nihilstelling op een termijn van zeven jaar met de overweging dat de vrouw ernstig nalatig is geweest met betrekking tot haar inspanningen om – in elk geval deels – in haar eigen levensonderhoud te voorzien. Gezien de aard van de academische opleiding van de vrouw (informatica), haar werkervaring tot 2000 en het tekort aan IT-specialisten, is het hof van oordeel dat de vrouw zich tot het uiterste moet inspannen om in haar eigen levensonderhoud te voorzien en dit ook binnen afzienbare termijn zal kunnen. De termijnen voor nihilstelling lopen van zeven jaar, zoals in voornoemde uitspraak tot drie jaar (onder andere Hof 's-Hertogenbosch 11 februari 2016 (ECLI:NL:GHSHE:2016:4130) en zelfs drie maanden (Hof Den Haag 29 juni 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:2308). Gaat het in de voornoemde uitspraken slechts om nihilstelling, in zijn uitspraak van 31 augustus 2016 komt het Hof Den Haag tot een beëindiging van de alimentatieverplichting na een termijn van drie jaar (ECLI:NL:GHDHA:2016:2673). Ook in deze zaak wordt er van uitgegaan dat de vrouw op termijn volledig in haar eigen behoefte kan voorzien.

Behoeft voldoende onderbouwd?

In de uitspraak van 4 februari 2016 van het Hof Arnhem-Leeuwarden (ECLI:NL:GHARL:2016:1042) komt het in het geheel niet tot de vaststelling van een partneralimentatie. Het hof is in die zaak van mening dat de vrouw niet heeft aangetoond dat zij actief op zoek is (geweest) naar ander of aanvullend werk om geheel in haar eigen behoefte te voorzien. De vrouw heeft geen sollicitatiebrieven of andere bescheiden in het geding gebracht waaruit sollicitatiepogingen blijken. Daarnaast heeft de vrouw niet aangetoond dat zij door haar fysieke klachten niet in staat zou zijn

Ik was door mijn klachten geeneens in staat om aan te tonen dat ik door mijn klachten niet meer werreke ken...

om meer te werken of nog bij particulieren schoon te maken naast haar huidige baan. Het hof gaat er daarom vanuit dat de vrouw in redelijkheid geheel in haar huwelijksgelateerde behoefte moet kunnen voorzien.

OMGANGSONDER-TOEZICHTSTELLING

Uit het arrest van 19 februari 2016 (ECLI:NL:HR:2016:295) van de Hoge Raad volgt dat een 'omgangsonder-toezichtstelling' mogelijk is, maar dat er hoge eisen aan de motivering worden gesteld. In die zaak heeft het hof kennelijk op de voet van artikel 1:254 (oud) BW een zogeheten 'omgangsondertoezichtstelling' opgelegd, teneinde het verbroken *family life* van een minderjarige met haar moeder en haar halfzusje te herstellen. Onder verwijzing naar HR 13 april 2001 (ECLI:NL:HR:2001:AB1009, NJ 2002/4) wordt opgemerkt dat voor het opleggen van een dergelijke maatregel geldt dat deze slechts is gerechtvaardigd als zij berust op de in de wet aangegeven gronden en dient ter bescherming van het belang van het kind. De rechter die de ondertoezichtstelling uitspreekt, moet vermelden dat deze beide gronden aanwezig zijn en ook op grond van welke gegevens hij tot zijn oordeel is gekomen dat een ots noodzakelijk is. Volgens de Hoge Raad is niet uitgesloten dat het opleggen van de maatregel van ots gerechtvaardigd kan zijn wanneer het

ontbreken van een omgangsregeling of juist het bestaan ervan, dan wel de conflicten of problemen bij het tot stand brengen of het uitvoeren van een omgangsregeling zodanige belastende conflicten of problemen opleveren voor het kind dat deze, op zichzelf of in combinatie met andere omstandigheden, een ernstige bedreiging opleveren voor zijn zedelijke of geestelijke belangen, en andere middelen ter afwending van deze bedreiging hebben gefaald of, naar te voorzien is, zullen falen. In een dergelijk geval moeten aan de motivering van de toewijzing hoge eisen gesteld worden. Dat uit de raadsrapportage en het verhandelde ter terechtzitting het hof is gebleken dat een omgangsregeling niet op vrijwillige basis tot stand komt en dat de Raad voor de Kinderbescherming ter zitting heeft gesteld dat de minderjarige ernstig wordt bedreigd in haar ontwikkeling als ze geen contact heeft met haar biologische vader, levert geen toereikende motivering op voor het opleggen van een maatregel als de onderhavige.

HUWELIJKSVERMOGENS-RECHT

Vervalbeding

In de uitspraak van 14 oktober 2015 (ECLI:NL:GHDHA:2015:2993) achtte het Hof Den Haag een beroep op een vervalbeding van twee jaar ten aanzien van een periodiek verreken-

beding aanvaardbaar. In discussie was of de door de vrouw ontvangen en vervolgens in een stamrecht-bv ondergebrachte ontslagvergoeding alsnog verrekend moet worden op grond van het verrekenbeding. Het hof is van oordeel dat bij de oprichting van de stamrecht-bv op 11 september 2009 de vervaltermijn is aangevangen op 1 januari 2010 en dat het recht op verrekening van de waarde van de aandelen in de stamrecht-bv is vervallen op 31 december 2012. Gelet op de lengte van de vervaltermijn is het hof van oordeel dat daarop een beroep kan worden gedaan. De termijn van twee jaar biedt voldoende gelegenheid om verrekening binnen die termijn te vorderen zodat de redelijkheid en de billijkheid er niet aan in de weg staan dat de vrouw een beroep doet op dit vervalbeding.

Verknochtheid ontbindingsvergoeding

In de zaak die leidde tot de uitspraak van het Hof Arnhem-Leeuwarden van 10 december 2015 (ECLI:NL:GHARL:2015:9886) ging het eveneens om een ontslagvergoeding die is ondergebracht in een stamrecht-bv. Ditmaal zijn partijen in gemeenschap van goederen gehuwd en ging het om de vraag of de ontslagvergoeding op bijzondere wijze aan de vrouw verknocht is en dus om die reden buiten de gemeenschap valt. Het hof oordeelt dat de ontslagvergoeding in

beginsel verknocht is en dat het feit dat de vrouw deze vergoeding in een stamrecht-bv heeft gestort dit niet anders maakt. Echter, partijen hebben de ontslagvergoeding uiteindelijk aangewend voor de aankoop van een tot de gemeenschap behorende echtelijke woning en aldus voor een ander doel dan waarvoor de vergoeding is verkregen (te weten ter aanvulling van inkomen). Dit brengt volgens het hof mee dat van verknochtheid van de ontbindingsvergoeding geen sprake meer is. De aandelen van de stamrecht-bv worden aan de vrouw toegedeeld onder verrekening van de helft van de waarde met de man. In Hof 's-Hertogenbosch 15 oktober 2015 (ECLI:NL:GHSHE:2015:4114) ging het ook om de vraag of een ontvangen ontslagvergoeding wegens verknochtheid al dan niet buiten de gemeenschap valt. In deze zaak heeft de man de ontslagvergoeding eveneens in een stamrecht-bv gestort, maar nog geen bedragen aan zichzelf uitgekeerd. De vrouw is van mening dat de man, door het niet onmiddellijk aanspreken van de ontslagvergoeding als inkomenssuppletie, een andere bestemming heeft gegeven aan de ontslagvergoeding en dat deze thans is te kwalificeren als een pensioenvoorziening. Het hof oordeelt dat vaststaat dat de ontslagvergoeding is verkregen ter suppletie van een uitkering of een lager inkomen. Daarmee is de vergoeding in beginsel verknocht. De omstandigheid dat de man de ontslagvergoeding niet (of niet gelijk) heeft aangesproken vóór ontbinding van de huwelijksge-

meenschap maakt niet dat de man daarmee een andere bestemming heeft gegeven aan de ontslagvergoeding. Een en ander volgt ook niet uit de stamrechtovereenkomst, aldus het hof. De ontslagvergoeding blijft daarmee bijzonder verknocht aan de man.

Verzwegen gemeenschapsgoederen

Onder verwijzing naar het arrest van de Hoge Raad van 4 december 2015 (ECLI:NL:HR:2015:3475) bevestigt het Hof Amsterdam in zijn uitspraak van 9 februari 2016 (ECLI:NL:GHAMS:2016:426) dat een beroep op artikel 3:194 lid 2 BW over verzwegen gemeenschapsgoederen (vergelijkbaar met artikel 1:135 lid 3 BW, waar het in voornoemd arrest van de Hoge Raad om ging) eerst aan de orde is nadat een verrekening tussen partijen onderling of door de rechter is vastgesteld. In deze zaak heeft de vrouw toegegeven dat zij spaargeld naar de rekening van haar zoon heeft overgemaakt. Daarmee kan niet worden gezegd dat de vrouw opzettelijk tot de gemeenschap behorende goederen heeft verzwegen, zoekgemaakt of verborgen heeft gehouden in de zin van artikel 3:194 lid 2 BW.

Artikel 1:81 BW en kosten advocaat/mediator

De Rechtbank Oost-Brabant gaf op 8 mei 2016 (ECLI:NL:RBOBR:2015:3691) nog een uitleg over artikel 1:81 BW. Onder de verplichting elkaar het nodige te verschaffen, kan naar het oordeel van de rechtbank ook het dragen van de kosten vallen die worden

gemaakt om te komen tot een beëindiging van het huwelijk, *in casu* de kosten van de mediator.

Uit de uitspraak van de Hoge Raad van 22 april 2016 (ECLI:NL:HR:2016:723) volgt echter dat de vrouw niet zonder meer voor de helft draagplichtig is voor de advocaatkosten van de man. De man heeft een geldlening bij zijn vader afgesloten om zijn advocaatkosten van te voldoen. Hij is van mening dat de vrouw op grond van artikel 1:100 BW de helft van deze schuld moet voldoen. De Hoge Raad overweegt dat ingevolge artikel 1:80b BW in verbinding met artikel 1:100 BW geregistreerde partners in beginsel een gelijk aandeel hebben in de ontbonden gemeenschap, zodat die gemeenschap bij helften dient te worden verdeeld. Een afwijking van deze regel is niet geheel uitgesloten, maar kan slechts worden aangenomen in zeer uitzonderlijke omstandigheden, die meebrengen dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn dat de ene partner zich jegens de andere beroept op verdeling bij helften van de ontbonden gemeenschap. De Hoge Raad oordeelt vervolgens dat nu het in de rechtspraak gebruikelijk is om in procedures van familierechtelijke aard de proceskosten te compenseren in die zin dat elke partij de eigen kosten draagt. Het oordeel van het hof dat in dezen geen sprake is van dergelijke uitzonderlijke omstandigheden is onvoldoende gemotiveerd.

RELATIEVERMOGENSRECHT

Verjaring vergoedingsrecht op grond van samenlevings-overeenkomst

De vrouw vordert drie jaar na het einde van de relatie een vergoeding van door haar in 2007 gedane investeringen in de onderneming van de man. In beginsel is deze vordering na ommekomst van vijf jaar, aldus in 2012, verjaard. De Rechtbank Gelderland heeft op 21 oktober 2015 (ECLI:NL:RBGEL:2015:8198) echter bepaald dat in een geval van ongehuwd samenwoners dient te gelden dat, als partijen getrouwd zouden zijn geweest, op grond van artikel 3:321 BW de verjaringstermijn zou zijn verlengd tot zes

maanden na de ontbinding van het huwelijk. Tevens wordt in dit verband verwezen naar het arrest van de Hoge Raad van 19 januari 1996 (*NJ* 1996, 617, Rensing/Polak I). De rechtbank acht de situatie voor ongehuwde samenlevers niet wezenlijk anders. Hoewel zowel de wettelijke bepaling als de uitspraak van de Hoge Raad niet rechtstreeks van toepassing is voor ongehuwd samenwoners, is de rechtbank van mening dat deze benadering ook in de situatie van partijen behoort te gelden. Op die grond verlengt de rechtbank de verjaringstermijn tot zes maanden na het verbreken van de samenleving. De vrouw is desalniettemin te laat met het instellen van haar vordering. Aan de man komt een beroep op verjaring toe.

Wettelijke rente

In zijn arrest van 25 maart 2016 (ECLI:NL:HR:2016:493) bevestigt de Hoge Raad dat verrekenen en verdelen niet over een kam te scheren zijn als het gaat om de verschuldigdheid van wettelijke rente. Voor een vordering uit hoofde van verdeling geldt dat zolang de verdeling van een tot de gemeenschap behorende bate niet is vastgesteld, een daarop gebaseerde vordering niet kan worden beschouwd als een vordering tot betaling van een geldsom ter zake waarvan de schuldenaar in verzuim is (HR 15 februari 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC0387). Voor een vordering uit hoofde van verrekening geldt evenwel dat haar ontstaan en opeisbaarheid, alsmede voor het intreden van verzuim in de nakoming daarvan, zo veel mogelijk aansluiting moet worden gezocht bij hetgeen partijen ter zake zijn overeengekomen (HR 2 december 2011, ECLI:NL:HR:2011:BU6591). In geval de aanspraak op verrekening voortvloeit uit een verrekenbeding in een samenlevingsovereenkomst waaraan eerder nog geen uitvoering is gegeven, moet, naar analogie met hetgeen geldt voor finale verrekening uit hoofde van huwelijkse voorwaarden, worden aangenomen dat de dienovereenkom-

stige vordering in beginsel ontstaat en opeisbaar wordt op het moment waarop een van de partijen meedeelt de samenlevingsovereenkomst te beëindigen, aldus de Hoge Raad.

PROCESRECHT

Verjaring bij proces-verbaal vastgelegde overeenkomst

De Hoge Raad geeft in het arrest van 27 november 2015 (ECLI:NL:HR:2015:3423) tekst en uitleg en vooral praktisch inzicht in de dagelijkse praktijk over de verjaring van een bij proces-verbaal vastgelegde overeenkomst. Indien tijdens een comparitie van partijen een schikking tot stand komt, wordt, wanneer een partij dat verlangt, een proces-verbaal opgesteld waarin de verbintenissen die partijen als gevolg van die schikking op zich nemen, worden vastgelegd. Hoewel de uitgifte van dit proces-verbaal geschiedt in executoriale vorm (art. 87 lid 3 Rv), wordt daarin slechts de overeenkomst van partijen vastgelegd. In onderhavige zaak heeft de bij proces-verbaal vastgelegde vordering van eiseres aldus te gelden als een vordering uit overeenkomst. Anders dan het onderdeel betoogt, wordt dat niet anders door de omstandigheid dat de afgifte van het proces-verbaal geschiedt door een rechter. De artikelen 3:306 e.v. BW regelen de verjaring van rechtsvorderingen. Deze verjaring is tevens bepalend voor de verjaring van de met die rechtsvorderingen verbonden executoriale titels, met uitzondering van het bepaalde in artikel 3:324 BW. Nu de in het proces-verbaal vastgelegde vordering van eiseres een vordering uit overeenkomst is, geldt daarvoor ingevolge artikel 3:307 lid 1 BW een verjaringstermijn van vijf jaar. Anders dan het onderdeel betoogt, brengt de omstandigheid dat de vordering is vastgelegd in het proces-verbaal van de comparitie niet mee dat de verjaringstermijn van artikel 3:324 BW geldt, nu de vastlegging van een schikking in een proces-verbaal niet kan worden aangemerkt als een rechterlijke uitspraak.

Verdeling ten overstaan van de notaris

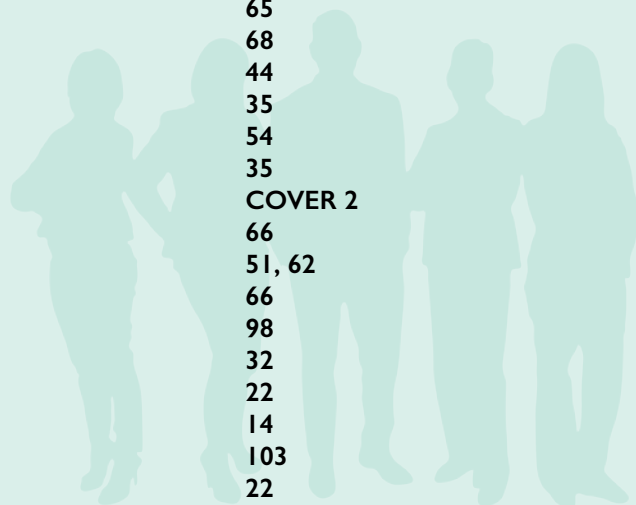
Uit de beschikking van de Rechtbank Midden-Nederland van 26 augustus 2015 (ECLI:NL:RBMNE:2015:6003) volgt dat wanneer partijen zijn bevolen om met elkaar over te gaan tot verdeling van hun gemeenschap ten overstaan een notaris, zij daartoe eerst een serieuze poging moeten ondernemen alvorens zij ontvankelijk kunnen zijn ter zake een verdelingsvordering. De rechtbank overweegt dat partijen de procedure van de artikelen 677 e.v. Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) moeten volgen. Dit hebben ze niet gedaan en daarom moeten zij zich alsnog tot een notaris wenden. Pas als de notaris partijen niet kan verenigen en de notaris dat heeft vastgelegd in een proces-verbaal van 'non-vereniging' is er weer een rol voor de rechter. Dit volgt uit artikel 678 Rv.

WET- EN REGELGEVING

Het Wetsvoorstel beperking gemeenschap van goederen (33 987) is op 19 april 2016 aangenomen door de Tweede Kamer. Met dit voorstel wordt onder meer het verhaal van privéschuldeisers op gemeenschapsgoederen geregeld en bekeken hoe het ondernemingsvermogen van één van de echtgenoten binnen de gemeenschap van goederen valt. Daarnaast wordt de regeling over de draagplicht van schulden aangepast. Alle voorhuwelijkse gemeenschappelijke goederen alsook alle gemeenschappelijke schulden vallen in de gemeenschap. Deze schulden kunnen als gemeenschapsschulden worden aangemerkt, ook al zijn zij niet aangegaan ten behoeve van een gemeenschappelijk goed. Zowel het Wetsvoorstel herziening partneralimentatie (34 321) als het Wetsvoorstel herziening kinderalimentatie (34 154) is nog in behandeling bij de Tweede Kamer. In verband hiermee is op 8 september 2016 het advies van de afdeling advisering van de Raad van State en de reactie van de initiatiefnemers uitgebracht. ■

ADVERTEERDERS/DEELNEMERS-INDEX

ORGANISATIE	PAGINA
AANTJES ZEVENBERG ADVOCATEN	14
ALT KAM BOER ADVOCATEN	66
BALIEPLUS	103
BOOM JURIDISCH	60
BOUWKUNDIG BUREAU FRIESLAND	61
BRANCH OUT	14
CAMINADA & VAN LEEUWEN	22
CENTRALSERVICES	14, 35, 65, 94
DEPONTI	59
DIRKZWAGER	8
GRANT THORNTON	65
HOFSTAETE ADVOCATUUR	94
INTERNATIONAAL JURIDISCH INSTITUUT	35
JMS TEXTSERVICE	13
KIENHUIS HOVING ADVOCATEN & NOTARISSEN	5
LAW AT WORK	52
LEGAL INTELLIGENCE	43
LEXXYN GROEP	COVER 4
LGV-ADVOCATEN	66
MOVIR	22
MUTSAERTS BV	COVER 3
INFORMATIEBUREAU NOBEL B.V.	65
NOVEX	68
PLASBOSSINADA ADVOCATEN N.V.	44
PRAKTIJK TER OVERNAME	35
PRIKBORD VOOR PROFESSIONALS	54
PROFACQ	35
REDBREAST	COVER 2
RON BORGDORFF FINANCIËEL ADVIES	66
SDU	51, 62
SKIPPI	66
STELLICHER	98
THE LIME TREE - MEDIATION & TRAINING B.V.	32
TILBURG MAASTRICHT ARBEIDSRECHT (TMA)	22
TOGA ATELIER SCHOUT	14
VITAE VALLEY	103
VU LAW ACADEMY	22
WIJNKAMP ADVOCATUUR	65

HOFSTAETE-ADVOCATUUR

Creating Value

HOFSTAETE ADVOCATUUR is een samenwerkingsverband van zelfstandig gevestigde advocaten. Het kantoor heeft de ambitie om uit te breiden. **Wij zijn op zoek naar ervaren advocaten.** Deze samenwerking biedt u de mogelijkheid om tegen een laag bedrag per maand en onder flexibele voorwaarden bij ons aan te sluiten. Het kantoor stelt alle denkbare faciliteiten die u als advocaat nodig heeft tot uw beschikking, zoals secretariaat, besprekkamer, internet, fax, telefoon, briefpapier/visitekaartjes etc.

Wilt u zich aansluiten bij een gevestigd merk met meerdere advocaten en werken op een schitterende locatie in Den Haag? U bent van harte welkom voor een kennismakingsgesprek.

www.hofstaete-advocatuur.nl/samenwerken

ADVOCAAT CENTRAAL

SOFTWARE VOOR DE ADVOCATUUR

“AdvocaatCentraal is een overzichtelijk en gebruiksvriendelijk systeem”

mr. J. Backx
Backx & Ripmeester
Verzekerings-
advocaten

Tel. (035) 543 55 66

www.advocaatcentraal.nl

INTERNATIONAAL

GERBRANDYDEBAT IN TEKEN VAN TURKSE RECHTSSTAAT, TERRORISME EN VLUCHTELINGENCRISIS

Welke uitdagingen kent de advocatuur in Turkije anno 2016? Met de recente coup poging in het achterhoofd en de daarop volgende turbulente ontwikkelingen ligt het antwoord voor de hand: veel! Tijdens het zevende Gerbrandydebat op 16 november gaat de president van de Turkse Balies, de heer Metin Feyzioğlu, uitgebreid in op de gevolgen voor de Turkse rechtsstaat.

Na de lezing van Metin Feyzioğlu gaan verschillende advocaten, politici en wetenschappers met elkaar in discussie over actuele vraagstukken op het snijvlak van rechtsstaat en politiek. Net als voorgaande jaren onder deskundige leiding van Ferry Mingelen.

In het eerste debat staat de strijd tegen het terrorisme en de impact op de Nederlandse rechtsstaat centraal. Onder anderen emeritus-hoogleraar Hans Ulrich Jessurun d'Oliveira, advocaat Eric Steller, PvdA-Kamerlid Jeroen Recourt en generaal-majoor b.d. Pieter Cobelens, oud-directeur van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, geven hun oorzaken mening.

Het tweede debat draait om de vraag hoe in Europa om te gaan met de slepende vluchtelingen crisis. Onder anderen vreemdelingenrecht-advocate Barbara Wegelin, professor André Nollkaemper en VVD-Kamerlid Malik Azmani gaan hierover met elkaar in debat.

INSCHRIJVEN

U bent op 16 november van harte welkom in de Haagse Sociëteit De Witte. Het debat start om 18.00 uur (inloop vanaf 17.30 uur) met aansluitend een borrel. Deelname is gratis en het aantal zitplaatsen is beperkt. De NOvA heeft alle leden van de balie via e-mail een uitnodiging inclusief aanmeldmogelijkheid verstuurd.

VREEMDELINGENBESLUIT 2000

Adviescommissie: Vreemdelingenrecht

Datum advies: 10 oktober 2016

Strekking: De staatssecretaris van VenJ heeft op 28 september 2016 bekendgemaakt in te willen grijpen in het vergoedingensysteem voor rechtsbijstand in asielzaken. De NOvA vindt dat dit ontwerpbesluit (houdende aanpassing van het Besluit vergoedingen rechtsbijstand 2000 en het Besluit rechtsbijstand- en toevoegcriteria in verband met de invoering van bijzondere procedurele bepalingen in het Vreemdelingenbesluit 2000) niet dient te worden ingevoerd. Het ontzeggen van rechtsbijstand aan asielzoekers is een zware aantasting van het systeem, waarvoor geen goede gronden zijn. De minimumnormen die de Europese wetgever heeft gesteld aan rechtsbijstand zullen daardoor in voorkomende gevallen niet gewaarborgd zijn.

MEER ADVIEZEN

- Toepassing van de Corporate Governance Code op one tier boards (gecombineerde commissie vennootschapsrecht, 4 oktober 2016)
- Wet implementatie verordening essentiële-informatiedocumenten (adviescommissie verzekeringsrecht, 21 september 2016)
- Wijziging van enkele bepalingen van formeel- en materieelrechtelijke aard om gebleken knelpunten weg te nemen (adviescommissie strafrecht, 21 september 2016)
- Wet herstel en afwikkeling van verzekeraars (gecombineerde commissie vennootschapsrecht, 8 september 2016)

JURIDISCHE DATABANK

Alle wetgevingsadviezen vindt u in de Juridische databank op advocatenorde.nl/wetgevingsadviezen.

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Nederlandse orde van advocaten

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. De NOvA verzorgt de rubrieken Van de NOvA, Geschillencommissie, Tucht recht, Transfers en de column Ten slotte van de landelijk deken.

Samenstelling algemene raad

- Nederlandse orde van advocaten**
- Bart van Tongeren (algemeen deken)
 - Bert Fibbe (waarnemend deken)
 - Bernard de Leest
 - Ruben Alderse Baas
 - Leonard Böhrer
 - Aai Schaberg

Bureau van de NOvA

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Bezoekadres

Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail info@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Helpdesk

helpdesk@advocatenorde.nl
Tel. 070-335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse orde van advocaten

Facebook

Nederlandse orde van advocaten

Instagram

@Advocatenorde

Periscope

@Advocatenorde

DIGITAAL PROCEDEREN

BENT U 'KEI-VOORBEREID'?

De Rechtspraak streeft ernaar om verplicht digitaal procederen voor advocaten in te voeren per februari 2017. Bent u al 'KEI-voorbereid'? De NOvA heeft een checklist gemaakt voor alles wat u hiervoor nodig hebt.

Denk bijvoorbeeld aan een (kleuren)scanner en de mogelijkheid om pdf/a-bestanden te lezen en op te slaan. Wist u dat hier gratis software voor te krijgen is? Deze en andere tips vindt u in ons document 'Ben ik KEI-voorbereid?' in het themadossier KEI op onze website.

VEELGESTELDE VRAGEN

Tevens hebben wij in samenwerking met de Rechtspraak een lijst van veelgestelde vragen en antwoorden over digitaal procederen opgesteld. Deze lijst wordt regelmatig aangevuld

met nieuwe onderwerpen. Ook is er een stap voor stap handleiding opgesteld voor procederen via het webportaal Mijn Rechtspraak. Tot slot zijn er specifieke lijsten met veelgestelde vragen voor de rechtsgebieden waar nu al digitaal wordt geprocedeerd. U kunt ook de planning voor de stapsgewijze uitrol van verplicht digitaal procederen downloaden. Hierop kunt u zien wanneer de rechtbanken waar u procedeert, gaan overstappen.

NIEUWSBRIEF

Sinds vorige maand ontvangen alle advocaten van de NOvA de twee-

wekelijkse e-mailnieuwsbrief KEI. Hierin vindt u de laatste ontwikkelingen rond het webportaal Mijn Rechtspraak en het Aansluitpunt Rechtspraak, interviews met advocaten die al digitaal procederen en een overzicht van voorlichtingsbijeenkomsten en relevante artikelen.

 Kijk voor meer informatie op advocatenorde.nl/digitaalprocederen of mail naar KEI@advocatenorde.nl.

ASIEL

NEDERLANDSE RECHTSHULP AAN MIGRANTEN OP LESBOS

Lange procedures, veel onzekerheid en zwaar overbevolkt. Zo kwalificeert Jos Hemelaar de situatie in kampen op Lesbos, waar duizenden migranten al maanden vastzitten. 'Onthutsend,' aldus de vreemdelingenadvocaat die zijn Griekse collega's hielp met de asielaanvragen.

Hemelaar is een van de 'European lawyers in Lesvos', een project van The Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) en de Deutscher Anwaltverein (DAV). Na een oproep door balies uit verschillende Europese landen die het project financieel steunen, waaronder de NOvA, meldden zich een flink aantal advocaten om pro Bono op Lesbos de handen uit de mouwen te steken. Tot nu toe zijn tien vrijwilligers uit onder meer Frankrijk, Tsjechië, Spanje en Nederland afgereisd naar het vluchtelingenkamp Moria.

EUROPEES PROBLEEM

Zo ook Jos Hemelaar uit Leiden, die in september drie weken hielp bij het verlenen van rechtshulp aan gestrande migranten. Hij en zijn Europese collega's hebben inmiddels 122 asielaanvragers bijgestaan, van wie 41 alleenstaande minderjarigen. 'De Europese afspraak is dat iemand binnen drie dagen asiel moet kunnen aanvragen, maar op Lesbos wordt alleen hun aankomst geregistreerd en kan het vijf maanden duren voordat ze worden opgeroepen voor een gesprek waarin ze een asielaanvraag kunnen doen,' zegt Hemelaar. Hij benadrukt de noodzaak om hier als Europa iets

aan te doen. 'Dit is een Europees probleem dat toevallig is gesitueerd op de Griekse eilanden. Als we niets doen, wordt het onhoudbaar en komen deze mensen allemaal alsnog op eigen gelegenheid naar Noord-Europa.'

EUROPEAN LAWYERS IN LESVOS

Het project 'European lawyers in Lesvos' loopt een jaar. Aanmelden kan nog steeds voor de periode vanaf december 2016/ januari 2017, hoewel het aantal beschikbare plaatsen beperkt is. Meer informatie vindt u op www.europeanlawyersinlesvos.eu.

MEDIATION

WETSVOORSTEL BEVORDERING MEDIATION WERKT CONTRAPRODUCTIEF

De NOvA is uitgesproken vóór brede inzet van mediation. Juist om die reden ziet de NOvA geen toegevoegde waarde in het (over)reguleren van zowel het instrument mediation als van de mediator, zoals het Wetsvoorstel bevordering mediation van minister Van der Steur beoogt. Dit vindt de algemene raad, na advies van de adviescommissies Mediation en Personen- en familierecht.

Onduidelijk is voor welk probleem dit wetsvoorstel een oplossing biedt. Het wetsvoorstel heeft op een groot aantal vlakken juist een contraproductieve invloed op de gewenste, bredere inzet van mediation. Overregulering zou de flexibiliteit – en daarmee de kracht – van mediation tenietdoen. Een belangrijk aspect van mediation is dejuridisering. Een nieuwe wet om dit buitengerechtelijke fenomeen strak te reguleren, is volgens de NOvA dan ook niet nodig. Dit zorgt ook voor een verhoging van de administratieve lasten voor rechtzoekenden én mediators. In de huidige situatie zijn bovendien voldoende alternatieven mogelijk om mediation verder te bevorderen.

ALTERNATIEF

Mocht het toch tot enige vorm van regulering komen, dan vormt de invoering van alleen een algemeen (wettelijk) kader een aanvaardbaar alternatief. Hierin kan worden volstaan met het vastleggen van de principes van mediation zoals vrijwilligheid, vrijblijvendheid, vertrouwelijkheid, onafhankelijkheid en neutraliteit van de mediator. Een door de NOvA nader uit te werken onderdeel van dat kader kan vervolgens specifiek betrekking hebben op advocaten die ook mediator zijn (ongeveer negenhonderd van de MfN-leden). Zo kan binnen de huidige herijking van de gedragsregels specifiek aandacht worden besteed aan advocaat-mediators, onder meer om dublures in gedragsregels en tuchtrecht te voorkomen.

VERVOLG

Na bestudering van alle consultatiereacties zal het ministerie van Veiligheid en Justitie eventueel wijzigingen in het wetsvoorstel aanbrengen en dit voor advies aan de Raad van State voorleggen. Behandeling in de Tweede Kamer is niet meer te verwachten voor de verkiezingen in maart 2017.

👉 *Download de consultatiereactie van de NOvA op het Wetsvoorstel bevordering mediation in de Juridische Databank op advocatenorde.nl/wetgevingsadviezen.*

INNOVATIE

TIPS VOOR VER- TROUWELIJKE INTERNET- COMMUNICATIE

Als advocaat werkt u per definitie met vertrouwelijke informatie. Die gegevens – van uzelf én van uw cliënten – kunnen voor cybercriminelen goud waard zijn. Het risico dat u te maken krijgt met datadiefstal of af luisteren is dan ook bovengemiddeld, met soms ingrijpende gevolgen. Bent u zich bewust van de risico's? Welke communicatiemiddelen zijn wel of niet veilig? Welke maatregelen kunt u treffen om uzelf tegen een cyberaanval te beschermen? En wat moet u doen in geval van een datalek? Samen met Fox-IT heeft de NOvA een aantal quickwins voor advocaten op een rij gezet.

👉 *Download de tips op advocatenorde.nl/innovatieplatform > vertrouwelijke internetcommunicatie.*

INNOVATIEPLATFORM

Het vierde Innovatieplatform trok op 13 oktober 120 advocaten naar de Kunsthal in Rotterdam en bijna 400 kijkers op Periscope. Zij werden door AR-lid Ruben Alderse Baas en Fox-IT bijgepraat over hoe zich digitaal te wapenen tegen cybercriminelen. Naast handige technische tips en tricks luidde misschien wel het belangrijkste

advies: wees je bewust van de risico's en blijf altijd waakzaam! Aansluitend werd door de gastsprekers uit de advocatuur met de zaal stevig gediscussieerd over Togamores 2.0: welke gedragsregels zijn in 2017 aan herziening toe? Lees op advocatenorde.nl/innovatieplatform het uitgebreide verslag. Hier kunt u ook een video met een sfeerimpressie van de middag bekijken.

WAAROM SOMMIGE **ADVOCATEN** DIRECT DEZE ADVERTENTIE MOETEN UITSCHEUREN

Stellicher advocaten zijn anders dan andere advocaten. Het zijn stuk voor stuk ijzersterke juridische specialisten mét iets extra's. En dat is een creatieve kijk op de zaak. Dat maakt namelijk altijd het verschil. Zij zien oplossingen waar anderen die niet zien. Dat is een talent. En eerlijk is eerlijk, zulke juridische, creatieve talenten zijn lastig te vinden. Daarom proberen we het via deze weg. Wij zoeken dus advocaten en advocaat-stagiaires (diverse rechtsgebieden) die anders zijn dan anderen. Ben je er eentje - of ken je er eentje - scheur dan deze advertentie uit... of kijk op werkenbijstellicher.nl

STELLICHER
ADVOCATEN MET IDEEËN

ADVIESCOMMISSIE MEDIATION

'MEDIATION DOOR ADVOCATEN VERDER PROMOTEN'

De NOvA telt achttien adviescommissies wetgeving, die gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen over wetsvoorstellen. Eén daarvan is de adviescommissie Mediation. Vier vragen aan de voorzitter: advocaat en mediator Klaartje Freeke.

Wat is kenmerkend voor uw adviescommissie?

'Wij hebben allen een passie voor het vak mediation. We representeren een brede groep advocaten, werkzaam in het familierecht, arbeidsrecht, bestuursrecht, ondernemingsrecht en het strafrecht. Op één na zijn alle leden ook mediator. Mediators zijn over het algemeen ruimdenkend, vrij van kaders en staan open voor nieuwe inzichten. Dat maakt dat we prettig met elkaar kunnen samenwerken.'

Welk wetgevingstraject staat u het meest bij?

'De adviescommissie Mediation is in 2015 opgericht. We hebben pas één wetgevingstraject meegemaakt, die van de Wet bevordering mediation. Daar is een lang traject aan voorafgegaan. Al jaren geleden heeft toenmalig Kamerlid Van der Steur twee wetsvoorstellen ingediend. In die periode waren enkele leden van onze adviescommissie al actief betrokken bij de totstandkoming en wijziging daarvan. Wat dit wetgevingstraject interessant maakt, is het feit dat wij ons enthousiasme voor mediation vorm konden geven, hoewel wij zeker geen voorstander zijn van strakke regulering. Ik denk dat wij dat goed hebben weten te verwoorden in ons recente advies. Hierin zijn wij uitgebreid ingegaan op het feit dat mediation een belangrijke bijdrage kan leveren aan een voor partijen bevredigender en duurzamer oplossing. De kracht van mediation is dat het dejuridiseert en partijen geheel vrij zijn in hoe zij hun geschil willen oplossen. Juist dat is de reden waarom veel advocaten ook mediator worden.'

Waarmee heeft uw commissie echt het verschil kunnen maken?

'Dat zal nog moeten blijken. Waarschijnlijk zal een geheel nieuwe Tweede Kamer dit wetsvoorstel pas na de verkiezingen beoordelen. Wellicht is Van der Steur dan geen minister meer. Het valt nog bezien of zijn opvolger mediation ook op deze manier wil reguleren. Ik denk dat wij het verschil hebben gemaakt als wij een bijdrage hebben kunnen leveren aan een levendige discussie over mediation in het parlement. Mediation is in opkomst, maar er is nog een grote cultuurverandering nodig wil het even ingeburgerd zijn als een gerechtelijke procedure.'

Wat staat de komende tijd bovenaan in uw agenda?

'In vervolg op onze reactie op het Wetsvoorstel bevordering mediation richten we ons op het verder promoten van mediation door advocaten, zo veel mogelijk binnen de bestaande infrastructuur van zowel mediators als advocaten. Het is onwenselijk dat advocaten die ook mediator zijn onder verschillende regimes vallen, met bijvoorbeeld verschillende opleidingseisen, gedragsregels en tuchtrecht. Wij gaan onderzoeken in hoeverre dat efficiënter kan voor advocaat-mediators.

Persoonlijk staat daarnaast voor mij ook het promoten van mediation in strafzaken op de agenda. Hoewel minister Van der Steur zegt ook een groot voorstander te zijn én pilots bovendien hebben aangetoond dat mediation in een strafzaak vaak succesvol kan zijn, is er tot op heden geen structureel budget voor vrijgemaakt. De financiering van de

pilots bij verschillende rechtbanken is juist stopgezet. Dit lijkt me een goed onderwerp om binnen de balie verder te verkennen.'

SAMENSTELLING ADVIESCOMMISSIE MEDIATION

- Quirijn Bongaerts, Vereniging van Effectenbezitters
- Martin Brink, Van Benthem & Keulen advocaten en notariaat
- Klaartje Freeke (voorzitter), Freeke & Monster strafrechtadvocaten en mediators
- Corine de Jong, advocaat-mediator
- Sarah Köller, advocaat-mediator
- Paul van Lange, Veldhuijzen & Nuiten Advocaten

OVERZICHT ADVIESCOMMISSIES

Kijk voor een overzicht van alle adviescommissies op advocatenorde.nl > Advocaten > Persoonsgegevens > Adressen- en ledenlijst > Adviescommissies wetgeving.

BENOEMINGEN**Prof. mr. F.C.M.A. Michiels**

Lid raad van advies

Per: 1 oktober 2016

Mw. mr. C. Bikkers**Mr. R. de Boer****Mw. mr. V.S. Huygen van****Dyck-Jagersma****Mr. S. Laghmouchi****Mw. mr. A.J.C. Perdaems**

Leden adviescommissie belastingrecht

Per: 3 oktober 2016

TRANSFERS

WIE, WAT, WAAR?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u zelf onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenorde.nl.

NAAR ANDER KANTOOR

Berg, mr. P.C. van den: LEAN Lawyers te Utrecht

Beurs, mr. S.F. de: NautaDutilh te New York

Boelaars, mw. mr. J.J.: De Hef Advocaten te Rotterdam

Boere, mw. mr. C.J.A.: SRK Rechtsbijstand te Zoetermeer

Boom, mw. mr. P. de: Schep Advocaten te Oud-Beijerland

Brabers, mr. L.J.: JanssenBroekhuysen Advocaten te Amsterdam

Brands, mr. N.: Daniels Huisman N.V. te Enschede

Bruijn, mr. V.J.C. de: De Roos en Pen N.V. te

Demper, mw. mr. S.N.: Simmons & Simmons LLP te Amsterdam

Dijk, mr. W.S. van: Clifford Chance LLP te Amsterdam

Dijkman, mw. mr. J.: Stad Advocaten te Groningen

Dijkmans, mw. mr. I.M.: Buren N.V. te Amsterdam

Doesschate, mw. mr. A.S. ten: Sjöcrona van Stigt Advocaten te Rotterdam

Doren, mw. mr. M.J.C. van: NautaDutilh te New York

Dorenbos-Mrozek, mw. mr. K.M.J.: Advocatenkantoor Blenheim te Amsterdam

Douma, mr. A.S.: ScheerSanders

Everdingen, mw. mr. A.S. van: bureau Brandeis te Amsterdam

Fornier, mr. M.: De Roos Advocatuur te Amsterdam

Frederiks, mw. mr. C.M.H.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam

Fronik, mw. mr. S.L.: Oass & Kasem Advocaten te Haarlem

Gestel-Cuijpers, mw. mr. L.E.J.: SMART Advocaten te Eindhoven

Giacometti-Vermeer, mw. mr. W.G.L.: Shell International B.V. te 's-Gravenhage

Groen-Boon, mw. mr. A.P.C.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te New York

Hamers, mr. G.: SWG Advocaten te Rosmalen

Hooijmans, mw. mr. F.M.: Windt Le Grand Leeuwenburgh te Rotterdam

Horst, mr. M.W.J. van der: VERDER arbeidsrecht | advocaten te Nijmegen

Jacobs, mr. J.A.: Lawwise Advocaten te Breda

Janssens, mw. mr. C.C.: Köster Advocaten N.V. te Haarlem

Kalatozova, mw. mr. A.: Nysingh advocaten-notarissen N.V. te Apeldoorn

Kamp, mr. E.E. van der: Trip Advocaten & Notarissen B.V. te Leeuwarden

Kanning, mw. mr. M.A.: Merhotte I Kanning te Bloemendaal

Keekstra, mw. mr. J.:

Korpershoek, mw. mr. M.C.: Koninklijke DSM N.V. (DSM Legal Affairs) te Heerlen

Koster, mr. E.R.: AKD te Rotterdam

Krens, mw. mr. J.M.J.A.: Taylor Wessing N.V. te Amsterdam

Kubatsch, mw. mr. M.A.J.: Ten Berge Leerkotte Advocaten te Utrecht

Kuipers-Mellema, mw. mr. J.: BK & R advocaten mediation te Leeuwarden

Leer, mr. S.C. van der: Van der Leer Advocatuur te Haarlem

Mark, mr. C. van der: Buren N.V. te 's-Gravenhage

Mudde, mr. J.T.: CKV Advocaten te Zwolle

Noort, mw. mr. H.J.

'DE ENERGIE BIJ AKD IS AANSTEKELIJK'

Erik Koster (35) is onlangs overgestapt van Loyens & Loeff naar AKD. 'Ik was na tien jaar op zoek naar een nieuwe omgeving. De energie bij AKD is aanstekelijk. Het is een van de weinige kantoren dat thuis is in bijna alle rechtsgebieden en dat geeft alleen maar meer slagkracht in omvangrijke, complexe zaken. Ik ben gespecialiseerd in het vennootschapsrecht en hoop mij onder meer verder te ontwikkelen op het acquireren van een eigen praktijk. Mijn nieuwe uitzicht over Rotterdam, vanaf de 28ste verdieping, mag hier niet onvermeld blijven. Turen naar de horizon is een uitstekende manier om na te denken.'

Amsterdam

Buijsman-Kip, mw. mr. C.C.: Duijn Bloem Voss Advocaten te Zaandam

Corbeij-Beukers, mw. mr. M.C.: Gimbrère International Advocaten te Breda

Corten, mr. P.E.B.: Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam

Dahmen, mr. R.G.M.: Bolt Advocaten te Utrecht

Advocaten te 's-Gravenhage

Edelmann, mw. mr. M.J.E.M.: Raetsluy Advocaten te Breda

Eijk, mr. G.P. van: GMW Advocaten te 's-Gravenhage

Elbertsen, mr. S.: AKD te Brussel

Engels, mw. mr. I.C.: Pels Rijcken & Droogleevers Fortuijn N.V. te 's-Gravenhage

Heida, mr. Y.G.: Orange Clover Advocaten B.V. te Amsterdam

Heijden, mw. mr. C.E. van der: Lexsigma Advocaten te Amsterdam

Henriquez, mr. J.M.: Habraken Ruten Advocaten B.V. te Rotterdam

Hezik, mw. mr. L. van: Eisenmann & Ravestijn te Amstelveen

Alcmaria Advocaten te Alkmaar

Kessel, mr. H.M. van: Stibbe te London

Kocken, mr. B.M.: Borg Advocaten te Bussum

Kodrzycki, mr. T.J.: Jones Day te Amsterdam

Koning-Güngörmez, mw. mr. M.: Vriesendorp Mees Ankum B.V. te Amsterdam

van den: Philips International B.V. te Amsterdam

Odekerken, mw. mr. A.J.C.: Küppers & Odekerken Advocaten te Breda

Ouchan, mw. mr. S.: Freshfields Bruckhaus Deringer LLP te Amsterdam

Peer, mr. P.W.J.C. van: Advocatenkantoor Govers te Tilburg

'DE VRIJHEID IS HET GROOTSTE VOORDEEL'

Na acht jaar advocaat bij NautaDutilh te zijn geweest, is **Marrit Verveld** (32) onlangs haar eigen kantoor gestart. 'Ik wilde meer ondernemend en zelfstandig bezig zijn. De vrijheid is het grootste voordeel. Geen verplichte FaceTime en geen onnodige reistijd. Op kleine schaal, maar met dezelfde inhoud van werk. Ik ben specialist op het gebied van compliance wetgeving in de breedste zin van het woord. Interessant omdat het een rechtsgebied is dat maatschappelijk zeer relevant is, sterk in ontwikkeling en gerelateerd aan menselijk handelen.'

Quant, mr. A.J.: Buren N.V. te Amsterdam
Raab van Canstein, mw. mr. M.R.F. van: Plasman Advocaten te Amsterdam
Raphaël, mw. mr. S.L.: Geelkerken Linskens Advocaten N.V. te Leiden
Remers, mr. S.: Lexence N.V. te Amsterdam
Riemens, mr. C.: Thuis & Partners advocaten te Heerlen
Rond, mw. mr. C. de: Pels Rijcken & Droogleevers Fortuijn N.V. te 's-Gravenhage
Rooijen, mr. G. van: Van Benthem & Keulen N.V. te Utrecht
Ruigewaard, mr. J.: Maverick Advocaten N.V. te Amsterdam
Ruijter, mw. mr. A.E. de: Valegis Advocaten te Amsterdam
Runa Fernandes Pinto, mw. mr. R.L.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Salet, mw. mr. O.S.: JPR Advocaten te Deventer
Samuels Brusse-van der Linden, mw. mr. H.A.: AT Lawyers te Baarn
Sanders, mw. mr. M.: Bolt Advocaten te Utrecht
Schnepper, mw. mr. E.B.: Bergh Stoop & Sanders te Amsterdam
Selguk, mw. mr. H.:

Raetsluy Advocaten te Breda
Soetens, mr. I.: Reijnders Advocaten te Eindhoven
Stevens, mw. mr. M.: Jahae Raymakers te Amsterdam
Szeliga, mw. mr. N.M.: Baker & McKenzie LLP te London
Tegelaers-Kerouache, mw. mr. J.: Mertens Advocaten te Weert
Terrahe, mr. R.M.: AVIO advocaten te Apeldoorn
Uittenbroek, mr. J.P.: Houthoff Buruma te Rotterdam
Veen, mr. R. van: Domstad Advocaten te Utrecht
Veen, mw. mr. M. van der: Arcadis N.V. te Amsterdam
Verhoeven, mr. J.W.: Bosselaar & Strengers Advocaten te Utrecht
Vermeulen, mr. A.H.: Loyens & Loeff N.V. te Rotterdam
Verrips, mr. S.H.: NautaDutilh N.V. te Rotterdam
Visser, mw. mr. E.T.: Stibbe N.V. te Amsterdam
Vlasblom, mr. D.: Straatman Koster Advocaten te Rotterdam
Voermans, mr. H.A.A.: Sørensen Advocaten te

Rotterdam
Vulpen, mr. J. van: Wijn & Stael Advocaten N.V. te Utrecht
Wal, mr. G. van der: Windt Le Grand Leeuwenburgh te Rotterdam
Westra, mr. M.: JanssenBroekhuysen Advocaten te Amsterdam
Witteveen, mr. P.A.M.: Boontje Advocaten te Amsterdam
Wolfrat, mr. J.: Struycken Advocaten te Amsterdam
Wolters, mr. R.: Valegis Advocaten te Amsterdam
Zois, mw. mr. C.E.E.: De Brauw Blackstone Westbroek Brussel B.V. te Brussel
Zwitserslood, mw. mr. L.A.M.: Van Bladel Advocaten te Utrecht

NAAR NIEUW(E) KANTOOR OF ASSOCIATIE

Advocaat Nieman (mw. mr. W.G. Nieman te Leiden)
Advocatenkantoor Verhagen (mw. mr. F.E.R.M. Verhagen te Breda)
Advocatenkantoor Warmerdam (mw. mr. E.B. Warmerdam-Wolfs te Alkmaar)

Arslan & Ter Wee Advocaten (mw. mr. O. Çolak, mw. mr. M.T. Derks-Halman en mr. A.J. ter Wee te Meppel)
Badenbroek Van de Kastele advocaten (mw. mr. A.J. Badenbroek-de Graaf en mr. F.A. van de Kastele te Papendrecht)
BK & R advocaten mediation (mr. P. Bollema, mw. mr. J. Kuipers-Mellema en mw. mr. P. Rijnsburger te Leeuwarden)
Dirlex (mr. K. Dirlik te Noord-Scharwoude)
EKlegal (mw. mr. M.A. Venn-Koppens te Den Dungen)
Hanze Legal (mr. R.J.B. Caderius van Veen te IJhorst)
Hazera Seeds B.V. (mw. mr. E. Bruine-Verburg te Made)
Hubar Employment (mr. O.A.J.M. van Hellenberg Hubar te Amsterdam)
Hubens Advocatuur (mw. mr. S.A.P.M. Hubens te Sint-Oedenrode)
Huesmann Advocaten (mr. A. van Reek, mr. A.E.R.B. Snel en mr. C.J. van Veen te Amsterdam)
King & Wood Mallesons (mr. F. Veldhoen te

Melbourne)
Kompas Advocatuur (mr. S. van der Hoeven te Tilburg)
Kwartier Advocaten (mw. mr. I.M. Borggreve te Amsterdam)
LexConnect (mw. mr. W. de Jong te Rotterdam)
Marrit Verveld (mw. mr. M.A.M. Verveld-Suijkerbuijk te Bilthoven)
Meesters & Meer advocaten & mediators (mw. mr. J.A. Comley en mw. mr. M.N. Guntenaar te Utrecht)
Merhotteijn I Kanning (mw. mr. M.A. Kanning en mw. mr. S.A. Merhotteijn te Bloemendaal)
Nijsten Advocaten (mr. B.H.M. Nijsten te Cadier en Keer)
Paul Weiss (mr. J.A.A. Zents te New York)
Post Advocatuur (mr. H.C. Post te Assen)
Protekt Advocatuur (mr. R.P.A. Kint te Zoetermeer)
Soerjatin Dispute Resolution B.V. (mw. mr. E.M. Soerjatin te Amsterdam)
Stad Advocaten (mr. L.A.A. Ongenae te Emmen)
Tanoglu en Nieuwenhuis

Advocaten (mr. D. Nieuwenhuis en mw. mr. N. Tanoglu te Arnhem)
VALK.Advocaat (mw. mr. J.H.G.M. van Goch te Geffen)
Van Straten
Familierecht (mw. mr. L. van Straten te Hengelo ov)
VANOM
Advocatenkantoor (mr. R.M. van Ommeren te Amsterdam-Zuidoost)
Vervoorn & Wernink

(01-09-2016)
Berkel, mr. S. van, Amsterdam (01-09-2016)
Bijloo, mw. mr. I., Rotterdam (01-09-2016)
Boer-Koeberg, mw. mr. S., Nieuwegein (02-09-2016)
Bos, mr. J.G., Rotterdam (01-09-2016)
Brink, mr. M. van den, Amsterdam (01-09-2016)
Ceuster, mw. mr. F.C. de, Utrecht (01-09-2016)

(01-09-2016)
Hassel, mw. mr. I.E. van, Alphen aan den Rijn (01-09-2016)
Heijden, mw. mr. B. van der, Amsterdam (01-09-2016)
Herik, mw. mr. K.J. van den, Rotterdam (01-09-2016)
Hesemans, mr. B.H.L., Eindhoven (01-09-2016)
Hoekstra, mr. M., Zwolle (01-09-2016)
Hoes-Weishut, mw. mr. S.J., Amsterdam (19-09-2016)

(14-09-2016)
Kruitbos, mw. mr. M.M., 's-Hertogenbosch (01-09-2016)
Kuipers, mr. B.F., Zeist (01-09-2016)
Leloux, mw. mr. S., Amsterdam (01-09-2016)
Maagdenberg, mw. mr. S.P.M. van den, Amsterdam (01-09-2016)
Mensink, mr. D.J., Groningen (16-09-2016)

Schrijnemaekers, mw. mr. J., Rotterdam (01-09-2016)
Smeets, mw. mr. J.H., Hoensbroek (15-09-2016)
Stelt, mw. mr. L. van der, Amsterdam (01-09-2016)
Straatsma, mw. mr. E.L.M., Utrecht (01-09-2016)
Swaan-van Dijk, mw. mr. F.M., Utrecht (01-09-2016)
Swint, mw. mr. S.,

'OVERSTAP GEBASEERD OP MIJN ONDERBUIKGEVOEL'

Ivo Soetens (34) stapte onlangs over van VMBS Advocaten naar Reijnders advocaten in Eindhoven. 'Mijn overstap is gebaseerd op mijn onderbuikgevoel, de *drive* om mijzelf breed te ontwikkelen en de geboden perspectieven. Om dat te realiseren, moest ik een stap maken. Op vele vlakken is de advocatuur van oudsher bepaald en weinig flexibel. Reijnders advocaten staat voor vernieuwing. Mijn cliënten zijn (nagenoeg) allemaal ondernemers die ik adviseer op het gebied van verbintenissen- en procesrecht. Voor mij is de dag al geslaagd als ik lekker heb kunnen werken en minimaal één keer hard heb mogen lachen.'

Advocaten LLP (mr. C.W. Wernink te Leiden)
Winters Mediation (mw. mr. G.M.J. Winters te Joppe)

UIT DE PRAKTIJK

Aanholt, mw. mr. L.S. van, Amsterdam (01-09-2016)
Allegra, mw. mr. C.S.M., Utrecht (01-09-2016)
Bahadin, mw. mr. F., Amsterdam (01-09-2016)
Baroud, mw. mr. L., Amsterdam (13-09-2016)
Beek, mw. mr. Y.M. van, Amsterdam (01-09-2016)
Bekkers, mw. mr. B.E.H., Tilburg (01-09-2016)
Bellemakers, mr. H.J.A.B., St. Willebrord

Collins, mw. mr. M.M., Hellevoetsluis (01-09-2016)
Cornegoor, mr. R., Arnhem (01-09-2016)
Damen, mr. J.P., Eindhoven (01-09-2016)
Dieben, mr. J.K.M., Amsterdam (01-09-2016)
Ferdinandus, mw. mr. E.L., Rotterdam (09-09-2016)
Floor, mw. mr. J.C., Utrecht (01-09-2016)
Geerenstein, mw. mr. L.W. van, Enschede (19-09-2016)
Gielen, mr. F.G.J.W.C., Herten (01-09-2016)
Glazener, mr. P., Amsterdam (01-09-2016)
Griffin-van Orsouw, mw. mr. E.A.J.C.A., Tilburg (01-09-2016)
Hartmann, mw. mr. C., 's-Gravenhage

2016)
Holshuijsen, mr. S., Amsterdam-Zuidoost (01-09-2016)
Houben, mw. mr. M.I., Amsterdam (01-09-2016)
Hsieh, mw. mr. C-C., Amsterdam-Zuidoost (01-09-2016)
Hubers, mw. mr. J.M., Rotterdam (01-09-2016)
Jong, mr. R.A., Waalre (01-09-2016)
Juchter van Bergen
Quast, mr. R.A.U., Dordrecht (16-09-2016)
Karg, mr. A.C.A., Rotterdam (01-09-2016)
Kleef, mr. P.J.A. van, Utrecht (01-09-2016)
Kluver, mw. mr. J., Rotterdam (19-09-2016)
Kreeke, mr. G.J.A.W.E. van de, Tilburg (01-09-2016)
Kroon, mr. F.A., Amsterdam

Mudde Jadra, mw. mr. V., Breda (01-09-2016)
Naghi-Zadeh, mr. F., Rotterdam (01-09-2016)
Nijhuis, mw. mr. S.F., Nijmegen (01-09-2016)
Noome, mr. M.F., New York (03-09-2016)
Oude Essink, mw. mr. L.W., Utrecht (01-09-2016)
Oude Hergelink, mw. mr. A.S., Amsterdam (01-09-2016)
Peterson, mw. mr. A.C., Amsterdam (01-09-2016)
Pieters, mw. mr. L., Zwolle (01-09-2016)
Prenger, mw. mr. C.G.E., Amsterdam (01-09-2016)
Ravenzwaaij-Mars, mw. mr. M., Utrecht (01-09-2016)
Schaik, mw. mr. M. van, Amsterdam (20-09-2016)

's-Gravenhage (01-09-2016)
Thijssen, mw. mr. M., Nijmegen (01-09-2016)
Tricomi, mw. mr. L.A., 's-Gravenhage (01-09-2016)
Udo, mr. F.W., Maastricht (19-09-2016)
Verweij, mr. N.R., 's-Hertogenbosch (01-09-2016)
Veuger-Hakze, mw. mr. M., Breda (01-09-2016)
Voerman, mw. mr. A.M.E., Amsterdam (01-09-2016)
Voogt, mw. mr. M.P.A.M., 's-Hertogenbosch (01-09-2016)
Weghorst, mw. mr. A.M., Amsterdam (01-09-2016)
Wijnands, mr. G.W.G., Zwolle (02-09-2016)
Wilde, mr. J.P. de, Drachten (01-09-2016)

duik in de diepte

Vraag nu uw CV-i aan:
uw persoonlijkheidsprofiel
binnen 3 minuten via

www.vitaevalley.nl

kosteloos met de code
#legal#

Stelt u zichzelf de vraag?

- sluit mijn profiel aan bij mijn huidige functie
- wat is mijn volgende carrièrestap
- wat zijn mijn verborgen talenten

Bezoek www.vitaevalley.nl en vraag uw CV-i aan | duizend juristen gingen u voor...

HOGE PREMIE
ZEKER?

NEE JOH,
BALIEPLUS

Balieplus geeft u de hoogste korting op uw basis- en aanvullende zorgverzekering. Kijk snel op www.balieplus.nl en bespaar niet meer op uw zorgwensen.

balie⁺
laat je advocaat zijn

UITSPRAKEN

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Carel Gaaf (voorzitter), Jan de Bie Leuveling Tjeenk, Tjitske Cieremans, Han Jahae, Robert Sanders en Paul Wilmink.

CONTANTE BETALINGEN EN CADEAU AAN CLIËNT

- Raad van discipline Arnhem-Leeuwarden 5 oktober 2015, zaak nr. 15-42, ECLI:NL:TADRARL:2015:155.
- Artikel 10 Vafi, thans artikel 6.27 Verordening op de advocatuur (Voda), gedragsregel 2 lid 2.
- Advocaat tracht strafzaak over te nemen door geld en een horloge aan de cliënt van klager te geven.

Mr. Y (klager) staat sinds 1990 met regelmaat R. bij in grote strafzaken. Medio 2013 heeft mr. X met toestemming van mr. Y R. bezocht in het huis van bewaring. Een halfjaar later laat mr. X bij brief aan mr. Y weten dat R. hem heeft verzocht de thans tegen hem lopende strafzaak over te nemen. In dat verband zal het dossier bij mr. Y worden opgehaald. Diezelfde dag laat mr. Y aan mr. X weten het dossier niet over te dragen nu R. hem heeft verzocht dit vooralsnog niet te doen. Nadien is mr. X contact blijven houden met R. Ruim een week later heeft mr. X, buiten mr. Y om, zich bij het gerechtshof gepresenteerd als opvolgend raadsman van R. Voorts is komen vast te staan dat mr. X vóór de verzending van zijn brief tijdens een van zijn bezoeken aan R. een replica van een duur horloge ter waarde van 100 à 150 euro aan R. heeft gegeven. Eveneens staat vast dat mr. X minimaal 4.000 euro contant ter beschikking heeft gesteld aan R. De raad van discipline overweegt dat mr. X zich niet zonder overleg met mr. Y tot het gerechtshof had mogen wenden. Door contante betalingen aan R. te doen, heeft mr. X in strijd gehandeld met artikel 10 Vafi, thans artikel 6.27 Verordening op de advocatuur (Voda), op grond waarvan een advocaat in beginsel alleen girale betalingen kan verrichten in het kader van de praktijkuitoefening.

Met betrekking tot het verweer van mr. X dat het een contante betaling en geldlening betrof, stelt de raad dat dit in beginsel ontoelaatbaar is en dat een dergelijke handelwijze belangentegenstellingen tussen de advocaat en zijn cliënt kan veroorzaken en de vereiste onafhankelijkheid van de advocaat aantast.

Voor zover deze gedragsregel hier niet rechtstreeks van toepassing is, heeft mr. X in elk geval in strijd met de geest van gedragsregel 2 lid 2 gehandeld.

Het verstrekken van cadeaus aan (potentiële) cliënten met een waarde van 100 à 150 euro kan onder omstandigheden aanvaardbaar zijn, maar in dit geval, in samenhang met de contante betaling, is dit een gedraging die een behoorlijk advocaat niet betaamt. Voorwaardelijke schorsing van een maand met een proeftijd van twee jaar.

GEDRAGSREGELS IN EEN TUCHTPROCEDURE

- Raad van discipline Amsterdam 4 augustus 2015, zaak nr. 15-079A, ECLI:NL:TADRAMS:2015:185.
- Gedragsregel 15 lid 1, gedragsregel 18 lid 1.
- Advocaat heeft in een tuchtprocedure na behandeling van de zaak nog een brief aan de raad van discipline gezonden en hij heeft correspondentie rechtstreeks aan de wederpartij gericht.

De cliënte van mr. X had een klacht tegen klager ingediend. Bij de mondelinge behandeling heeft mr. X zijn cliënte niet bijgestaan. Ruim een week na die mondelinge behandeling heeft mr. X namens zijn cliënte een brief gezonden aan de raad van discipline. Van deze brief heeft hij een afschrift gezonden aan klager, wetende dat klager in die betreffende

tuchtrechtelijke procedure werd bijgestaan door de gemachtigde van klager in de onderhavige zaak.

Mr. X wordt nu verweten dat hij in strijd heeft gehandeld met gedragsregels 15 en 18 lid 1. De raad van discipline oordeelt dat de mondelinge behandeling ter zitting reeds was gesloten op het moment dat mr. X de bewuste brief verzond, zodat het hem met het oog op gedragsregel 15 niet was toegestaan om zich nog zonder toestemming van de wederpartij tot de raad te richten. Mr. X heeft gesteld dat het zijn bedoeling was om de visie van zijn cliënte weer te geven, nu zij daar ter zitting, alwaar hij haar niet had bijgestaan, daar niet toe in staat was geweest. Het is volgens de raad niet aannemelijk dat mr. X met de verzending van zijn brief iets anders voor ogen stond dan om de raad van discipline, bij wie de klacht van zijn cliënte ter beoordeling voorlag, te beïnvloeden; dat is precies de situatie waartegen gedragsregel 15 beoogt te beschermen. Het handelen van mr. X is met het oog daarop tuchtrechtelijk verwijtbaar.

Mr. X heeft voorts verklaard dat zijn cliënte er ter zitting bij de raad van discipline kennis van heeft genomen dat de beklaagde advocaat in die klachtprocedure door een andere advocaat werd bijgestaan. Daarmee staat vast dat mr. X daarvan op het moment van verzending van de bewuste brief op de hoogte was. Nu gedragsregel 18 lid 1 een advocaat verbiedt om zich in directe verbinding te stellen met een wederpartij indien hij weet dat die door een advocaat wordt bijgestaan, en er geen sprake was van de in lid 2 daarvan gegeven uitzonderingssituatie omdat geen aanzegging met rechtsgevolg aan de orde was, is het handelen van mr. X tuchtrechtelijk verwijtbaar. Beide klachtonderdelen zijn gegrond. Waarschuwing.

DECLARATIEGEDRAG EN KLACHTAFHANDELING

- Hof van discipline 16 november 2015, zaak nr. 7541, ECLI:NL:TAHVD:2015:289.
- Artikel 6.19 lid 5 en artikel 6.28 Voda, gedragsregel 25.
- Advocaat heeft verrekend zonder uitdrukkelijke toestemming, excessief gedeclareerd en gehandeld in strijd met klachtenreglement.

Klager heeft mr. X opdracht gegeven om de deurwaarder te instrueren met de grootst mogelijke spoed het bedrag dat bij de deurwaarder in depot stond en waaromtrent een executiegeschil aanhangig was, te incasseren. Binnen een week na de opdrachtbevestiging van mr. X aan klager is het bedrag van 14.349,85 euro door mr. X van de deurwaarder ontvangen.

Mr. X gaat vervolgens over tot verrekening van zijn declaratie. Hierop ontstaat tussen klager en mr. X een geschil over het te verrekenen bedrag. Als mr. X na herhaald verzoek weigert het verschil terug te betalen, dient klager een klacht in die onder meer inhoudt dat het verrekenende bedrag niet overeenstemt met de ontvangen factuur, dat mr. X excessief heeft gedeclareerd en dat hij niet heeft gereageerd op klagers klacht conform de informatie die op de website staat.

De klacht wordt door de raad van discipline deels gegrond verklaard, zonder oplegging van een maatregel. De raad overweegt dat uit de correspondentie van mr. X aan klager geconcludeerd moet worden dat partijen een afspraak hebben gemaakt over het in rekening gebrachte bedrag en dat mr. X daarom geen tuchtrechtelijk verwijt kan worden gemaakt. Het hof oordeelt dat als uitgangspunt heeft te gelden dat de advocaat in financiële aangelegenheden gehouden is tot nauwgezetheid en zorgvuldigheid, hetgeen meebrengt dat de advocaat ervoor moet zorgen dat er duidelijkheid bestaat tussen hem

en zijn cliënt omtrent hun financiële afspraken. Voorts is van belang dat ingevolge artikel 6.19 lid 5 van de Verordening op de advocatuur een advocaat met de rechthebbende schriftelijk kan overeenkomen de derdengelden aan te wenden ter voldoening van een eigen declaratie en dat de advocaat deze overeenkomst vastlegt met verwijzing naar het bedrag en de specifieke declaratie. Blijkens de toelichting op de Verordening dient de cliënt ondubbelzinnig in te stemmen met het aanwenden van derdengelden voor de betaling van de declaratie van de advocaat. Vaststaat dat klager ermee heeft ingestemd dat gelden van de derden rekening mochten worden gebruikt voor de eigen declaratie van mr. X. Klager heeft immers de brief waarin dit is vastgelegd voor akkoord ondertekend. Volgens het hof is echter niet komen vast te staan dat klager ondubbelzinnig akkoord is gegaan met verrekening van een bedrag van 750 euro (te vermeerderen met btw en kantoorkosten). In de brief met opdrachtbevestiging is voorts niet verwezen naar een bedrag, noch naar een specifieke declaratie; er was op dat moment nog helemaal geen declaratie door mr. X opgemaakt. Tevens staat volgens het hof vast dat mr. X aan de zaak 2 uur en 25 minuten heeft besteed. Uitgaande van deze tijdsbesteding en het in rekening gebrachte honorarium van 750 euro betekent dit dat mr. X een uurtarief van ruim 310 euro heeft gehanteerd. Dit tarief wijkt af van het tarief dat bij aanvang van de opdracht tussen partijen is afgesproken. Dit tarief was immers het gebruikelijke uurtarief van mr. X (222 euro exclusief btw). Dit betekent dat mr. X een ander, aanmerkelijk hoger uurtarief in rekening heeft gebracht dan met klager afgesproken. Declareren in afwijking van een gemaakte afspraak is in strijd met de zorgvuldigheid die de advocaat dient te betrachten in de financiële betrekking tot zijn cliënt. Omdat niet is komen vast te staan dat klager en mr. X hebben afgespro-

ken dat mr. X een bedrag van 750 euro (te vermeerderen met btw en kantoorkosten) in rekening mocht brengen en het uiteindelijk gehanteerde uurtarief in aanzienlijke mate afwijkt van het in de brief gehanteerde uurtarief, heeft mr. X te veel gedeclareerd. Bovendien is in relatie tot het overeengekomen tarief het gedeclareerde tarief als excessief aan te merken.

Mr. X wordt tevens verweten in strijd te hebben gehandeld met de voorschriften van zijn klachtenreglement. Volgens het hof voorziet het klachtenreglement in de aanstelling van een klachtenfunctionaris. Dat is een persoon, niet zijnde de advocaat tegen wie de klacht is gericht, aan wie de behandeling van de klacht is overgedragen (art. 1). Mr. X zelf is door zijn kantoor aangesteld als klachtenfunctionaris. Onderdeel van het klachtenreglement is bovendien dat de klacht binnen vier weken schriftelijk door het kantoor dient te zijn afgehandeld (art. 6 lid 6). Klager heeft mr. X verzocht om matiging van het in rekening gebrachte bedrag en bij hem navraag gedaan over het verschil tussen het verrekenende bedrag en het in rekening gebrachte bedrag. Klager heeft tevens gemeld dat hij ontevreden was over de afhandeling van de zaak. Na herhaald verzoek heeft mr. X dat verzoek afgewezen. Nadat klager een klacht bij de deken heeft ingediend, vond een gesprek plaats tussen klager en mr. X, ruim twee maanden na de eerste klacht. Uit deze feiten volgt dat mr. X niet conform zijn klachtenreglement tijdig, dat wil zeggen binnen vier weken, de klacht heeft afgehandeld. Ook heeft hij de klacht zelf behandeld, terwijl hij tevens de advocaat is tegen wie de klacht was gericht. Mr. X had een andere klachtenfunctionaris moeten aanwijzen om de klacht tegen hem te behandelen. Anders dan de raad is het hof van oordeel dat mr. X heeft gehandeld in strijd met het klachtenreglement. De klacht wordt alsnog gegrond verklaard. Berisping.

TEN SLOTTE

WERELDTOP

DOOR / BART VAN TONGEREN

ALGEMEEN DEKEN NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

De Nederlandse orde van advocaten maakt zich sinds jaar en dag sterk voor de ruim 17.000 advocaten in Nederland. Dat doen we vooral binnen onze landsgrenzen, maar in toenemende mate begeven we ons ook in een internationaal speelveld. Logisch, want ook de wereld van de advocatuur is inmiddels een *global village* geworden. Juridische geschillen laten zich niet altijd vangen binnen geografische grenzen. Niet voor niets openen steeds meer Nederlandse advocatenkantoren vestigingen in het buitenland om hun cliënten grensoverschrijdend van dienst te kunnen zijn.

Met Den Haag als onbetwiste mondiale hoofdstad van vrede en recht, met instituten als het Internationaal Hof van Justitie en het Internationaal Strafhof, kent Nederland al een lange internationale traditie op strafrechtelijk gebied. De laatste jaren profileert ons land zich ook steeds sterker als internationaal podium voor grensoverschrijdende, civiel-juridische geschilbeslechting. Hierbij kunnen we onder meer bogen op de internationale oriëntatie van verschillende gespecialiseerde rechtscolleges. Met de oprichting van het Netherlands Commercial Court in 2017 zal onze positie binnen de juridische wereldtop een verdere impuls krijgen. De NOvA ondersteunt die internationale ambities op verschillende manieren. Zo werkt onze adviescommissie buitenland momenteel aan een rapport over de versterking van de positie van Nederland als internationaal geschilbeslechtsland. Hierover sprak ik recent ook tijdens het jaarcongres van de International Bar Association in Washington voor een internationaal publiek van advocaten. Verder delen wij onze kennis met nationale orden uit an-

dere landen, onder meer binnen de Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). En onlangs nog deelde ik op uitnodiging van de Bar Council and Law Society of England and Wales onze ervaringen met digitaal procederen met verschillende internationale collega's tijdens de Opening of the Legal Year in Londen.

Dat internationalisering binnen de advocatuur ook wordt ingegeven door maatschappelijke overwegingen, laat het project 'European Lawyers in Lesbos' zien. Dit initiatief van de CCBE en de Deutscher Anwaltverein wordt financieel gesteund door verschillende nationale orden, inclusief de NOvA. Advocaten uit diverse Europese landen, waaronder ook Nederland, helpen als vrijwilliger hun Griekse collega's op Lesbos bij het verlenen van rechtshulp aan gestrande migranten. Er is nog een lange weg te gaan voordat alle tienduizenden vluchtelingen de juridische hulp hebben ontvangen waar zij recht op hebben, maar de eerste resultaten zijn inmiddels geboekt. Hulde aan onze collega's!

Samen met de strijd tegen het terrorisme staat de slepende Europese vluchtelingencrisis centraal tijdens het Gerbrandydebat dat de NOvA op 16 november aanstaande organiseert. Een keur van sprekers uit de advocatuur, wetenschap en politiek gaat over deze thema's met elkaar in discussie. Voorts kijk ik uit naar de daaraan voorafgaande lezing van de president van de Turkse Balies over de uitdagingen van de advocatuur binnen de Turkse rechtsstaat. Stuk voor stuk internationale onderwerpen die ook hun weerslag hebben op de Nederlandse maatschappij en advocatuur. Als u hiermee even begaan bent als ik, hoop ik u tijdens het komende Gerbrandydebat te mogen verwelkomen. Graag tot dan!

"Mutsaerts: al 10 jaar de
beste verzekeringspartner
voor de advocatuur"

M-VERZEKERINGEN.NL

Dossier op orde

Jubileum
10 jaar
ADVOCATUUR

Tot 10 jaar geleden was er weinig concurrentie tussen aanbieders van arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (AOV). In 2007 brak Mutsaerts de markt open met M-Verzekeringen: kwalitatieve verzekeringen specifiek voor de advocatuur met ongekend scherpe tarieven.

Inmiddels zijn veel zelfstandige advocaten en partners van advocatenkantoren bij Mutsaerts verzekerd. We zijn uitgegroeid tot een toonaangevende speler in de markt en advocaten kiezen voor M-Verzekeringen in combinatie met het persoonlijke advies van Mutsaerts.

Ook uw dossier op orde met M? Kijk voor ons complete aanbod op www.m-verzekeringen.nl of neem contact met ons op.

MUTSAERTS.NL/ADVOCATUUR

Ringbaan West 240 • Tilburg • T 013 594 28 28 • info@mutsaerts.nl

Software voor het advocaten- kantoor...

Kent u NEXTmatters van Trivium Software?
Dit handige jonge zusje van ons bekende
pakket FORTUNA doet alle andere specifieke
software voor de advocatuur verbleken.
Het helpt uw kantoor heel gemakkelijk
efficiënter werken en kosten besparen.

Trivium Software BV | Paterserf 3 | 4904 AA Oosterhout
T 0162 49 89 89 | E info@trivium.nl | www.trivium.nl

ict concept.

...altijd en overal probleemloos te gebruiken

Met de cloud-diensten van ICT Concept
kunt u NEXTmatters overal gebruiken waar
een internetverbinding is. Op uw kantoor,
thuis, bij een cliënt of onderweg...
met een paar klikken hebt u veilig
toegang tot uw volledige systeem.

T 088 002 84 82
www.ict-concept.nl

Amersfoort Amsterdam Eindhoven
Joure Oosterhout Rotterdam